

“Λόγος περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου,
καὶ τῆς διὰ σώματος πρὸς ἡμᾶς ἐπιφανείας Αὐτοῦ”

Κείμενο-θεολογικά σχόλια

1. Αὐτάρκως ἐν τοῖς πρὸ τούτων ἐκ πολλῶν ὀλίγα διαλαβόντες περὶ τῆς τῶν ἐθνῶν περὶ τὰ εἰδῶλα πλάνης καὶ τῆς τούτων δεισιδαιμονίας, πῶς ἐξ ἀρχῆς τούτων γέγονεν ἡ εὐρεσις, **ὅτι ἐκ κακίας οἱ ἄνθρωποι ἑαυτοῖς τὴν πρὸς τὰ εἰδῶλα θρησκείαν ἐπενόησαν**¹. ἀλλὰ γὰρ χάριτι Θεοῦ σημάναντες ὀλίγα καὶ περὶ τῆς θεϊότητος τοῦ Λόγου τοῦ Πατρὸς καὶ τῆς εἰς πάντα προνοίας καὶ δυνάμεως αὐτοῦ· καὶ ὅτι ὁ ἀγαθὸς Πατὴρ τούτω τὰ πάντα διακοσμεῖ, καὶ τὰ πάντα ὑπ’ αὐτοῦ κινεῖται, καὶ ἐν αὐτῷ ζωοποιεῖται· φέρε κατὰ ἀκολουθίαν, μακάριε καὶ ἀληθῶς φιλόχριστε, τῇ περὶ τῆς εὐσεβείας πίστει καὶ τὰ περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου διηγησόμεθα, καὶ περὶ τῆς θείας αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς ἐπιφανείας δηλώσωμεν· ἦν Ἰουδαῖοι μὲν διαβάλλουσιν, Ἕλληνες δὲ χλευάζουσιν, ἡμεῖς δὲ προσκυνοῦμεν· ἴν’ ἔτι μᾶλλον ἐκ τῆς δοκούσης εὐτελείας τοῦ Λόγου μείζονα καὶ πλείονα τὴν εἰς αὐτὸν εὐσέβειαν ἔχῃς. Ὅσῳ γὰρ παρὰ τοῖς ἀπίστοις χλευάζεται, τοσούτῳ μείζονα τὴν περὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ μαρτυρίαν παρέχει· ὅτι τε ἃ μὴ καταλαμβάνουσιν ἄνθρωποι ὡς ἀδύνατα, ταῦτα αὐτὸς ἐπιδείκνυται δυνατὰ· καὶ ἃ ὡς ἀπρεπῆ χλευάζουσιν ἄνθρωποι, ταῦτα αὐτὸς τῇ ἑαυτοῦ ἀγαθότητι εὐπρεπῆ κατασκευάζει· καὶ ἃ σοφίζόμενοι οἱ ἄνθρωποι ὡς ἀνθρώπινα γελῶσι, ταῦτα αὐτὸς τῇ ἑαυτοῦ δυνάμει θεῖα ἐπιδείκνυται, τὴν μὲν τῶν εἰδώλων φαντασίαν τῇ νομιζομένῃ ἑαυτοῦ εὐτελείᾳ διὰ τοῦ σταυροῦ καταστρέφων, τοὺς δὲ χλευάζοντας καὶ ἀπιστοῦντας μεταπειθὼν ἀφανῶς, ὥστε τὴν θεϊότητα αὐτοῦ καὶ δύναμιν ἐπιγινώσκειν. Εἰς δὲ τὴν περὶ τούτων διήγησιν, χρεῖα τῆς τῶν προειρημένων μνήμης· **ἴνα καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἐν σώματι φανερώσεως τοῦ τοσούτου καὶ τηλικούτου πατρικοῦ Λόγου γνῶναι δυνήθῃς, καὶ μὴ νομίσης ὅτι φύσεως ἀκολουθία σῶμα πεφόρεκεν ὁ Σωτήρ**². ἀλλ’ ὅτι ἀσώματος ὢν τῇ φύσει, καὶ Λόγος ὑπάρχων, ὅμως κατὰ φιλανθρωπίαν

¹ Στὸ εἰσαγωγικὸ αὐτὸ σημεῖο ὁ Μ. Ἀθανάσιος, συνδέοντας τὸ παρὸν ἔργον μὲ τὸ προηγούμενον *Κατὰ Ἑλλήνων*, καταγράφει τὴν αἰτία τῆς ἐμφάνισις τῆς εἰδωλολατρείας. Ἡ τελευταία ὀφείλει τὴν ἐμφάνισί της στὴν προαίρεση καὶ ἐπινόηση τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος κινήθηκε ἀφ’ ἑαυτοῦ καὶ δημιουργεῖ ἄλλον θεὸ ἀντὶ τοῦ μοναδικοῦ καὶ δημιουργοῦ Θεοῦ. Ἡ ἐμφάνιση τῶν εἰδώλων δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεό, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἔπραξε τοιοῦτοτρόπως «ἐκ κακίας». Ἐπὶ τοῦ προκειμένου διακρίνεται ὁ δημιουργὸς Θεός, ὁ ὁποῖος ὡς «ὢν» καὶ ἀγαθὸς ὁ,τιδήποτε δημιουργεῖ εἶναι καλὸ, ἀπὸ τὸν ἐφευρέτη ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος, παραγνωρίζοντας καὶ παραθεωρώντας τὸ καλὸ τῆς δημιουργίας, ἐπινοεῖ γιὰ τὸν ἑαυτό του κάτι ἐντελῶς διαφορετικὸ ἀπὸ αὐτὸ πού προνόησε γιὰ αὐτὸν ὁ Θεός. Ἐπομένως, ἡ κακία, ὡς ἐντελῶς διάφορη ἀπὸ τὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ καὶ ἀνύπαρκτη, διότι δὲν προέρχεται ἀπὸ αὐτόν, ἀποτελεῖ ξεκάθαρα ἐπινόηση τοῦ ἀνθρώπου καὶ εἶναι ἡ αἰτία πού ἐξωθεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς εἰδῶλα. Ἡ ἐπισήμανση τοῦ «ἐπενόησεν» καὶ τῆς ἀντωνυμίας «ἑαυτοῖς» ἀναδεικνύει αὐτὴ τὴν ἔννοια, ὅτι δηλαδή ὁ ἄνθρωπος δὲν πορεύεται στὴ γνῶσι τοῦ καλοῦ, ἀλλὰ αὐτοβούλως ἐπινοεῖ καὶ φαντασιώνεται γιὰ τὸν ἑαυτό του αὐτὸ πού δὲν ὑπάρχει καί, ἐπομένως, ὅπως ἀνύπαρκτο παραμένει τὸ κακὸ, φαντασίωση καὶ ἐπινόηση παραμένουν καὶ τὰ εἰδῶλα.

² Ὁ Μ. Ἀθανάσιος, πρὸς ἀποφυγὴν τυχόν προσάρτησης τῶν ἀνθρωπίνων ἐπὶ τῆς θεότητος, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀνάδειξη τοῦ σκοποῦ τῆς ἔνσαρκης φανέρωσης τοῦ Θεοῦ Λόγου, διευκρινίζει ὅτι ἐνῶ ἡ ἐνανθρώπιση τοῦ Λόγου δὲν ἦταν ἓνα φυσικὸ γεγονός γιὰ τὸν Θεό, πραγματοποιήθηκε γιὰ τὴν ἐπίτευξη τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου. Τό ὅτι, δηλαδή, ὁ Θεός προσέλαβε καὶ ἀνθρώπινο σῶμα, δὲν ἐκλαμβάνεται ὡς φυσικὸ ἐπακόλουθο γι’ αὐτόν, ἀλλὰ ὡς ὑπερφυσικὸ καὶ ὑπέρολογο ἔνεκα τοῦ καλλίστου δημιουργήματός του, τὸν ἄνθρωπον. Θὰ μπορούσε δὲ νὰ σημειωθῆ, ὅτι ἐν προκειμένῳ ὁ ἱερός συγγραφέας δὲν ἐκλαμβάνει τὴν ἐνανθρώπιση ὡς ἓνα οὕτως ἢ ἄλλως ἀναγκαστικὸ καὶ φυσιολογικὸ γεγονός γιὰ τὸν Θεό, ἀλλὰ προσδιορίζει τὴν ἔννοια τῆς κατ’ οἰκονομίαν σαρκώσεως ὡς κάτι πού ἔγινε ἐξαιρετικῶς καὶ ἐκουσίως κατὰ τὴν ἀγαθότητα καὶ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ σκοπὸ τὴ σωτηρία τοῦ πεπτωκότος ἀνθρώπου. Ἡ σωτηριολογικὴ, δηλαδή, προοπτικὴ τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελεῖ τὴν κατ’ ἐξοχὴν αἰτία τῆς θείας ἐνανθρώπισης. Αὐτὸ ἀναδεικνύει καὶ ἡ ἀντίθεση πού καταγράφεται, τὸ ὅτι δηλαδή ὁ ἀσώματος φανερώθηκε ἐνσώματος, γεγονός πού ἐντείνει τόσο τὴν

καὶ ἀγαθότητα τοῦ ἑαυτοῦ Πατρὸς, διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν, ἐν ἀνθρωπίνῳ σώματι ἡμῖν πεφανέρωται. Πρέπει δὲ ποιουμένους ἡμᾶς τὴν περὶ τούτου διήγησιν, πρότερον περὶ τῆς τῶν ὄλων κτίσεως καὶ τοῦ ταύτης Δημιουργοῦ Θεοῦ εἰπεῖν, ἵνα οὕτως καὶ τὴν ταύτης ἀνακαίνισιν ὑπὸ τοῦ κατὰ τὴν ἀρχὴν αὐτὴν δημιουργήσαντος Λόγου γεγενῆσθαι ἀξίως ἂν τις θεωρήσειεν. **Οὐδὲν γὰρ ἐναντίον φανήσεται, εἰ δι' οὗ ταύτην ἐδημιούργησεν ὁ Πατήρ, ἐν αὐτῷ καὶ τὴν ταύτης σωτηρίαν εἰργάσατο**³.

2. Τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου καὶ τὴν τῶν πάντων κτίσιν, πολλοὶ διαφορῶς ἐξειλήφασιν, καὶ ὡς ἕκαστος ἠθέλησεν, οὕτως καὶ ὠρίσατο⁴. Οἱ μὲν γὰρ αὐτομάτως, καὶ ὡς ἔτυχε, τὰ πάντα γεγενῆσθαι λέγουσιν, ὡς οἱ Ἐπικούρειοι, οἳ καὶ τὴν τῶν ὄλων πρόνοιαν καθ' ἑαυτῶν οὐκ εἶναι μυθολογοῦσιν ἀντικρὺς παρὰ τὰ ἐναργῆ φαινόμενα λέγοντες. Εἰ γὰρ αὐτομάτως τὰ πάντα χωρὶς προνοίας κατ' αὐτοὺς γέγονεν, ἔδει τὰ πάντα ἀπλῶς γεγενῆσθαι, καὶ ὅμοια εἶναι, καὶ μὴ διάφορα· ὡς γὰρ ἐπὶ σώματος ἑνὸς ἔδει τὰ πάντα εἶναι ἥλιον ἢ σελίνην· καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ἔδει τὸ ὅλον εἶναι χεῖρα, ἢ ὀφθαλμόν, ἢ πόδα. Νῦν δὲ οὐκ ἔστι μὲν οὕτως· ὀρώμεν δὲ τὸ μὲν ἥλιον, τὸ δέ, σελίνην, τὸ δέ, γῆν· καὶ πάλιν ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων τὸ μὲν πόδα, τὸ δέ χεῖρα, τὸ δέ κεφαλὴν. Ἡ δὲ τοιαύτη διάταξις οὐκ αὐτομάτως αὐτὰ γεγενῆσθαι γνωρίζει, ἀλλ' αἰτίαν τούτων προηγεῖσθαι δείκνυσιν· ἀφ' ἧς καὶ τὸν διαταξάμενον καὶ πάντα ποιήσαντα Θεὸν ἔστι νοεῖν. Ἄλλοι δέ, ἐν οἷς ἔστι καὶ ὁ μέγας παρ' Ἑλλήσι Πλάτων, ἐκ προϋποκειμένης καὶ ἀγενήτου ὕλης πεποικέναι τὸν Θεὸν τὰ ὅλα διηγοῦνται· μὴ ἂν γὰρ δύνασθαι τι ποιῆσαι τὸν Θεόν, εἰ μὴ προϋπέκειτο ἡ ὕλη· ὥσπερ καὶ τῷ τέκτονι προϋποκεῖσθαι δεῖ τὸ ξύλον, ἵνα καὶ ἐργάσασθαι δυνηθῆ. Οὐκ ἴσασι δὲ τοῦτο λέγοντες, ὅτι ἀσθένειαν περιτιθέασιν τῷ Θεῷ. Εἰ γὰρ οὐκ ἔστι τῆς ὕλης αὐτὸς αἴτιος, ἀλλ' ὅπως ἐξ ὑποκειμένης ὕλης ποιεῖ τὰ ὄντα, ἀσθενῆς εὐρίσκεται, μὴ δυνάμενος ἄνευ τῆς ὕλης ἐργάσασθαι τι τῶν γενομένων· ὥσπερ ἀμέλει καὶ τοῦ τέκτονος ἀσθενεία ἔστι τὸ μὴ δύνασθαι χωρὶς τῶν ξύλων ἐργάσασθαι τι τῶν ἀναγκαίων. Καὶ καθ'

οὐσιαστικὴ διάκρισις ὅσο καὶ τὴν ἀναγκαίαν γιὰ τὸν ἄνθρωπο ἔνωσις τῆς θεότητας καὶ ἀνθρωπότητας στό πρόσωπο τοῦ θεοῦ Λόγου.

³ Ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἐπισημαίνει ὅτι μὲ τὸ νὰ ἀναφερθῆί στήν διὰ τοῦ Λόγου δημιουργία τῆς κτίσεως, θά φανεῖ πῶς φυσιολογικὸ καὶ λογικὸ νὰ μιλήσει ἔπειτα γιὰ τὴν διὰ τοῦ Λόγου ἀναδημιουργία αὐτῆς τῆς κτίσεως. Ὁ συνδημιουργὸς δηλονότι τῆς κτίσεως θά ἀποτελέσει καὶ τὸν ἀναγεννίτορα αὐτῆς. Ἡ συμβολή ὅπως θά δοῦμε τοῦ Λόγου κατὰ τὴν δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου θά προσδιορίσει καὶ θά καθορίσει τὰ ἐχέγγρα τῆς σωτηρίας τοῦ τελευταίου.

⁴ Στὸ κεφάλαιο πού θά ἀκολουθήσει, ὁ Μ. Ἀθανάσιος μὲ σύμμαχο τὴν λογικὴν θά προβεῖ σὲ ἀναίρεσι τῶν μέχρι τοῦδε θεωριῶν περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου, μὲ σκοπὸ νὰ ἀναδείξει τὸν ἕνα καὶ μοναδικὸ δημιουργό, τὸν τριαδικὸ Θεό. Περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου ἐκφράσθησαν οἱ Ἐπικούρειοι καὶ οἱ Ἕλληνας. Οἱ μὲν πρῶτοι ἦταν ὑπέρημαχοι μίας αὐτόματης καὶ τυχαίας δημιουργίας, ἡ ὁποία ὡς φυσικὸ καλεῖται ἀπὸ τὸν Μ. Ἀθανάσιο ἀπρονόητη. Καὶ αὐτό, διότι, ἐάν δὲν ὑπῆρχε ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴν δημιουργία τῆς, τότε θά ἔπρεπε αὐτὴ ἡ δημιουργία νὰ εἶναι ἀπλή καὶ ὅμοια. Διὰ τὴν ἀπλή, θά ἔπρεπε ἢ ὅλα νὰ εἶναι ἥλιος ἢ σελίνη, ἢ οἱ ἄνθρωποι νὰ ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἕνα μόνο μέλος (λ.χ. χεῖρ ἢ πόδι). Τὸ ἀντίθετο ὅμως, αὐτό πού παρατηρεῖται στήν ὑπό τοῦ Θεοῦ δημιουργία εἶναι ἡ προνοημένη πολυσυνθετικότητα, τόσο στήν περίπτωσι τῆς φύσεως ὅσο καὶ σὲ αὐτὴν τοῦ ἀνθρώπου. Ἔτσι, δὲν εἶναι ὅλα ἥλιος ἢ σελίνη, ἀλλὰ παρατηρεῖται ἡ ποικιλία τῆς φύσεως μέσα ἀπὸ τὴν συνθετικότητά τῆς, ὅπως παρατηρεῖται καὶ ἡ ἀρμονία τοῦ ἀνθρώπου μέσα ἀπὸ τὴν δημιουργία διαφορετικῶν μὲν ἀλλὰ συντιθεμένων μερῶν σὲ ἕνα ὀργανικὸ καὶ τέλει ἀνθρώπινο σῶμα. Στήν περίπτωσι τῶν Ἑλλήνων, καὶ δὴ τοῦ Πλάτωνα, ὁ ἱερός πατήρ καταρρίπτει μίαν ἐνδεχόμενην δημιουργία ἀπὸ προϋπάρχουσα ὕλη, γεγονός πού θά προσῆπτε στὸν Θεὸ ἀδυναμία, ὅχι μόνο γιὰ τὴν πρόνοια ἀλλὰ καὶ γιὰ αὐτὴ τὴν δημιουργία καί, ἐπομένως, θά τὸν κατεδείκνυε ἀσθενῆ, μίαν καὶ δὲν θά μπορούσε νὰ δημιουργήσει ἄνευ προϋπάρχουσας ὕλης, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἄνθρωπος. Ἔτσι, ὁ Μ. Ἀθανάσιος, ἀναφερόμενος στὸν δημιουργὸ Θεό, δὲν ὁμιλεῖ ἀπλᾶ γιὰ δημιουργό ἀλλὰ γιὰ αἴτιο τῆς ὕλης, καὶ αὐτό διότι ἡ ἐνδεχόμενη ἀνικανότητα νὰ ἀποτελέσει τὸν αἴτιο τῆς δημιουργημένης ὕλης θά τὸν ὑποβίβαζε ἀπὸ κτίστη σὲ τεχνίτη. Ὅποτε, σύμφωνα μὲ τὸν ἐν λόγῳ πατέρα, ὁ Θεός δὲν εἶναι ἀπλᾶ τεχνίτης, ὅπως ὁ κάθε ἕνας ἀπὸ ἐμᾶς, ἀλλὰ ποιητὴς καὶ δημιουργός, διότι δημιούργησε τὸν κόσμον ὅχι ἀπὸ προϋπάρχουσα ὕλη ἀλλὰ ἀπὸ μίαν ὑπάρχουσα ὕλη, τῆς ὁποίας εἶναι καὶ ὁ αἴτιος τῆς ὑπαρξῆς τῆς. Ἐπομένως, γιὰ τὸν ἱερό συγγραφέα ἡ ἔννοια τῆς δημιουργίας ἐκλαμβάνεται ὡς γένεσις τῆς ὑπαρξῆς ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία (ἐκ τοῦ μὴ ὄντος) καὶ ὅχι ὡς μεταποίησις τῆς ὑπαρξῆς ἀπὸ ὑπαρκτὴ ὕλη. Ἐπίσης, ἀναφερόμενος καὶ σὲ ἄλλες ομάδες αἰρετικῶν πού θεωροῦν τὸν δημιουργὸ Θεὸν διάφορο τοῦ Θεοῦ Πατρὸς, χρησιμοποιοῦν ἀγιογραφικὰ χωρία προκειμένου νὰ ταυτίσει τὸν δημιουργὸ Θεὸ μὲ τὸν Πατέρα τοῦ Λόγου.

ὑπόθεσιν γάρ, εἰ μὴ ἦν ἡ ὕλη, οὐκ ἂν εἰργάσατο τι ὁ Θεός. Καὶ πῶς ἔτι ποιητὴς καὶ δημιουργὸς ἂν λεχθεῖν ἐξ ἑτέρου τὸ ποιεῖν ἐσχηκώς, λέγω δὴ ἐκ τῆς ὕλης; Ἔσται δέ, εἰ οὕτως ἔχει, κατ' αὐτοὺς ὁ Θεὸς τεχνίτης μόνον καὶ οὐ κτίστης εἰς τὸ εἶναι, εἰ τὴν ὑποκειμένην ὕλην ἐργάζεται, τῆς δὲ ὕλης οὐκ ἔστιν αὐτὸς αἴτιος. Καθόλου γὰρ οὐδὲ κτίστης ἂν λεχθεῖν, εἰ μὴ κτίζει τὴν ὕλην, ἐξ ἧς καὶ τὰ κτισθέντα γέγονεν. Οἱ δὲ ἀπὸ τῶν αἰρέσεων ἄλλον ἑαυτοῖς ἀναπλάττονται δημιουργὸν τῶν πάντων παρὰ τὸν Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τυφλώττοντες μέγα καὶ περὶ ἃ φθέγγονται. Τοῦ γὰρ Κυρίου λέγοντος πρὸς τοὺς Ἰουδαίους· Οὐκ ἀνέγνωτε, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς ὁ κτίσας ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς, καὶ εἶπεν· Ἐνεκεν τούτου καταλείπει ἄνθρωπος τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ προσκολληθήσεται τῇ γυναικὶ αὐτοῦ· καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν· εἶτα σημαίνων τὸν κτίσαντά φησιν· Ὁ οὖν ὁ Θεὸς συνέξευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω⁵. πῶς οὗτοι ξένην τοῦ Πατρὸς τὴν κτίσιν εἰσάγουσιν; Εἰ δὲ κατὰ τὸν Ἰωάννην πάντα περιλαβόντα καὶ λέγοντα· Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν⁶. πῶς ἂν ἄλλος εἴη ὁ δημιουργός, παρὰ τὸν Πατέρα τοῦ Χριστοῦ.

3. Ταῦτα μὲν οὗτοι μυθολογοῦσιν· ἡ δὲ ἔνθεος διδασκαλία καὶ ἡ κατὰ Χριστὸν πίστις τὴν μὲν τούτων ματαιολογίαν ὡς ἀθεότητα διαβάλλει. Οὔτε γὰρ αὐτομάτως, διὰ τὸ μὴ ἀπρονόητα εἶναι, οὔτε ἐκ προϋποκειμένης ὕλης, διὰ τὸ μὴ ἀσθενῆ εἶναι τὸν Θεόν· ἀλλ' ἐξ οὐκ ὄντων καὶ μηδαμῶς ὑπάρχοντα τὰ ὅλα εἰς τὸ εἶναι πεποικέναι τὸν Θεὸν διὰ τοῦ Λόγου οἶδεν⁷, ἢ φησὶ διὰ μὲν Μωϋσέως· Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν⁸. διὰ δὲ τῆς ὠφελιμωτάτης βίβλου τοῦ Ποιμένος· Πρῶτον πάντων πίστευσον, ὅτι εἷς ἐστὶν ὁ Θεός, ὁ τὰ πάντα κτίσας καὶ καταρτίσας, καὶ ποιήσας ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι⁹. Ὅπερ καὶ ὁ Παῦλος σημαίνων φησὶ· Πίστει νοοῦμεν κατηγορεῖσθαι τοὺς αἰῶνας ῥήματι Θεοῦ, εἰς τὸ μὴ ἐκ φαινομένων τὰ βλεπόμενα γεγονέναι¹⁰. Ὁ Θεὸς γὰρ ἀγαθός ἐστι, μᾶλλον δὲ πηγὴ τῆς ἀγαθότητος ὑπάρχει· ἀγαθῷ δὲ περὶ οὐδενὸς ἂν γένοιτο φθόνος· ὄθεν οὐδενὶ τοῦ εἶναι φθονήσας, ἐξ οὐκ ὄντων τὰ πάντα πεποίκει διὰ τοῦ ἰδίου Λόγου τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ¹¹. ἐν οἷς πρὸ πάντων τῶν ἐπὶ γῆς τὸ ἀνθρώπων γένος ἐλείψας, καὶ θεωρήσας, ὡς οὐχ ἰκανὸν εἶναι κατὰ τὸν τῆς ἰδίας γενέσεως λόγον διαμένειν αἰεὶ, πλεον τι χαριζόμενος αὐτοῖς οὐχ ἀπλῶς, ὡσπερ πάντα τὰ ἐπὶ γῆς ἄλογα ζῶα, ἔκτισε τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἑαυτοῦ εἰκόνα ἐποίησεν αὐτούς, μεταδοὺς αὐτοῖς καὶ τῆς τοῦ ἰδίου Λόγου δυνάμεως, ἵνα ὡσπερ σκιάς τινὰς

⁵ Ματθ. 19, 4-6.

⁶ Ἰωάν. 1, 3.

⁷ Ὁ Μ. Ἀθανάσιος σέ δύο φράσεις περικλείει τίς θέσεις καὶ τὴν κατάρριψη τῶν ἀνωτέρω κακοδοξιών, ἀναδεικνύοντας τὸ βασικὸ ἐπιχείρημα ποῦ ἀνέλυσε πρωύτερα. Ἔτσι, ὁ κόσμος δὲν ἔγινε αὐτόματα ἢ ἀπὸ προϋπάρχουσα ὕλη, καθὼς ἀφ' ἑνὸς μὲν εἶναι ἐμφανὴς ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ αὐτὸς ὁ δημιουργὸς Θεὸς δὲν εἶναι ἀσθενὴς καὶ ἀδύναμος. Ἀπεναντίας δέ, ὁ Θεὸς δημιούργησε τὰ πάντα «ἐξ οὐκ ὄντων», ἔκφραση ἡ ὁποία χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τὸν ἱερό συγγραφέα προκειμένου νά τονισθεῖ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ ἀνύπαρκτο ἔγινε ὑπαρκτό καὶ αἴτιος εἶναι αὐτὸς ὁ δημιουργὸς Θεός. Καὶ μάλιστα, συνεχίζοντας, ἐπισημαίνει «καὶ μηδαμῶς ὑπάρχοντα τὰ ὅλα εἰς τὸ εἶναι πεποικέναι τὸν Θεόν», ὑπερτονίζοντας καὶ ἐπεξηγώντας προφανῶς τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Θεὸς δημιούργησε τὰ πάντα χωρὶς νά προϋπάρχουν. Ἐν κατακλείδι, ἀναδεικνύει τὸν Θεὸ Λόγο συνδημιουργό, διὰ τοῦ ὁποίου τὰ πάντα ἦλθαν ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία στὴν ὑπαρξη. Γιά τὸν λόγο αὐτό, καὶ χρησιμοποιώντας τὰ ἐπόμενα βιβλικά χωρία, ὁμιλεῖ περὶ ἑνὸς Θεοῦ δημιουργοῦ, χωρὶς νά διακρίνει μετὰ τὸν Πατέρα καὶ Υἱοῦ, ἀλλὰ ἀναδεικνύει τὴ δημιουργία ὡς ἔργο τοῦ ἑνὸς καὶ τριαδικοῦ Θεοῦ.

⁸ Γεν. 1, 1.

⁹ Ἐρμᾶ, 2, 1.

¹⁰ Ἐβρ. 11, 3.

¹¹ Στὸ συγκεκριμένο σημεῖο ὁ Μ. Ἀθανάσιος θέτει τίς βάσεις καὶ τὰ κριτήρια, προκειμένου νά κάνει λόγο στὴ συνέχεια περὶ ἀνυπαρξίας τοῦ κακοῦ. Κατ' ἀρχάς, συνδέει τὴν ὑπαρξη καὶ δημιουργία τῶν πάντων μέ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ καὶ ὄχι μέ τὸ φθόνον. Ἔτσι, στὸ ἀγαθὸ καὶ τὴν ὑπαρξη δὲν μπορεῖ νά ὑπάρχει φθόνος, μᾶς καὶ ἡ ὑπαρξη εἶναι συνδεδεμένη μέ τὴν ἀγαθότητα. Κατὰ συνέπεια, ἡ «ἐξ οὐκ ὄντων» καὶ ἔνεκα τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ δημιουργία συνδέεται μέ τὴν ὑπαρξη τοῦ ἀγαθοῦ, ἀφοῦ μόνο αὐτὸ ὑπάρχει ὡς ἔργο τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ὄχι τὸ κακό. Καὶ σέ αὐτὸ τὸ σημεῖο ὁ ἱερός πατήρ δὲν παραλείπει νά ἐπισημάνει τὸ ρόλο τοῦ συνδημιουργοῦ Θεοῦ Λόγου, τὸν ὁποῖο ταυτίζει μέ τὸν Χριστό, προσβλέποντας προφανῶς στὶς σύγχρονες πρὸς αὐτὸν κακόνοιες ποῦ ἤθελαν τὸν τελευταῖο ὡς ἓνα ἀκόμη κτίσμα τοῦ Θεοῦ.

ἔχοντες τοῦ Λόγου, καὶ γενόμενοι λογικοί, διαμένειν ἐν μακαριότητι δυνηθῶσι, ζῶντες τὸν ἀληθινὸν καὶ ὄντως τῶν ἁγίων ἐν παραδείσῳ βίον¹². Εἰδὼς δὲ πάλιν τὴν ἀνθρώπων εἰς ἀμφοτέρωθεν νεύειν δυναμένην προαίρεσιν, προλαβὼν ἠσφαλίσατο νόμῳ καὶ τόπῳ τὴν δοθεῖσαν αὐτοῖς χάριν¹³. Εἰς τὸν ἑαυτοῦ γὰρ παράδεισον αὐτοὺς εἰσαγαγὼν, ἔδωκεν αὐτοῖς νόμον· ἵνα, εἰ μὲν φυλάξαιεν τὴν χάριν, καὶ μένοιεν καλοί, ἔχῃσι τὴν ἐν παραδείσῳ ἄλυπον καὶ ἀνώδυνον καὶ ἀμέριμνον ζωὴν, πρὸς τῷ καὶ τῆς ἐν οὐρανοῖς ἀφθαρσίας αὐτοὺς τὴν ἐπαγγελίαν ἔχειν· εἰ δὲ παραβαίεν καὶ στραφέντες γένοιτο φαῦλοι, γινώσκουσιν ἑαυτοὺς τὴν ἐν θανάτῳ κατὰ φύσιν φθορὰν ὑπομένειν, καὶ μηκέτι μὲν ἐν παραδείσῳ ζῆν, ἔξω δὲ τούτου λοιπὸν ἀποθνήσκοντας μένειν ἐν τῷ θανάτῳ καὶ ἐν τῇ φθορᾷ. Τοῦτο δὲ καὶ ἡ θεία Γραφή προσημαίνει λέγουσα ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ· Ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ βρώσει φαγῆ· ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ· ἢ δ' ἂν ἡμέρα φάγησθε, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε¹⁴. Τὸ δέ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε, τί ἂν ἄλλο εἴη ἢ τὸ μὴ μόνον ἀποθνήσκειν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ τοῦ θανάτου φθορᾷ διαμένειν;

4. Ἴσως θαυμάζεις τί δῆποτε, περὶ τῆς ἐνανθρωπίσεως τοῦ Λόγου προθέμενοι λέγειν, νῦν περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν ἀνθρώπων διηγούμεθα. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο οὐκ ἀλλότριόν ἐστι τοῦ σκοποῦ τῆς διηγήσεως. Ἀνάγκη γὰρ ἡμᾶς, λέγοντας περὶ τῆς εἰς ἡμᾶς ἐπιφανείας τοῦ Σωτῆρος, λέγειν καὶ περὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων ἀρχῆς, ἵνα γινώσκῃς, ὅτι ἡ ἡμῶν αἰτία ἐκείνῳ γέγονε πρόφασις τῆς καθόδου, καὶ ἡ ἡμῶν παράβασις τοῦ Λόγου τὴν φιλανθρωπίαν ἐξεκαλέσατο, ὥστε καὶ εἰς ἡμᾶς φθάσαι καὶ φανῆναι τὸν Κύριον ἐν ἀνθρώποις. **Τῆς γὰρ**

¹² Σύμφωνα μὲ τὸν Μ. Ἀθανάσιο, ὁ Θεὸς δημιούργησε τὸν ἄνθρωπο «κατὰ τὴν ἑαυτοῦ εἰκόνα», δηλαδή, κατὰ τὴν εἰκόνα τοῦ Λόγου. Ὁ Λόγος εἶναι ἡ εἰκόνα τοῦ Πατρὸς καὶ οἱ ἄνθρωποι δημιουργήθηκαν κατὰ τὴν εἰκόνα τοῦ Λόγου τοῦ Πατρὸς. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι κατὰ τὴν δημιουργία παρέλαβαν ἀπὸ τὸν Θεὸ στοιχεῖα τοῦ ἰδίου τοῦ Λόγου ὡς σκιές, ὅπως ἀναφέρει ὁ ἱερός πατήρ, καὶ ἔγιναν λογικοί. Μὲ τὴν ἔννοια τοῦ λογικοῦ ἔννοεῖται ὅ,τι ἔλαβαν ἐκ τοῦ Λόγου, αὐτὸ πού τοὺς ἔκανε λογικούς καὶ τοὺς διέκρινε ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα δημιουργήματα, τὰ ἄλογα ζῶα, καὶ αὐτὸ ἦταν ἡ λογική. Τὸ νοερό καὶ αὐτεξούσιο, ὅπως συνηθίζεται νὰ καταγράφεται στὴν πατερική γραμματεία, τὰ ὁποῖα ἐμφανίζονται ἐδῶ μὲ τίς ἔννοιες τοῦ λογικοῦ καὶ τῆς προαίρεσης. Τὸ «κατ' εἰκόνα», ὡς γνωστό, εἶναι ἡ μετάδοση τῶν ἰδίων χαρακτηριστικῶν αὐτοῦ τοῦ Λόγου, προκειμένου ὁ ἄνθρωπος νὰ συνεχίζει νὰ διαβιῇ στὸν παράδεισο. Εἶναι ἡ βασικὴ προϋπόθεση πού ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπο στὴν προσέγγιση τοῦ Θεοῦ, τὸ «καθ' ὁμοίωσιν», τὸ ὁποῖο μεταφέρεται ἐν προκειμένῳ ὡς μακαριότητα καὶ παραδείσιος βίος.

¹³ Ἡ προαίρεση δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ δυνατότητα τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἐπιλέγει «ἀμφοτέρωθεν», δηλαδή, ἢ νὰ μένει καλὸς ὡς δημιουργήθηκε ἢ νὰ γίνῃ φαῦλος. Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος δὲν δημιουργήθηκε παγιωμένος σὲ μία στασιμότητα, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐλευθερία νὰ ἐπιλέξει ὁ ἴδιος τί νὰ ἀκολουθήσει. Ἐν προκειμένῳ, αὐτὴ ἡ ἐλευθερία ἀποκτᾷ ὑπαρξιακὸ νόημα, καθότι ἡ ἐπιλογή τοῦ ἀνθρώπου ὑπῆρξε αὐτὴ πού ἐν τέλει τοῦ στέρησε τὰ θεία ἀγαθὰ καὶ εἰσέβαλε τὸ γεγονός τοῦ θανάτου στὴν ἀνθρωπότητα. Δὲν εἶναι τυχαία ἡ χρῆσις τῆς προαίρεσης, ἀφοῦ χρησιμοποιεῖται στὴν πατερική γραμματεία γιὰ νὰ καταδειχθῇ ἡ ἐλευθερία ἐπιλογῶν τοῦ ἀνθρώπου ἀλλὰ καὶ ἡ αἰτία τῆς γνωστῆς πορείας του. Προκειμένου λοιπὸν νὰ σταθεροποιηθῇ ὁ ἄνθρωπος στὰ δωρηθέντα ἀπὸ τὸν Θεὸ ἀγαθὰ, τοποθετεῖται στὸν παράδεισο καὶ τοῦ δίδεται νόμος, τὸν ὁποῖο ἢ θά ὑπακούσει καὶ θά γνωρίσει τὴν κατὰ χάριν ἀφθαρσία κοντὰ στὸν Θεὸ ἢ θά παραβῇ καὶ θά γνωρίσει τὸν θάνατο καὶ τὴ φθορά. Αὐτὸ συνέβη, διότι ὁ ἄνθρωπος ἔπρεπε ὁ ἴδιος νὰ ἐπιδείξει αὐτοβούλως καὶ σύμφωνα μὲ τὴν «προῖκα» τοῦ κατ' εἰκόνα τὴν πορεία πού θά ἀκολουθοῦσε. Πορεία ὑπακοῆς ἢ παρακοῆς σὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ἡ μὲν πρώτη θά τοῦ ἐξασφάλιζε τὸ κατὰ Θεὸν ζεῖν καὶ τὴν παραμονή σὲ τὸ καλὸ, ἐνῶ ἡ δεύτερη τὸ μακρὰν αὐτοῦ καὶ τὴ μεταπίδηση σὲ φαῦλα. Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο δικαιολογεῖται καὶ χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τὸν Μ. Ἀθανάσιο ἡ ὀνομασία τοῦ «ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν». Συνέπεια αὐτῆς τῆς ἐπιλογῆς τοῦ ἀνθρώπου ὑπῆρξε ἡ εἴσοδος τοῦ θανάτου σὲ τὸ ἀνθρώπινο γένος, πού ἐν πρώτοις παρουσιάζεται ὡς ἔξοδος ἀπὸ τὸν παράδεισο καὶ ἐπιστροφή στὴ θνητότητα ἔπειτα δὲ ὡς ἐμμονή στὴ φθορά. Ὅταν βεβαίως ὁ ἱερός πατήρ ὁμιλεῖ γιὰ κατὰ φύσιν φθορά τοῦ θανάτου, δὲν ἔννοεῖ γιὰ τὸν Ἀδάμ ὅτι δημιουργήθηκε μὲ τὴ φθορά τοῦ θανάτου, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν ἀντιδιαστέλλει τὰ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὸν ὄντα Θεὸ, τὸ ὁποῖο σημαίνει ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ὡς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος δημιουργήματα καὶ ὄχι αὐτοὸν ὡς ὁ Θεός, φέρει στὴ φύση του τὴ φθορά καὶ τὴν ἐπιστροφή σὲ τὸ μὴ εἶναι. Μόνον ἡ σχέση του μὲ τὸν Θεὸ εἶναι αὐτὴ πού θά τοῦ ἐγγυηθῇ τὴν παραμονή του σὲ εἶναι καὶ τὴν ἀνάστροφη πορεία πρὸς τὴ φθορά.

¹⁴ Γεν. 2, 16-17.

ἐκείνου ἐνσωματώσεως ἡμεῖς γεγόναμεν ὑπόθεσις¹⁵, καὶ διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν ἐφιλανθρωπεύσατο καὶ ἐν ἀνθρωπίνῳ γενέσθαι καὶ φανῆναι σώματι. Οὕτως μὲν οὖν ὁ Θεὸς τὸν ἀνθρώπον πεποίηκε, καὶ μένειν ἠθέλησεν ἐν ἀφθαρσίᾳ. Ἄνθρωποι δέ, κατολιγωρήσαντες καὶ ἀποστραφέντες τὴν πρὸς τὸν Θεὸν κατανόησιν, λογισάμενοι δὲ καὶ ἐπινοήσαντες ἑαυτοῖς τὴν κακίαν, ὥσπερ ἐν τοῖς πρώτοις ἐλέχθη, ἔσχον τὴν προαπειληθεῖσαν τοῦ θανάτου κατάκρισιν, καὶ λοιπὸν οὐκ ἔτι, ὡς γεγόνασι, διέμενον· ἀλλ' ὡς ἐλογίζοντο, διεφθείροντο, καὶ ὁ θάνατος αὐτῶν ἐκράτει βασιλεύων¹⁶. Ἡ γὰρ παράβασις τῆς ἐντολῆς εἰς τὸ κατὰ φύσιν αὐτοὺς ἐπέστρεφεν, ἵνα, ὥσπερ οὐκ ὄντες γεγόνασιν, οὕτως καὶ τὴν εἰς τὸ μὴ εἶναι φθορὰν ὑπομείνωσι τῷ χρόνῳ εἰκότως¹⁷. Εἰ γὰρ, φύσιν ἔχοντες τὸ μὴ εἶναι ποτε, τῇ τοῦ Λόγου παρουσίᾳ καὶ φιλανθρωπίᾳ εἰς τὸ εἶναι ἐκλήθησαν, ἀκόλουθον ἦν κενωθέντας τοὺς ἀνθρώπους τῆς περὶ Θεοῦ ἐννοίας καὶ εἰς τὰ οὐκ ὄντα ἀποστραφέντας (οὐκ ὄντα γὰρ ἔστι τὰ κακά, ὄντα δὲ τὰ καλά, ἐπειδήπερ ἀπὸ τοῦ ὄντος Θεοῦ γεγόνασι¹⁸·) κενωθῆναι καὶ τοῦ εἶναι ἀεὶ. Τοῦτο δὲ ἔστι τὸ διαλυθῆ-

¹⁵ Σὲ αὐτὸ τό σημεῖο ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἀναφέρεται σὲ ἐκείνους πού ἀποροῦν γιατί, ἐνῶ πρόκειται νὰ ἀσχοληθῆι μὲ τὴ θεία ἐνανθρώπησι, ἐξιστορεῖ τὰ τῆς δημιουργίας καὶ πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου. Ὅπως χαρακτηριστικὰ καταγράφει, ἡ ἀνθρωπότητα ἔγινε «ὑπόθεσις» τῆς θείας ἐνσωμάτωσις. Καὶ αὐτὸ, διότι, ἡ αἰτία τῆς ἐνανθρώπησις τοῦ Θεοῦ Λόγου εὐρίσκεται στὰ σπάργματα τῆς ἀνθρώπινης δημιουργίας καὶ ἰδιαίτερα στὴν πτῶσι. Ἡ παράβασις τοῦ ἀνθρώπου ἀπετέλεσε τὴν πρόφασιν τῆς καθόδου τοῦ ἀσάρκου ἕως τότε Λόγου, πρόφασιν πού ἐμπερικλείει τὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ κάλλιστο τῶν δημιουργημάτων του. Ἔτσι, ἐνῶ ὁ Θεὸς δημιούργησε τὸν ἀνθρώπο γιὰ νὰ ὁμοιωθῆι μὲ αὐτὸν καὶ νὰ μείνι σὲ ἀφθαρσία, ὁ ἀνθρώπος ἐπέλεξε τὴν παρακοή καὶ δι' αὐτῆς τὴν εἴσοδον τοῦ θανάτου στὸ ἀνθρώπινο γένος. Ἀντικατέστησε τὴν κατανόησιν καὶ γνώσιν τοῦ Θεοῦ μὲ τὴ γνώσιν καὶ ἐμπειρία τῆς θνητότητας. Αὐτὴ τὴν ἐννοια ἔχει, ὅπως προείδαμε καὶ ἡ ἐπιλογή τοῦ ξύλου τῆς γνώσεως τοῦ κακοῦ. Καὶ μάλιστα, προκεμμένου νὰ ἀναδείξει ὁ Μ. Ἀθανάσιος αὐτὴ τὴν ἐπιλογή τοῦ ἀνθρώπου, χρησιμοποιεῖ μετοχές (λογισάμενοι, ἐπινοήσαντες) πού ἐπιδεικνύουν αὐτὴ τὴ διαστρέβλωσι ἀλλὰ καὶ ἐλεύθερον ἐπιλογή ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κατ' εἰκόνα, τοῦ λογικοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

¹⁶ Γιὰ ἀκόμη μία φορὰ ὁ Μ. Ἀθανάσιος τονίζει τίς συνέπειες ἐκ τῶν πράξεων τοῦ λογικοῦ καὶ ἐλεύθερου ἀνθρώπου. Ἐνῶ τὸ λογικὸ καὶ αὐτεξούσιον τοῦ ἀνθρώπου ὑπῆρξε ἡ οὐσιώδης διαφορὰ του μὲ τὰ ἄλογα ζῶα τῆς δημιουργίας, ἡ διαστρέβλωσί του ἀπετέλεσε τὴν αἰτία πού ὀδήγησε τὸν ἐλεύθερον ἀνθρώπο σὲ τίς γνωστὲς ἐπιλογές του. Καὶ ἐνῶ οἱ σκιές τῆς δημιουργίας, πού προσέλαβε ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Λόγο, ἦταν τὰ θεία στοιχεῖα πού θὰ τὸν ὀδηγοῦσαν σὲ τὴν γνώσιν τοῦ Θεοῦ, ἡ κακὴ χρῆσι τους τὸν κατέστησαν θνητό. Αὐτὸ βέβαια δὲν σημαίνει ὅτι ἔπρεπε ὁ ἀνθρώπος νὰ δημιουργηθῆι παγιωμένος σὲ μία κατάστασι ἀρετῆς, διότι θὰ ἀντέκειτο σὲ τὴ φύσιν του, ἡ ὁποία δημιουργήθηκε φέροντας τὰ θεία ἐκεῖνα στοιχεῖα τοῦ λογικοῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας. Θὰ κατὰστρατηγοῦνταν, δηλαδὴ, αὐτὰ τὰ ὁποία διέκριναν τὸν ἀνθρώπο ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπην δημιουργία καὶ χαρακτηρίζαν τὴ φύσιν του. Αὐτὸ πού ἔπρεπε νὰ γίνι, ἦταν νὰ χρησιμοποιεῖσιν ὁ ἀνθρώπος τὰ στοιχεῖα τοῦ Λόγου ἐπ' ὠφελεία αὐτοῦ καὶ ὄχι νὰ παρανοήσιν τὴ θέσιν του καὶ ἀπὸ δημιουργήμα νὰ λογίσει ἑαυτὸν δημιουργό.

¹⁷ Μὲ αὐτὴ τὴ φράσι κατ' οὐσίαν ὁ Μ. Ἀθανάσιος διακρίνει τὸν ὄντα Θεὸ ἀπὸ τὰ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος δημιουργήματα, τὸν αὐτόντα ἀπὸ τὰ ἕτερόντα, ἐπισημαίνοντας ταυτόχρονα τὴν ὑπαρξιακὴ σχέση τῶν δευτέρων ἀπὸ τὸν πρῶτον. Καταγράφοντας τὴν ἐπιστροφὴ τοῦ ἀνθρώπου σὲ τὸ κατὰ φύσιν, δὲν κάνει τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ προσδιορίσει τὴ φυσικὴ ταυτότητα καὶ προέλευσι τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἀνθρώπος ὡς δημιούργημα προέρχεται ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ἀπὸ τὸν τριαδικὸν Θεόν, καὶ ὡς τέτοιος ἀφ' ἑνὸς μὲν δὲν εἶναι «ὢν» ὡς ὁ Θεός, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἔχει ἀνάγκη τὴν ἐκ τοῦ ὄντος σχέση προκεμμένου νὰ παραμείνι σὲ εἶναι καὶ νὰ μὴν ἐκπέσει σὲ «μὴ εἶναι», ἀπὸ ἐκεῖ δηλαδὴ ἀπὸ ὅπου προῦλθε. Ἐφόσον ἦλθε ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία σὲ τὴν ὑπαρξιν, ἡ φυσικὴ του πορεία εἶναι πρὸς τὴν ἀνυπαρξία. Μόνον ἡ σχέση του μὲ τὸν Θεόν εἶναι αὐτὴ πού θὰ τὸν συντηροῦσε σὲ τὴν ὑπαρξιν, ἐννοώντας ὄχι μόνον τὴν πνευματικὴ ἀλλὰ καὶ τὴ βιολογικὴ. Τὰ στοιχεῖα τοῦ Λόγου πού προσέλαβε ὁ ἀνθρώπος ἀπὸ τὴν δημιουργία ὑπῆρξαν τὰ ἐγγεγραμμένα γιὰ μία τέτοια πορεία, τὰ ὁποία ἐπειδὴ ἀκριβῶς δὲν χρησιμοποιεῖσιν ὡς ἔπρεπε, νὰ στερεωθῆι δηλαδὴ σὲ εἶναι, ἐπέστρεψε σὲ κατὰ φύσιν, τουτέστιν σὲ τὴν ἀνυπαρξία. Αὐτὴ τὴ φυσικὴ πορεία θὰ τὴν κατέλυε ἀποκλειστικὰ ἡ σχέση του μὲ τὸν Θεόν, ἡ γνώσι τοῦ ὁποίου θὰ τὸν προφύλασσε ἀπὸ τὸ «μὴ εἶναι». Ἄντ' αὐτοῦ ὁμως προτίμησε τὴν αὐτογνωσία ἀπὸ τὴ θεογνωσία, μὲ συνέπειαν νὰ ἐπιστρέφει σὲ τὸ οὐκ ὄντα.

¹⁸ Σὲ αὐτὸ τό σημεῖο ὁ Μ. Ἀθανάσιος συνδέει τὴν ὑπαρξιν μὲ τὸ ἀγαθὸ καὶ τὸν ἴδιον τὸν Θεόν. Ἔτσι, ὅ,τι ὑπάρχει, ὑπάρχει ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα τοῦ ὄντος Θεοῦ, ὁ ὁποῖος τὸ ἔφερε σὲ τὴν ὑπαρξιν καὶ ἐπομένως εἶναι ἀγαθόν. Ὅ,τι ὑπάρχει ἐκ τοῦ ὄντος Θεοῦ, εἶναι ὄν καὶ εἶναι καλόν. Ὅ,τι δὲν ἔχει δημιουργηθῆι ἀπὸ τὸν Θεόν, δὲν ὑπάρχει καὶ ἄρα δὲν εἶναι ἀγαθόν. Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο, ὁ ἱερός πατήρ ἐπιχειρηματολογεῖ γιὰ τὴν ἀνυπαρξία τοῦ κακοῦ, ὡς μὴ δημιουργηθέντος ἀπὸ τὸν Θεόν, διότι

ντας μένειν ἐν τῷ θανάτῳ καὶ τῇ φθορᾷ. Ἔστι μὲν γὰρ κατὰ φύσιν ἄνθρωπος θνητός, ἅτε δὴ ἐξ οὐκ ὄντων γεγονώς. Διὰ δὲ τὴν πρὸς τὸν ὄντα ὁμοιότητα, ἦν εἰ ἐφύλαττε διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν κατανοήσεως, ἤμβλυνεν ἂν τὴν κατὰ φύσιν φθοράν, καὶ ἔμεινεν ἄφθαρτος¹⁹, καθάπερ ἡ Σοφία φησί· Προσοχὴ νόμων, βεβαίωσις ἀφθαρσίας²⁰. Ἄφθαρτος δὲ ὢν, ἔζη λοιπὸν ὡς Θεός, ὡς πού καὶ ἡ θεία Γραφή τοῦτο σημαίνει λέγουσα· Ἐγὼ εἶπα, θεοὶ ἐστε, καὶ υἱοὶ Ὑψίστου πάντες· ὑμεῖς δὲ ὡς ἄνθρωποι ἀποθνήσκετε καὶ ὡς εἷς τῶν ἀρχόντων πίπτετε²¹.

5. Ὁ μὲν γὰρ Θεὸς οὐ μόνον ἐξ οὐκ ὄντων ἡμᾶς πεποιήκεν, ἀλλὰ καὶ τὸ κατὰ Θεὸν ζῆν ἡμῖν ἐχαρίσατο τῇ τοῦ Λόγου χάριτι· οἱ δὲ ἄνθρωποι, ἀποστραφέντες τὰ αἰώνια, καὶ συμβουλία τοῦ διαβόλου εἰς τὰ τῆς φθορᾶς ἐπιστραφέντες, ἑαυτοῖς αἴτιοι τῆς ἐν τῷ θανάτῳ φθορᾶς γεγόνασιν²², ὄντες μὲν, ὡς προεῖπον, κατὰ φύσιν φθαρτοί, χάριτι δὲ τῆς τοῦ Λόγου μετουσίας τοῦ κατὰ φύσιν ἐκφυγόντες, εἰ μεμενήκεισαν καλοί. Διὰ γὰρ τὸν συνόντα τούτοις Λόγον καὶ ἡ κατὰ φύσιν φθορὰ τούτων οὐκ ἤγγιξε, καθὼς καὶ ἡ Σοφία φησὶν· Ὁ Θεὸς ἔκτισε τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ ἀφθαρσίᾳ καὶ εἰκόνα τῆς ἰδίας αἰδιότητος· φθόνῳ δὲ διαβόλου θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον²³. Τούτου δὲ γενομένου, οἱ μὲν ἄνθρωποι ἀπέθνησκον, ἡ δὲ φθορὰ λοιπὸν κατ' αὐτῶν ἤκμασεν, καὶ πλεῖον τοῦ κατὰ φύσιν ἰσχύουσα καθ' ὅλου τοῦ γένους²⁴, ὅσῳ καὶ τὴν ἀπειλὴν τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν

τοῦναντίον θά ἦταν καλὸ, κατατάσσοντάς το στὰ οὐκ ὄντα. Ἐνῶ τὰ ὄντα, ὡς προερχόμενα ἀπὸ τὸν Θεὸ διότι ὅ,τι ὑπάρχει προέρχεται ἀπὸ αὐτόν, εἶναι καλὰ. Ἡ ἀνυπαρξία τοῦ κακοῦ στὴν πατερικὴ γραμματεία εἶναι οὐσιαστικῆς σημασίας, διότι, πέραν κάθε δυαρχικῆς ἀντιμετώπισης, ἔχει ἄμεση συνέπεια στὴ θεώρηση τοῦ ἰδίου τοῦ Θεοῦ. Καὶ αὐτό, διότι, ἐάν ὑπῆρχε ἡ κακία, εἴτε ὁ Θεὸς δέν θά ἦταν δημιουργὸς τῶν ὄλων, καὶ ἐπομένως θά ὑπῆρχε ἄλλος δημιουργός, εἴτε ὁ Θεὸς θά ἦταν δημιουργός της, καὶ ὁ ἄνθρωπος δέν θά ἦταν ἀπόλυτα ὑπεύθυνος γιὰ τίς πράξεις του. Ἀπεναντίας ὅμως, ὅπως εἶδαμε καὶ πρωτύτερα, ὁ δημιουργὸς Θεὸς εἶναι ἕνας καὶ ἡ κακία ὀφείλεται στὴν ἐπιπόνηση καὶ προαίρεση τοῦ ἀνθρώπου. Κατὰ συνέπεια, τὸ κακό, ὡς μὴ προερχόμενο ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ ὡς μὴ ὑπάρχον, εἶναι οὐκ ὄν, δηλαδή ἀπουσία τοῦ ὄντος, τοῦ ἀγαθοῦ.

¹⁹ Ὁ Μ. Ἀθανάσιος καὶ πάλι ἐξαρτᾷ τὴν κατὰ φύσιν θνητότητα τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν ἐξ οὐκ ὄντων προέλευση καὶ δημιουργία του. Οἱ φράσεις αὐτὲς ἀποτελοῦν τὸ ἐπιστέγασμα τῶν ὅσων προαναφέρθηκαν, καὶ ἐπισημαίνουν ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι θνητὸς ἐπειδὴ ἀκριβῶς προέρχεται ἀπὸ τὰ μὴ ὄντα, ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία στὴν ὑπαρξη, διακρινόμενος κατ' οὐσίαν ἀπὸ τὸν ὄντα δημιουργὸ Θεό, ὁ ὁποῖος καὶ τὸν συντηρεῖ στὸ εἶναι, στὴν ὑπαρξη. Ἔτσι, ἡ φυσικὴ φθορὰ τοῦ ἀνθρώπου θά καταλυόταν μόνον μὲ τὴν ὁμοιότητα πρὸς τὸν ὄντα, δηλαδή τὸν Θεό, ὁμοιότητα πού θά ἐπιτυγχάνοταν μὲ τὴν κατανόηση αὐτοῦ. Ἐπομένως, ἡ ὁμοιότητα πρὸς τὸν Θεό πραγματοποιεῖται μόνον ὅταν ὑπάρχει γνῶση, θεωρία καὶ ἄμεση ἐπικοινωνία μὲ αὐτόν.

²⁰ Σοφ. Σολ. 6, 19.

²¹ Ψαλμ. 81, 6-7.

²² Καὶ ἐνῶ ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἀναγνωρίζει τὸν συμβουλευτικὸ ρόλο τοῦ διαβόλου, δέν ἀποσεῖει τίς εὐθύνες τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τίς ἐφάμαρτες ἐπιλογές του. Ὁ διάβολος, φθονώντας τὸν Θεὸ καὶ κάθε δημιουργημά του, παρουσιάζεται ὡς αὐτὸς πού συμβουλεύει τὸν ἄνθρωπο νά παραγνωρίσει τὴ θέση του καὶ νά ἐγκαταστήσει ἑαυτόν ὡς ἄλλο θεό. Ἀπὸ τὴ μεριά του ὅμως ὁ ἄνθρωπος, φέροντας τὰ ἐκ τῆς δημιουργίας θεῖα στοιχεῖα τοῦ λογικοῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας, εἶναι αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἐν τέλει ἀποφασίζει γιὰ τὴ γνωστή πορεία του. Γι' αὐτό καὶ ὁ ἱερός πατήρ, ἐνῶ κάνει λόγο γιὰ συμβουλία τοῦ διαβόλου, θεωρεῖ αἰτίους γιὰ τὸ θάνατο καὶ τὴ φθορὰ αὐτοῦ τοὺς ἀνθρώπους, ἐπιστρέφοντας τοιοῦτοτρόπως στὰ τῆς φθορᾶς πού ἐπεδείκνυε ἡ φυσικὴ τους προέλευση.

²³ Σοφ. Σολ. 2, 23-24.

²⁴ Ὅπως πρωτύτερα ἐτόνισε ὁ Μ. Ἀθανάσιος, μὲ τὴ συμβουλή τοῦ διαβόλου καὶ τὴν ἐπιλογή τοῦ ἀνθρώπου, ὁ τελευταῖος ἐπιστρέφει στὸ κατὰ φύσιν, τὸ ὁποῖο συνίσταται ἀπὸ δύο στοιχεῖα, τὸν θάνατο καὶ τὴν προοδευτικὴ αὔξηση τῆς φθορᾶς. Ὅπως παρουσιάζονται ἀπὸ τὸν ἱερό πατέρα, οἱ ἄνθρωποι δέν ἐγευθήσαν μόνον τὸν θάνατο σύμφωνα μὲ τὰ κατὰ φύσιν, ἀλλὰ ὑπερέβησαν ἀκόμη καὶ αὐτὰ τὰ κατὰ φύσιν μὲ τὴν ἀνοδικὴ αὔξηση τῆς φθορᾶς. Ἔτσι, ἐνῶ στὴν ἀρχὴ προκάλεσαν μὲ τὴν ἐφάμαρτη στάση τους τὸ γεγονός τοῦ θανάτου, ἐπακολούθησε μία ἄμετρη ἐκτροπή στὴ φθορὰ καὶ τὴν ἁμαρτία. Ὅπως στὸν παράδεισο, ἔτσι καὶ μετέπειτα οὐσιαστικὸ ρόλο παίξει ἡ ἐπιπόνηση τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἐπινοοῦσε ἀδιαλείπτως τὴν κακία καὶ μάλιστα χωρὶς μέτρο. Ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἀναφέρεται σὲ μία σειρά ἀνθρωπίνων παθῶν, ὅπως μοιχεῖες, κλοπές, φόνους καὶ ἄλλα, προκειμένου νά τονίσει τὴν ἀνεξέλεγκτη πορεία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους στὴν ἁμαρτία. Σὲ μία τέτοια λοιπὸν ἐφάμαρτη κατάσταση, ὅπως θά δοῦμε καὶ στὴ συνέχεια, ὁ ἱερός πατήρ τοποθετεῖ τὴν ἐνανθρώπιση τοῦ Θεοῦ Λόγου, ὁ ὁποῖος δέν ἐπρόκειτο πλέον νά ἀφήσει τὸ ἀνθρώπινο γένος ἀβοήθητο.

παράβασιν τῆς ἐντολῆς κατ' αὐτῶν προειλήφει. Καὶ γὰρ καὶ ἐν τοῖς πλημμελήμασιν οἱ ἄνθρωποι οὐκ ἄχρις ὄρων ὠρισμένων εἰστήκεισαν· ἀλλὰ κατ' ὀλίγον ἐπεκτεινόμενοι, λοιπὸν καὶ εἰς ἄμετρον ἐληλύθασιν, ἐξ ἀρχῆς μὲν εὐρεταὶ τῆς κακίας γενόμενοι, καὶ καθ' ἑαυτῶν τὸν θάνατον προκαλεσάμενοι καὶ τὴν φθορὰν· ὕστερον δὲ εἰς ἀδικίαν ἐκτραπέντες, καὶ παρανομίαν πᾶσαν ὑπερβάλλοντες, καὶ μὴ ἐνὶ κακῷ ἰστάμενοι, ἀλλὰ πάντα καινὰ καινοῖς ἐπινοοῦντες, ἀκόρεστοι περὶ τὸ ἁμαρτάνειν γεγονάσι. Μοιχεῖαι μὲν γὰρ ἦσαν καὶ κλοπαὶ πανταχοῦ, φόνων δὲ καὶ ἄρπαγῶν πλήρης ἦν ἡ σύμπασα γῆ· καὶ νόμου μὲν οὐκ ἦν φροντίς περὶ φθορᾶς καὶ ἀδικίας· πάντα δὲ τὰ κακὰ καθ' ἓνα καὶ κοινῇ παρὰ πᾶσιν ἐπράττετο. Πόλεις μὲν κατὰ πόλεων ἐπολέμουν· καὶ ἔθνη κατὰ ἐθνῶν ἠγεῖρετο· διήρητο δὲ πᾶσα ἡ οἰκουμένη στάσεσι καὶ μάχαις, ἐκάστου φιλονεικοῦντος ἐν τῷ παρανομεῖν. Οὐκ ἦν δὲ τούτων μακρὰν οὐδὲ τὰ παρὰ φύσιν, ἀλλ' ὡς εἶπεν ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς Ἀπόστολος· *Αἶ τε γὰρ θήλειαι αὐτῶν μετέλλαξαν τὴν φυσικὴν χρῆσιν εἰς τὴν παρὰ φύσιν· ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ἄρρενες, ἀφέντες τὴν φυσικὴν χρῆσιν τῆς θηλείας, ἐξεκαύθησαν ἐν τῇ ὀρέξει αὐτῶν εἰς ἀλλήλους, ἄρρενες ἐν ἄρρεσι τὴν ἀσχημοσύνην κατεργαζόμενοι, καὶ τὴν ἀντιμισθίαν ἦν ἔδει τῆς πλάνης αὐτῶν, ἐν ἑαυτοῖς ἀπολαμβάνοντες*²⁵.

6. Διὰ δὴ ταῦτα πλεῖον τοῦ θανάτου κρατήσαντος, καὶ τῆς φθορᾶς παραμενούσης κατὰ τῶν ἀνθρώπων, τὸ μὲν τῶν ἀνθρώπων γένος ἐφθείρετο· **ὁ δὲ λογικὸς καὶ κατ' εἰκόνα γενόμενος ἄνθρωπος ἠφανίζετο**²⁶. καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ γενόμενον ἔργον παραπώλλυτο. **Καὶ γὰρ καὶ ὁ θάνατος, ὡς προεῖπον, νόμῳ λοιπὸν ἴσχυε καθ' ἡμῶν**²⁷. καὶ οὐχ οἷόν τε ἦν τὸν νόμον ἐκφυγεῖν, διὰ τὸ ὑπὸ Θεοῦ τεθεῖσθαι τοῦτον τῆς παραβάσεως χάριν. Καὶ ἦν ἄτοπον ὁμοῦ καὶ ἀπρεπὲς τὸ γινόμενον ἀληθῶς. Ἄτοπον μὲν γὰρ ἦν εἰπόντα τὸν Θεὸν ψεύσασθαι, ὥστε νομοθετήσαντος αὐτοῦ θανάτῳ ἀποθνήσκειν τὸν ἄνθρωπον, εἰ παραβαίῃ τὴν ἐντολήν, μετὰ τὴν παράβασιν μὴ ἀποθνήσκειν, ἀλλὰ λύεσθαι τὸν τούτου λόγον. Οὐκ ἀληθὴς γὰρ ἦν ὁ Θεός, εἰ, εἰπόντος αὐτοῦ ἀποθνήσκειν ἡμᾶς, μὴ ἀπέθνησκεν ὁ ἄνθρωπος. Ἀπρεπὲς δὲ ἦν πάλιν τὰ ἅπαξ γενόμενα λογικὰ καὶ τοῦ Λόγου αὐτοῦ μετασχόντα παραπώλλυσθαι, καὶ πάλιν εἰς τὸ μὴ εἶναι διὰ τῆς φθορᾶς ἐπιστρέφειν. Οὐκ ἄξιον γὰρ ἦν τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ τὰ ὑπ' αὐτοῦ γενόμενα διαφθείρεσθαι διὰ τὴν παρὰ τοῦ διαβόλου γενομένην τοῖς ἀνθρώποις ἀπάτην. Ἄλλως τε καὶ τῶν ἀπρεπεστάτων ἦν τὴν τοῦ Θεοῦ τέχνην ἐν τοῖς ἀνθρώποις ἀφανίζεσθαι ἢ διὰ τὴν αὐτῶν ἀμέλειαν ἢ διὰ τὴν τῶν δαιμόνων ἀπάτην. Φθειρομένων τοίνυν τῶν λογικῶν καὶ παραπολλυμένων τῶν τοιούτων

²⁵ Ρωμ. 1, 26-27.

²⁶ Στό συγκεκριμένο σημεῖο ὁ Μ. Ἀθανάσιος ὁμιλεῖ γιὰ ἀφανισμό τοῦ λογικοῦ ἀνθρώπου, γεγονός τό ὁποῖο θά μπορούσε νά παρερμηνευθεῖ καί ὡς ἀπώλεια τοῦ κατ' εἰκόνα. Ὅπως διαπιστώνεται ὅμως καί ἀπό τίς πρότερες ἀναφορές του περὶ προοδευτικῆς καὶ αὐξανόμενης ἐπιπόνησης τῆς κακίας καὶ τῆς ἁμαρτίας στό ἔπακρο, πρέπει νά τονισθεῖ ὅτι ὁ ἱερός πατήρ δέν ἐκλαμβάνει τόν πεπτωκότα ἄνθρωπο ἀμέτοχο τῶν δωρηθέντων ἀπό τῆ δημιουργία, τῆς λογικῆς καὶ τοῦ κατ' εἰκόνα, ἀλλά ἀναγνωρίζει τή νοπτική καὶ ἐλεύθερη λειτουργία τοῦ ἀνθρώπου ἀκόμη καὶ στή μετά τήν πτώση κατάσταση. Γι' αὐτό καί στή συνέχεια, ὅπως θά δοῦμε, κάνει λόγο γιὰ ἀνανέωση τοῦ κατ' εἰκόνα καί ὄχι γιὰ ἀπώλεια καὶ ἐπανέωση αὐτοῦ. Ἄλλωστε, ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἐν προκειμένῳ ὁμιλεῖ περὶ ἀφανισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐν γένει, ἐπιθυμώντας νά ἐπιτείνει τή μεταπτωτική κατάσταση τοῦ ἀνθρώπου ἐν συνόλῳ, καί ὄχι περὶ ἀπώλειας τοῦ λογικοῦ. Σέ αὐτό τό πλαίσιο, συνάδει μέ τήν πατερική γραμματεία, πού ὡς γνωστό κάνει λόγο γιὰ ἀμαύρωση αὐτῶν τῶν στοιχείων στόν πεπτωκότα ἄνθρωπο καί ὄχι γιὰ ἀπώλεια αὐτῶν.

²⁷ Ὁ Μ. Ἀθανάσιος θεωρεῖ ὅτι ὁ θάνατος ἐξουσιάζει τόν ἄνθρωπο διὰ νόμου. Καί αὐτός ὁ νόμος εἶναι ὅ,τι θέσπισε ὁ Θεός στόν παράδεισο γιὰ τόν ἄνθρωπο. Δηλαδή, νά μένει καλός ἐφόσον ὑπακούσει στήν ἐντολή τοῦ Θεοῦ, καί νά γευθεῖ τόν θάνατο ἀφοῦ παρακούσει τίς ἐντολές τοῦ Θεοῦ. Ἦταν λοιπόν ζήτημα τάξεως καὶ εὐπρεπειᾶς νά τηρηθεῖ ὁ νόμος πού ἔδωσε ὁ ἴδιος στόν ἄνθρωπο. Θά ἦταν ἀνάρμοστο γιὰ τόν Θεό, ἐφόσον ἐνομοθέτησε κάτι νά διαφραστεῖ καί νά μὴν τηρηθεῖ ἀπό τόν ἄνθρωπο. Ὅπως θά ἦταν καί ἀνάξιο τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ, νά ἐξαφανισθεῖ καί νά ἐπιστρέφει στήν ἀνυπαρξία τό ἀνθρώπινο γένος πού δημιούργησε ὁ ἴδιος, εἰδάλλως ἀναζητᾶται ὁ λόγος τῆς δημιουργίας του. Μία τέτοια κατάσταση, ὅπως εἶναι φυσικό, ἐπιδεικνύει ἀδύναμο καί ἐκτεθειμένο τόν Θεό ἀπέναντι στοὺς ἀνθρώπους. Ἔτσι, ἀπό τή μία μεριά ἔπρεπε νά ἰσχύσει ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ καί νά πεθάνει ὁ ἄνθρωπος, ἀπό τήν ἄλλη ὅμως δέν θά ἦταν πρέπον νά χαθοῦν τά δημιουργήματά του. Καί ἡ λύση, ὅπως θά δοῦμε στή συνέχεια δόθηκε μέ τήν ἐνανθρώπιση τοῦ Θεοῦ Λόγου, οὕτως ὥστε καί ὁ νόμος νά ἰσχύσει καί νά ἀναδειχθεῖ ἡ ἀγαθότητα καί πρῶνοια τοῦ Θεοῦ.

ἔργων, τί τὸν Θεὸν ἔδει ποιεῖν ἀγαθὸν ὄντα; Ἀφεῖναι τὴν φθορὰν κατ' αὐτῶν ἰσχύειν, καὶ τὸν θάνατον αὐτῶν κρατεῖν; Καὶ τίς ἡ χρεῖα τοῦ καὶ ἐξ ἀρχῆς αὐτὰ γενέσθαι; Ἔδει γὰρ μὴ γενέσθαι, ἢ γενόμενα παραμεληθῆναι καὶ ἀπολέσθαι. Ἀσθένεια γὰρ μᾶλλον καὶ οὐκ ἀγαθότης ἐκ τῆς ἀμελείας γινώσκεται τοῦ Θεοῦ, εἰ ποιήσας παρορᾷ φθαρῆναι τὸ ἑαυτοῦ ἔργον, ἢπερ εἰ μὴ πεποίηκε κατὰ τὴν ἀρχὴν τὸν ἄνθρωπον. Μὴ ποιήσαντος μὲν γὰρ οὐκ ἦν ὁ λογιζόμενος τὴν ἀσθένειαν· ποιήσαντος δὲ καὶ εἰς τὸ εἶναι κτίσαντος, ἀτοπώτατον ἦν ἀπόλλυσθαι τὰ ἔργα, καὶ μάλιστα ἐπ' ὅφει τοῦ πεποικκότητος. Οὐκοῦν ἔδει τοὺς ἀνθρώπους μὴ ἀφιέναι φέρεσθαι τῇ φθορᾷ, διὰ τὸ ἀπρεπὲς καὶ ἀνάξιον εἶναι τοῦτο τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος.

7. Ἄλλ' ὥσπερ ἔδει τοῦτο γενέσθαι, οὕτω καὶ ἐκ τῶν ἐναντίων πάλιν ἀντίκειται τὸ πρὸς τὸν Θεὸν εὐλόγον, ὥστε ἀληθῆ φανῆναι τὸν Θεὸν ἐν τῇ περὶ τοῦ θανάτου νομοθεσίᾳ. Ἄτοπον γὰρ ἦν διὰ τὴν ἡμῶν ὀφέλειαν καὶ διαμονὴν ψεύστην φανῆναι τὸν τῆς ἀληθείας πατέρα Θεόν. Τί οὖν ἔδει καὶ περὶ τούτου γενέσθαι ἢ ποιῆσαι τὸν Θεόν; **Μετάνοιαν ἐπὶ τῇ παραβάσει τοὺς ἀνθρώπους ἀπαιτῆσαι**²⁸; Τοῦτο γὰρ ἂν τις ἄξιον φήσῃε Θεοῦ, λέγων, ὅτι, ὥσπερ ἐκ τῆς παραβάσεως εἰς φθορὰν γεγονάσιν, οὕτως ἐκ τῆς μετανοίας γένοιτο πάλιν ἂν εἰς ἀφθαρσίαν. Ἄλλ' ἡ μετάνοια οὔτε τὸ εὐλόγον τὸ πρὸς τὸν Θεὸν ἐφύλαττεν· ἔμενε γὰρ πάλιν οὐκ ἀληθῆς, μὴ κρατουμένων ἐν τῷ θανάτῳ τῶν ἀνθρώπων· οὔτε δὲ ἡ μετάνοια ἀπὸ τῶν κατὰ φύσιν ἀνακαλεῖται, ἀλλὰ μόνον παύει τῶν ἁμαρτημάτων. Εἰ μὲν οὖν μόνον ἦν πλημμέλημα καὶ μὴ φθορᾶς ἐπακολούθησις, καλῶς ἂν ἦν ἡ μετάνοια· εἰ δέ, ἀπαξ προλαβούσης τῆς παραβάσεως, εἰς τὴν κατὰ φύσιν φθορὰν ἐκρατοῦντο οἱ ἄνθρωποι, καὶ τὴν τοῦ κατ' εἰκόνα χάριν ἀφαιρεθέντες ἦσαν, τί ἄλλο ἔδει γενέσθαι; ἢ **τίνος ἦν χρεῖα πρὸς τὴν τοιαύτην χάριν καὶ ἀνάκλησιν ἢ τοῦ καὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος πεποικκότητος τὰ ὅλα τοῦ Θεοῦ Λόγου**²⁹; Αὐτοῦ γὰρ ἦν πάλιν καὶ τὸ φθαρτὸν εἰς ἀφθαρσίαν ἐνεγκεῖν, καὶ τὸ ὑπὲρ πάντων εὐλόγον ἀποσῶσαι πρὸς τὸν Πατέρα. Λόγος γὰρ ὢν τοῦ Πατρὸς καὶ ὑπὲρ πάντας ὢν, ἀκολουθῶς καὶ ἀνακτίσαι τὰ ὅλα μόνος ἦν δυνατὸς, καὶ ὑπὲρ πάντων παθεῖν, καὶ πρᾶσβεῦσαι περὶ πάντων ἰκανὸς πρὸς τὸν Πατέρα.

²⁸ Ὁ Μ. Ἀθανάσιος, ἐν προκειμένῳ, συνεχετᾶζει τὸ κατὰ πόσον ἡ μετάνοια θά μπορούσε νά ἀναστρέφει τὰ πράγματα καὶ ὁ ἄνθρωπος νά μὴν ἐξουσιάζεται πλέον ἀπὸ τὸν θάνατο. Βασικὸ κριτήριον τοῦ ἱεροῦ πατρὸς ἀποτελεῖ καὶ πάλι ἡ ἀντιμετώπιση ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Θεόν, ἀφοῦ σέ μία τέτοια ἐκδοχὴ, δηλαδὴ, ἀπλά τὴν ἀποδοχὴ τῆς μετανοίας καὶ τὴν ἀναίρεση τοῦ θανάτου, θά παρουσιαζόταν καὶ πάλι ἀναληθῆς στά ὅσα νομοθέτησε στὸν παράδεισο. Ἀξίζει νά σημειωθεῖ ὅτι σέ αὐτὸ τὸ σημεῖο ὁ ἐν λόγῳ πατὴρ διακρίνει τὸ ἀπλό πλημμέλημα, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου θά μπορούσε νά ἰσχύσει ἡ ἄνδεχόμενη μετάνοια τοῦ ἀνθρώπου, ἀπὸ τὴν ἐπικείμενη καὶ κατὰ φύσιν φθορᾶ, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἡ μετάνοια δέν θά μπορούσε νά ὠφελήσει, ἀφοῦ δέν ἐπαναφέρει στή φυσικὴ κατάσταση, ἀλλὰ μόνον συμβάλλει στὴν ἄφεση τῶν ἁμαρτημάτων. Ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἀκολουθεῖ αὐτὴ τὴ συλλογιστικὴ προκειμένου νά μᾶς προετοιμάσει γιὰ τὴ λύση πού θά δινόταν καὶ αὐτὴ ἦταν ἡ ἐνανθρώπιση τοῦ Θεοῦ Λόγου, ὁ ὁποῖος ἦταν καὶ ὁ μοναδικὸς πού θά μπορούσε νά ἀνανεώσει τὸ κατ' εἰκόνα στὸν ἄνθρωπο.

²⁹ Ὅπως διαπιστώνεται, ὁ Μ. Ἀθανάσιος δέν ἀναφέρθηκε ἐπὶ ματαιῶ μέ τόσο γλαφυρὸ καὶ τραγικὸ τρόπο στὶς συνέπειες τῆς πτώσης καὶ τίς προοπτικὲς τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ σκοπὸ εἶχε νά τονίσει τὴν ἀναγκαιότητα τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Θεόν. Καὶ μάλιστα, εἶναι τέτοιος ὁ βαθμὸς βλάβης πού ἐπέστη ὁ ἄνθρωπος, ὥστε νά κάνει λόγο γιὰ ἀνάκληση τοῦ κατ' εἰκόνα, γεγονός τὸ ὁποῖο δέν θά πρέπει νά παραπέμψει στὴν ἀπώλεια τοῦ κατ' εἰκόνα, μᾶς καὶ στή συνέχεια κάνει λόγο γιὰ λογικὸ ἀπολλύμενο γένος. Ὁ ἱερός πατὴρ, θεωρώντας μὴ ἀναστρέψιμη τὴν πορεία τοῦ ἀνθρώπου ἀφ' ἑαυτοῦ, κατ' οὐσίαν κάνει λόγο γιὰ ἀναδημιουργία τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῆς ἐνανθρώπισης τοῦ Λόγου, ὁ ὁποῖος καὶ τὴν πρώτη φορά ὡς συνδημιουργὸς τοῦ Θεοῦ Πατρὸς δημιουργήσε ἐκ τοῦ μὴ ὄντος τὰ πάντα. Ὅπως, δηλαδὴ, κατὰ τὴν πρώτη δημιουργία ὁ Λόγος ἀπέτελεσε τὴν εἰκόνα τοῦ δημιουργηθέντος ἀνθρώπου, ἔτσι καὶ τώρα ὁ ἴδιος ἔπρεπε νά ἀναδημιουργήσει τὴν ἀνθρώπινη φύσιν καὶ νά ἀνακαλέσει τὴ χάριν τοῦ κατ' εἰκόνα. Αὐτὴ ἡ ἐπαναφορά τοῦ ἀνθρώπου στή φυσικὴ κατάσταση τῆς δημιουργίας καὶ στὴν ἀνανέωση τοῦ κατ' εἰκόνα ἦταν δυνατὴ μόνον διὰ τοῦ Λόγου, ὁ ὁποῖος ἦταν ὁ πλέον ἀρμόδιος καὶ ὁ μοναδικὸς νά ἐπιτελέσει κάτι τέτοιο. Μέ ἀπλά λόγια, ὁ ἐν λόγῳ πατὴρ ἐννοεῖ ὅτι ἐπειδὴ ἡ βλάβη ὑπῆρχε στή χάριν τοῦ κατ' εἰκόνα πού ἔλαβε ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴ δημιουργία, αὐτὴ ἡ εἰκόνα ἔπρεπε νά ἀνανεωθεῖ μέ τὴν ἐπικείμενη ἀναδημιουργία τῆς ἀνθρωπότητος μέσω τῆς θείας ἐνανθρώπισης.

8. Τούτου δὴ ἔνεκεν ὁ ἀσώματος καὶ ἄφθαρτος καὶ ἄυλος τοῦ Θεοῦ Λόγος παραγίνεται εἰς τὴν ἡμετέραν χώραν, οὐτι γὰρ μακρὰν ὦν πρότερον· οὐδὲν γὰρ αὐτοῦ κενὸν ὑπολείπεται τῆς κτίσεως μέρος, πάντα δὲ διὰ πάντων πεπλήρωκεν αὐτὸς συνὼν τῷ ἑαυτοῦ Πατρὶ· **ἀλλὰ παραγίνεται συγκαταβαίνων τῇ εἰς ἡμᾶς αὐτοῦ φιλανθρωπία καὶ ἐπιφανείᾳ**³⁰. Καὶ ἰδὼν τὸ λογικὸν ἀπολλύμενον γένος, καὶ τὸν θάνατον κατ' αὐτῶν βασιλεύοντα τῇ φθορᾷ· ὁρῶν δὲ καὶ τὴν ἀπειλὴν τῆς παραβάσεως διακρατοῦσαν τὴν καθ' ἡμῶν φθορὰν, καὶ ὅτι ἄτοπον ἦν πρὸ τοῦ πληρωθῆναι τὸν νόμον λυθῆναι· ὁρῶν δὲ καὶ τὸ ἀπρεπὲς ἐν τῷ συμβεβηκότι, ὅτι ὦν αὐτὸς ἦν δημιουργός, ταῦτα παρηφανίζετο· ὁρῶν δὲ καὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων ὑπερβάλλουσαν κακίαν, ὅτι κατ' ὀλίγον καὶ ἀφόρητον αὐτὴν πύξησαν καθ' ἑαυτῶν· **ὁρῶν δὲ καὶ τὸ ὑπεύθυνον πάντων τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸν θάνατον**³¹. ἔλεϊσας τὸ γένος ἡμῶν, καὶ τὴν ἀσθένειαν ἡμῶν οἰκτειρήσας, καὶ τῇ φθορᾷ ἡμῶν συγκαταβάς, καὶ τὴν τοῦ θανάτου κράτησιν οὐκ ἐνέγκας, ἵνα μὴ τὸ γενόμενον ἀποληται, καὶ εἰς ἀργὸν τοῦ Πατρὸς τὸ εἰς ἀνθρώπους ἔργον αὐτοῦ γένηται, **λαμβάνει ἑαυτῷ σῶμα, καὶ τοῦτο οὐκ ἀλλότριον τοῦ ἡμετέρου**³². Οὐ γὰρ ἀπλῶς ἠθέλησεν ἐν σώματι γενέσθαι, οὐδὲ μόνον ἤθελε φανῆναι· **ἐδύνατο γάρ, εἰ μόνον ἤθελε φανῆναι, καὶ δι' ἑτέρου κρείττονος τὴν θεοφάνειαν αὐτοῦ ποιήσασθαι**³³. **ἀλλὰ λαμβάνει τὸ ἡμέτερον,**

³⁰ Ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἐκλαμβάνει τὴν θεϊὰ ἐνανθρώπηση ὡς συγκατάβασι τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπο, ἔνεκα τῆς φιλανθρωπίας πρὸς τὸ δημιουργημά του. Ἡ ἔννοια τῆς συγκατάβασης παραπέμπει στὴν ἐξαιρετικὴ καὶ ἐκούσια κίνηση τοῦ Θεοῦ Λόγου νὰ γίνῃ ἄνθρωπος. Ὅπως εἶδαμε καὶ πρωτύτερα, δὲν συνέβη ὡς ἕνα φυσικὸ ἐπακόλουθο ἀλλὰ ὡς ἕνα κατ' οἰκονομίαν γεγονός μέ σκοπὸ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου. Γι' αὐτὸ καὶ στή συνέχεια ὁ ἱερός πατήρ ἀναφέρεται στίς προϋποθέσεις αὐτῆς τῆς θεϊαῖς ἐνσωμάτωσης, προϋποθέσεις πού ἔχουν νὰ κάνουν μέ τὴν κατάστασι τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὄχι μέ ἀναγκαιότητα τῆς θεότητος. Ἔτσι, ὁ Θεός, διακρίνοντας τὸν ἄνθρωπο νὰ κυριεύεται ἀπὸ τὸν θάνατο καὶ τὴν φθορὰν, νὰ ἐπικρατεῖται ἀπὸ τὴν τραγικὴν πλὴν ἐκούσια ἀπειλή ἀπὸ τὴν παραβάσι, νὰ φθείρεται ἀπὸ τὴν ὑπερβάλλουσα σὺν τῷ χρόνῳ κακία καὶ ἁμαρτία, συγκατέβη μέ τὰ ἀνθρώπινα, προκειμένου νὰ σώσει τὸν ἄνθρωπο ἐκ τῶν ἀνωτέρω.

³¹ Μέ τὴν παροῦσα φράσι ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἐκλαμβάνει τὸν ἄνθρωπο ἐν συνόλῳ καὶ ἀναγνωρίζει τὴν κυριαρχία τοῦ θανάτου σέ ὅλο τὸ ἀνθρώπινο γένος. Ὡς γνωστόν, ὁ ἄνθρωπος δὲν μετέχει στήν ἐνοχίαν τοῦ Ἀδάμ, ἀλλὰ φέρει τίς συνέπειες τῆς ἐφάμαρτης ἐπιλογῆς τοῦ πρώτου ἀνθρώπου, ὄντας ἀπόγονος αὐτοῦ. Ὁ μεταπτωτικὸς ἄνθρωπος δηλαδὴ πεθαίνει, ὄχι γιατί ἦταν αὐτὸς πού παρῆκουσε τίς ἐντολές τοῦ Θεοῦ στὸν παράδεισο, ἀλλὰ γιατί προέρχεται φυσικῶς ἀπὸ τὸ γένος τοῦ Ἀδάμ. Αὐτὸ βέβαια δὲν σημαίνει ὅτι ὁ ἱερός πατήρ ἀποσειεῖ ἐντελῶς τὴν εὐθύνη ἀπὸ τὸν μετὰ τὸν Ἀδάμ ἄνθρωπο, μίᾳ καὶ τὰ ὅσα ἀναφέρει πρωτύτερα περὶ ἐμμονῆς στήν ἁμαρτία καὶ αὐξήσεως τῆς κακίας σέ ὑπερθετικὸ βαθμὸ συνάπτονται στό ἀνθρώπινο γένος, πού ἀκολούθησε καὶ ἐππύξησε τίς συνέπειες τοῦ προπατορικοῦ κληροδοτήματος.

³² Προκειμένου νὰ ἀναεωθεῖ τὸ κατ' εἰκόνα καὶ νὰ ἀναδημιουργηθεῖ τὸ ἀνθρώπινο γένος, ὁ Θεός Λόγος προσλαμβάνει τὸ δικὸ μας ἀνθρώπινο σῶμα καὶ γίνεται ἄνθρωπος. Κατ' ἀρχάς, ὁ ἱερός πατήρ χρησιμοποιεῖ τὴν ἀντωνυμία «ἑαυτῷ» γιὰ νὰ τονίσει τὴν ταυτότητα τοῦ ἀσάρκου ἕως τότε Λόγου μέ τὸν ἔσαρκο, δηλαδὴ τὸν Χριστό. Τουτέστιν, δὲν εἶναι ἄλλος ὁ ἄσαρκος Λόγος καὶ ἄλλος ὁ Χριστός, ἀλλὰ αὐτὸς ὁ ἴδιος πού προσέλαβε στήν ὑπαρξί του τὴν ἀνθρώπινη φύσι. Ἡ ἀντωνυμία, δηλαδὴ, «ἑαυτῷ» παραπέμπει στή θεϊὰ ὑπόστασι τοῦ Λόγου, ἔκφρασι ἡ ὁποία συναντᾶται στήν πατερικὴ γραμματεία. Πέραν τούτου, ἐκφράζει καὶ τὴν ἐκούσια κίνηση τοῦ Λόγου νὰ σαρκωθεῖ, ἐπικεντρώνοντας στό ὅτι τὸ ὑποκείμενο τῆς ἐνανθρώπησις εἶναι αὐτὸς ὁ ἴδιος. Ἀξίζει, ὡστόσο, νὰ σημειωθεῖ ὅτι ἐνῶ ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἀναφέρεται μόνο στό σῶμα, ὁ Χριστός δὲν θὰ πρέπει νὰ θεωρηθεῖ ἄψυχος ἢ μὴ ὀλοκληρωμένος ἄνθρωπος. Καὶ αὐτὸ, διότι, ὅπως θὰ δοῦμε καὶ στή συνέχεια, ὁ ἱερός συγγραφέας παράλληλα μέ τὸν ὄρο «ἄνθρωπος» χρησιμοποιεῖ καὶ τὸν ὄρο «σῶμα». Ἐπίσης σέ ἄλλο σημειο ἀποδέχεται ὅτι ἡ ψυχὴ δὲν εἶναι ἐκτός τοῦ σώματος ἀλλὰ ἐνεργεῖ δι' αὐτοῦ. Μέ τὴν ἐν λόγω φράσι δηλαδὴ αὐτὴ ὁ ἱερός πατήρ προβάλλει ἀντιδοκητικὰ τὸν ἐνανθρωπήσαντα Λόγο ὡς τέλειο ἄνθρωπο καὶ μάλιστα ὅμοιο μέ ἡμᾶς, προκειμένου νὰ τονίσει τὴν σωτηριολογικὴ διάστασι τῆς θεϊαῖς ἐνανθρώπησις. Ἐπομένως, αὐτὸ τὸ ἀνθρώπινο σῶμα πού προσέλαβε ὁ Λόγος ἔπρεπε νὰ εἶναι ὅμοιο μέ τὸ δικὸ μας, ἀφοῦ αὐτὸ ἔπρεπε νὰ σωθεῖ. Μόνο μέ τὸ ἡμέτερο σῶμα γίνεται ἡμέτερος καὶ ἐπανακτᾶμε τὴν δυνατότητα τῆς σωτηρίας.

³³ Ἐν προκειμένῳ, ὁ Μ. Ἀθανάσιος συνδυάζει τὴν παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ μέ τὴν φιλανθρωπία του ἀπέναντι στό ἀνθρώπινο γένος. Καὶ αὐτὸ, διότι, θὰ μπορούσε καὶ δι' ἄλλου τρόπου ἢ καλυτέρου σώματος νὰ φανερωθεῖ, ἐπιδεικνύοντας τὴν παντοδυναμία του, γεγονός ὅμως πού δὲν θὰ συνέβαλε στήν ἄμεσι πρόσληψι καὶ σωτηρία τῆς ἐκπεσούσας ἀνθρώπινης φύσις. Ἔτσι, μέ τὴν πρόσληψι τοῦ ἡμετέρου σώματος, προβάλλεται ἡ παντοδυναμία καὶ ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ στό δημιουργη-

καὶ τοῦτο οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ἐξ ἀχράντου καὶ ἀμιάντου, ἀνδρὸς ἀπειροῦ Παρθένου, καθαρὸν καὶ ὄντως ἀμιγῆς τῆς ἀνδρῶν συνουσίας³⁴. Αὐτὸς γὰρ δυνατὸς ὢν καὶ δημιουργὸς τῶν ὄλων, ἐν τῇ Παρθένῳ κατασκευάζει ἑαυτῷ ναὸν τὸ σῶμα, καὶ ἰδιοποιεῖται τοῦτο ὡσπερ ὄργανον, ἐν αὐτῷ γνωριζόμενος καὶ ἐνοικῶν³⁵. καὶ οὕτως ἀπὸ τῶν ἡμετέρων τὸ ὅμοιον λαβὼν, διὰ τὸ πάντας ὑπευθύνους εἶναι τῇ τοῦ θανάτου φθορᾷ³⁶, ἀντὶ πάντων αὐτὸ θανάτῳ παραδιδούς, προσῆγε τῷ Πατρί³⁷, καὶ τοῦτο φιλανθρωπῶς ποιῶν, ἵνα, ὡς μὲν πάντων ἀποθανόντων ἐν αὐτῷ, λυθῆ ὁ κατὰ τῆς φθορᾶς τῶν ἀνθρώπων νόμος, ἅτε δὴ πληρωθείσης τῆς ἐξουσίας ἐν τῷ κυριακῷ σώματι, καὶ μηκέτι χώραν ἔχοντος κατὰ τῶν ὁμοίων ἀνθρώπων· ὡς δὲ εἰς φθορὰν ἀναστρέψαντας τοὺς ἀνθρώπους πάλιν εἰς τὴν ἀφθαρσίαν ἐπιστρέψῃ, καὶ ζωοποιήσῃ τούτους ἀπὸ τοῦ θα-

---

μά του, καθὼς προσλαμβάνει ὄχι ὁποιοδήποτε ἢ καλύτερο σῶμα, ἀλλὰ αὐτὸ πού εἶχε ἀνάγκη σωτηρίας, δηλαδὴ τὸ δικό μας.

³⁴ Ἀπόλυτη προϋπόθεση γιὰ τὸν Μ. Ἀθανάσιο ὑπῆρξε ἡ πρόσληψη τοῦ ἡμετέρου σώματος, προκειμένου ὁ Θεὸς νὰ σώσει αὐτὸ ἀπὸ τὴν κατάρα τοῦ θανάτου. Ἀπὸ τὴν ἄλλῃ μεριά ὅμως δὲν τὸ προσλαμβάνει μὲ τὸν φυσιολογικὸ ἀλλὰ μὲ ὑπερφυσικὸ καὶ παράδοξο τρόπο, οὕτως ὥστε νὰ προσλάβει καθαρὸ καὶ ἀνόθευτο ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη ἁμαρτία σῶμα, καθὼς καὶ νὰ φανερωθῆ ἡ παντοδυναμία καὶ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἱερός πατὴρ, συνάδοντας μὲ τὴν πατερικὴ παράδοση, ἀναφέρεται στὴν ἄνευ ἀνδρὸς σύλληψη τοῦ θείου βρέφους, γιὰ νὰ πιστοποιήσει τὸν Χριστὸ ἀληθινὸ ἄνθρωπο, ἀλλὰ καθαρὸ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, γεγονός τὸ ὁποῖο ἐγγυόταν ἡ ἄνευ ἀνδρὸς σύλληψή του. Σὲ αὐτὸ τὸ γεγονός ὀφείλεται καὶ ἡ γνωστή ἀπὸ τοὺς πατέρες ὀνομασία τοῦ Χριστοῦ ὡς ἀπάτορος κατὰ τὴν ἀνθρώπινη γέννηση. Αὐτὸ τὸ ἐξαιρετικὸ γεγονός, πού ὑπερβαίνει τὴν ἀνθρώπινη λογικὴ καὶ τὰ ἀνθρώπινα μέτρα καὶ κριτήρια, σκοπὸ ἔχει νὰ ἀναδείξῃ τὴ θεότητα τοῦ γεννηθέντος, τὸ ὅτι δηλαδὴ ὁ γεννηθεὶς Χριστὸς δὲν ἦταν ἀπλὸς ἄνθρωπος, ἀλλὰ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος καὶ μάλιστα ἄνθρωπος ἄνευ ἁμαρτίας. Αὐτὴ ἡ διαφορὰ μὲ τοὺς ὑπόλοιπους ἀνθρώπους, πού σημειωτέον δὲν ὀδηγεῖ σὲ φυσικὴ διαφορὰ ἀφοῦ ἡ ἁμαρτία θεωρεῖται ὄχι φυσικὸ ἀλλὰ ἐπίκτητο, εἶναι οὐσιαστικὴ στὴν πραγμάτευση τοῦ ὄλου γεγονότος, καθὼς ὁ συνδυασμὸς θεότητας καὶ ἀνθρωπότητας, φυσικοῦ καὶ ὑπερφυσικοῦ, λογικοῦ καὶ ὑπέρολογου εἶναι αὐτὸς πού ἐγγυᾶται τὴ σωτηριολογικὴ προοπτικὴ τῶν ἀνθρώπων.

³⁵ Μὲ αὐτὴ τὴ φράση ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἐπεξηγεῖ τὴν ἀπατρότητα τοῦ Χριστοῦ στὴν ἀνθρώπινη γέννηση. Μὲ ἄλλα λόγια, ἐάν δὲν ὑπῆρξε πατὴρ κατὰ τὴ σύλληψη τοῦ Χριστοῦ, τότε ἐρευνᾶται τὸ πῶς συνελήφθη, κυφορήθηκε καὶ γεννήθηκε ὡς ἄνθρωπος. Σύμφωνα μὲ τὸν ἱερό πατέρα, ὁ Θεὸς Λόγος ὄχι μόνον ὡς παντοδύναμος ἀλλὰ καὶ ὡς δημιουργός, διότι αὐτὸς δημιούργησε ἐξ ἀρχῆς τὸν ἄνθρωπο, δημιουργεῖ καὶ πάλι, ἀλλὰ διὰ τὸν ἑαυτοῦ καὶ ἀπὸ τὴν Παρθένου, τὸ ἀνθρώπινο σῶμα του. Γιὰ τὸν λόγο αὐτό, ἡ πατερικὴ παράδοση κάνει λόγο γιὰ ἀναδημιουργία τῆς ἀνθρώπινης φύσης ἢ γιὰ νέα δημιουργία, ἀλλὰ ὄχι γιὰ ἄλλῃ δημιουργία. Προφανῶς γιὰ νὰ μὴ ἐννοηθῆ ὅτι ὁ Χριστὸς ἔφερε ἄλλῃ ἀνθρώπινη φύση ἀπὸ τὴ δική μας. Ὅπως χαρακτηριστικὰ ἐπισημαίνει καὶ ὁ Μ. Ἀθανάσιος, ὁ Θεὸς προσέλαβε τὸ δικό μας σῶμα ὡς ὄργανο καὶ τὸ ἰδιοποιήθηκε ὡς δικό του. Τουτέστιν, ὡς ὄργανο σωτηρίας χρησιμοποίησε τὸ δικό μας φύραμα, τὸ ὁποῖο μὲ τὴν ἐνανθρώπηση τὸ ἔκανε καὶ δικό του. Σημαντικὲς ἐκφράσεις ἐπὶ τοῦ προκειμένου παραμένουν τὰ ρήματα πού χρησιμοποιεῖ ὁ ἱερός πατὴρ κατὰ τὴ διαδικασία τῆς ἐνανθρώπησης, «κατασκευάζει... καὶ ἰδιοποιεῖται». Κατασκευάζει καὶ δημιουργεῖ ὡς ἄλλοτε κατὰ τὴ δημιουργία, πλὴν ὅμως τώρα δημιουργεῖ τὴν αὐτὴ ἀνθρώπινη φύση στὸν ἑαυτοῦ προκειμένου νὰ τὴν σώσει. Καὶ ἰδιοποιεῖται ἔνεκα τῆς ἐνανθρώπησης αὐτὸ τὸ σῶμα ὡς δικό του, προκειμένου νὰ τὸ χρησιμοποιήσει ὡς ὄργανο στὴ νίκη κατὰ τοῦ θανάτου. Ἡ ἔννοια τοῦ ὄργάνου εἶναι σωτηριολογικὴ καὶ ὑπονοεῖ τὴν ἀντιπροσωπευτικὴ προσφορά τοῦ Χριστοῦ ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων καὶ πρὸς σωτηρία τῶν ὁποίων ἐπιτεύχθηκε ἡ θεία ἐνανθρώπηση.

³⁶ Ἡ ἔννοια τῆς ὁμοιότητας ἐνέχει σωτηριολογικὴ προοπτικὴ, καθὼς ὁ Θεὸς προσέλαβε ὅμοιο μὲ τὸ δικό μας ἀνθρώπινο σῶμα καὶ ὄχι ἄλλο, προκειμένου νὰ σώσει τὸ ἀνθρώπινο γένος. Καὶ ἐπειδὴ ὅλοι ἡμᾶςταν ὑπόχρεοι ἀπέναντι στὴ φθορὰ τοῦ θανάτου, ὅλους ἔπρεπε νὰ μᾶς σώσει ὁ Θεὸς μὲ τὴν πρόσληψη τοῦ ὁμοίου μὲ τὸ δικό μας ἀνθρώπινο σῶμα. Θὰ μπορούσε νὰ σημειωθῆ ὅτι ὁ Μ. Ἀθανάσιος προβάλλει τὸ ἀξίωμα «τὸ ὅμοιο σώζει τὸ ὅμοιο».

³⁷ Σὲ αὐτὸ τὸ σημεῖο ἐπισημαίνεται ἡ ἀντιπροσωπευτικὴ θυσία τοῦ Χριστοῦ ἐκ μέρους ὄλων τῶν ἀνθρώπων. Θυσία πού ἐδόθη ὅμως στὸν Πατέρα καὶ ὄχι στὸν διάβολο, ὅπως πρέσβευαν κάποιες αἰρετικὲς ομάδες. Ἀντιπροσωπεύοντας λοιπὸν ὁ Χριστὸς ὅλο τὸ ἀνθρώπινο γένος στὸ γεγονός τοῦ θανάτου, σώζει αὐτὸ μὲ τὴ λύση τῆς φθορᾶς τοῦ θανάτου πού ἐπιτεύχθηκε μὲ τὴν ἀνάστασή του.

νάτου, τῆ τοῦ σώματος ἰδιοποιήσει καὶ τῆ τῆς ἀναστάσεως χάριτι³⁸ τὸν θάνατον ἀπ' αὐτῶν ὡς καλάμην ἀπὸ πυρὸς ἐξαφανίζων.

9. Συνιδὼν γὰρ ὁ Λόγος, ὅτι ἄλλως οὐκ ἂν λυθείη τῶν ἀνθρώπων ἡ φθορά, εἰ μὴ διὰ τοῦ πάντως ἀποθανεῖν· οὐχ οἷόν τε δὲ ἦν τὸν Λόγον ἀποθανεῖν ἀθάνατον ὄντα καὶ τοῦ Πατρὸς Υἱόν· **τούτου ἔνεκεν τὸ δυνάμενον ἀποθανεῖν ἑαυτῷ λαμβάνει σῶμα³⁹**, ἵνα τοῦτο τοῦ ἐπὶ πάντων Λόγου μεταλαβόν, ἀντὶ πάντων ἱκανὸν γένηται τῷ θανάτῳ, καὶ διὰ τὸν ἐνοικήσαντα Λόγον ἀφθαρτον διαμείνῃ, καὶ λοιπὸν ἀπὸ πάντων ἡ φθορὰ παύσεται τῆ τῆς ἀναστάσεως χάριτι. Ὅθεν **ὡς ἱερεῖον καὶ θῦμα παντὸς ἐλεύθερον σπίλου⁴⁰**, ὃ αὐτὸς ἑαυτῷ ἔλαβε σῶμα προσάγων εἰς θάνατον, ἀπὸ πάντων εὐθὺς τῶν ὁμοίων ἠφάνιζε τὸν θάνατον τῆ προσφορᾶ τοῦ καταλλίλου. **Ὑπὲρ πάντας γὰρ ὧν ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, εἰκότως, τὸν ἑαυτοῦ ναὸν καὶ τὸ σωματικὸν ὄργανον προσάγων ἀντίψυχον ὑπὲρ πάντων, ἐπλήρου τὸ ὀφειλόμενον ἐν τῷ θανάτῳ⁴¹**, καὶ οὕτως συνὼν διὰ τοῦ ὁμοίου τοῖς πᾶσιν ὁ ἀφθαρτος τοῦ Θεοῦ Υἱός, εἰκότως τοὺς πάντας ἐνέδυσεν ἀφθαρσίαν ἐν τῆ περι τῆς ἀναστάσεως ἐπαγγελία. **Καὶ αὐτὴ γὰρ ἡ ἐν τῷ θανάτῳ φθορὰ κατὰ τῶν ἀνθρώπων οὐκέτι χώραν ἔχει διὰ τὸν ἐνοικήσαντα Λόγον ἐν τούτοις διὰ τοῦ ἐνὸς σώματος⁴²**, καὶ ὡσπερ μεγάλου βασιλέως εἰσελθόντος εἰς τινὰ πόλιν μεγάλην, καὶ οἰκίσαντος εἰς μίαν τῶν ἐν αὐτῇ οἰκιῶν, πάντως ἡ τοιαύτη πόλις τιμῆς πολλῆς καταξιούται, καὶ οὐκέτι τις ἐχθρὸς αὐτὴν οὔτε ληστὴς ἐπιβαίνων καταστρέφει, πάσης δὲ μᾶλλον ἐπιμελείας ἀξιοῦται διὰ τὸν εἰς μίαν αὐτῆς οἰκίαν οἰκίσαντα βασιλέα· οὕτως καὶ ἐπὶ τοῦ πάντων βασιλέως γέγονεν. Ἐλθόντος γὰρ αὐτοῦ ἐπὶ τὴν ἡμετέραν χώραν, καὶ οἰκίσαντος

³⁸ Ἡ μὴ ἀναστρέψιμη πορεία τῶν ἀνθρώπων ἀφ' ἑαυτῶν πρὸς τὴν ἁμαρτία γίνεται ἀναστρέψιμη μέ τῆ θεία ἐνανθρώπηση, καὶ εἰδικότερα μέ τὴν ἰδιοποίηση τοῦ σώματος καὶ τὸ γεγονός τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου. Ἡ ἰδιοποίηση τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ἀποτελεῖ ἐγγύηση σωτηρίας τῶν ὁμοίων ἀνθρώπων καθὼς ἡ ἀνάστασις αὐτοῦ τοῦ σώματος ἐκ τοῦ τάφου ἀποτελεῖ ἐγγύηση ἀφθαρσίας καὶ ζωοποίησης τῶν ὁμοίων ἀνθρώπων.

³⁹ Ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἀναγνωρίζει ὅτι γιὰ νὰ λυθεῖ ἡ φθορὰ τοῦ θανάτου ἔπρεπε ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς νὰ καταλύσει αὐτόν. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά ὁμοίως ὁ Θεὸς ὡς ἄσαρκος, ἀσώματος καὶ ἀθάνατος δὲν ἦταν δυνατόν νὰ πεθάνει. Ἡ λύσις ἐδόθη μέ τὴν πρόσληψη τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, τὸ ὁποῖο δίδει πᾶ τὴ δυνατότητα στὸν Θεὸ νὰ πεθάνει κατὰ σάρκα καὶ νὰ σώσει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ αὐτὴ τὴ φθορὰ. Καὶ αὐτό, διότι, τὸ θνητὸ σῶμα ποῦ προσλαμβάνει ὁ Θεὸς Λόγος εἶναι ἱκανὸ νὰ γευθεῖ τὸ θάνατο, ὁ ἐνοικῶν ὁμοίως Λόγος εἶναι ἱκανὸς νὰ τὸ συγκρατήσῃ στὴν ἀφθαρσία μέ τὴν ἀνάστασις. Ἔτσι, μέ αὐτὸ τὸν τρόπο καὶ τὸ ὅμοιο μέ τὸ δικό μας ἀνθρώπινο σῶμα τοῦ Χριστοῦ γεύεται τὸ θάνατο καὶ ἡ φθορὰ καταλύεται, ἀφθαρτοποιώντας ἐπομένως καὶ ὅλο τὸ ἀνθρώπινο γένος.

⁴⁰ Ὁ Μ. Ἀθανάσιος προφανῶς εἶχε κατὰ νοῦ τὶς θυσίαι τῆς Π.Δ., τὶς ὁποῖες τελοῦσαν οἱ Ἑβραῖοι. Ἐν προκειμένῳ, ὁμοίως, ἡ διαφορὰ ἔγκειται στὸ ὅτι ὁ ἱερεὺς καὶ τὸ θῦμα εἶναι αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, ὁ ὁποῖος, ἐνῶ εἶναι ἀναμάρτητος, θυσιάσθηκε γιὰ τὶς ἁμαρτίαι τοῦ ἀνθρώπου. Ἔτσι, μέ τὴν προσφορὰ τοῦ καταλλίλου διὰ τὴν περίστασις σφαγίου, δηλαδὴ τοῦ ὁμοίου σώματος, καθαρίσθηκε τὸ ἀνθρώπινο γένος ἀπὸ τὶς ἁμαρτίαι του.

⁴¹ Σὲ αὐτὴ τὴ φράσις ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἐπισημαίνει γιὰ ἀκόμη μίαν φορὰ τὸ σωτηριολογικὸ σκοπὸ τῆς θείας ἐνανθρώπησης. Κατ' ἀρχάς, χρησιμοποιεῖ γιὰ τὸ ἐνοικούμενο σῶμα δύο ὄρους, ποῦ ἐπιβεβαιώνουν τόσο τὴν ἐνοίκηση σὲ αὐτὸ τοῦ Θεοῦ Λόγου, ὅσο καὶ τὴ χρῆσις του ὡς μέσου καὶ ὄργανου, προκειμένου νὰ ἐπιτελεσθεῖ ἡ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων. Ἔτσι, τὸ κυριακὸ σῶμα χαρακτηρίζεται ναὸς καὶ ὄργανο, πιστοποιώντας τὰ ἀνωτέρω. Ἐπίσης, ὅπως καταγράφει ὁ ἱερός πατήρ, αὐτὸ τὸ σῶμα ὡς μέσο σωτηρίας ὑπῆρξε τὸ «ἀντίψυχον» ὑπὲρ πάντων τῶν ἀνθρώπων. Ἐδόθη δηλαδὴ ὡς λύτρο ἀπέναντι στὴν ὀφειλή ποῦ εἶχε προκύψει μέ τὴν παρακοή τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν εἴσοδο τοῦ θανάτου στὸ ἀνθρώπινο γένος. Μέ τὸν θάνατο καὶ τὴν ἀνάστασί του ὁ Χριστὸς προβαίνει στὴν ἐξόφλησις τοῦ χρέους καί, τοιουτοτρόπως, ἐξαγοράζει τὸ ὅμοιο ἀνθρώπινο γένος καὶ τὸ ἀφθαρτοποιεῖ ἐναντι τοῦ θανάτου.

⁴² Σὲ αὐτὸ τὸ σημεῖο ἐπιβεβαιώνεται τὸ γιὰ τὸ Θεὸς προσέλαβε ὅμοιο μέ τὸ δικό μας ἀνθρώπινο σῶμα, οὕτως ὥστε νὰ καταστῆ ἕνας μέ ἡμᾶς. Αὐτὸ ποῦ ἀνέλαβε ἐπὶ μέρους καὶ στὸν ἑαυτὸ του ὁ Θεός, καθίσταται ἡ σωτηρία ἐπὶ τὸ ὅλον. Διὰ τοῦ ἐνὸς σώματος πραγματοποιεῖται ἡ σωτηρία ὅλων τῶν σωμάτων, διότι αὐτὸ τὸ ἕνα σῶμα εἶναι ὅμοιο μέ τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων. Ἔτσι, ἐφόσον ἐνικήθη ὁ θάνατος σὲ αὐτὸ τὸ ἕνα σῶμα, αὐτὴ ἡ κατάλυσις τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ θανάτου ἐπικρατεῖ σὲ ὅλα τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων. Αὐτὴ ἡ ἀναγωγή τοῦ Μ. Ἀθανασίου, τοῦ ὅτι δηλαδὴ συμβαίνει στὸ ἐπὶ μέρους μεταφέρεται ἐπὶ τὸ ὅλον, εἶναι κοινὴ πατερικὴ πρακτικὴ στὸ συγκεκριμένον θέμα, καθὼς ὅτι ἐπεκράτησε ἔνεκα τοῦ Ἀδάμ ἀναφορικὰ μέ τὴν ἁμαρτία, ἰσχύει καὶ ἔνεκα τοῦ Χριστοῦ σχετικὰ μέ τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου.

εἰς ἓν τῶν ὁμοίων σῶμα, λοιπὸν πᾶσα ἢ κατὰ τῶν ἀνθρώπων παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἐπιβουλὴ πέπαιται, καὶ ἢ τοῦ θανάτου ἠφάνισται φθορὰ ἢ πάλαι κατ' αὐτῶν ἰσχύουσα. Παραπλώλει γὰρ ἂν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, εἰ μὴ ὁ πάντων δεσπότης καὶ Σωτὴρ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς παρεγγόνει πρὸς τὸ τοῦ θανάτου τέλος.

10. **Πρέπον δὲ καὶ μάλιστα τῇ ἀγαθότητι τοῦ Θεοῦ ἀληθῶς τὸ μέγα τοῦτο ἔργον**⁴³. Εἰ γὰρ βασιλεύς, κατασκευάσας οἰκίαν ἢ πόλιν, καὶ ταύτην ἐξ ἀμελείας τῶν ἐνοικούντων πολεμουμένην ὑπὸ ληστῶν, τὸ σύνολον οὐ παρορᾷ, ἀλλ' ὡς ἴδιον ἔργον ἐκδικεῖ καὶ περισφάζει, οὐκ εἰς τὴν τῶν ἐνοικούντων ἀμέλειαν ἀφορῶν, ἀλλ' εἰς τὸ ἑαυτοῦ πρέπον· πολλῶ πλέον ὁ τοῦ παναγάθου Θεοῦ Λόγος Πατὴρ εἰς φθορὰν κατερχόμενος τὸ δι' αὐτοῦ γενομένον τῶν ἀνθρώπων γένος οὐ παρείδεν· ἀλλὰ τὸν μὲν **συμβεβηκότα θάνατον**⁴⁴ ἀπίλειψε διὰ τῆς προσφορᾶς τοῦ ἰδίου σώματος, τὴν δὲ ἀμέλειαν αὐτῶν διωρθώσατο τῇ ἑαυτοῦ διδασκαλίᾳ, πάντα τὰ τῶν ἀνθρώπων διὰ τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως κατορθώσας. Ταῦτα δὲ καὶ παρὰ τῶν αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος θεολόγων ἀνδρῶν πιστοῦσθαί τις δύναται ἐντυγχάνων τοῖς ἐκείνων γραμμασιν, ἧ φασίν· *Ἡ γὰρ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ συνέχει ἡμᾶς κρίναντας τοῦτο, ὅτι, εἰ εἷς ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἄρα οἱ πάντες ἀπέθανον· καὶ ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἵνα ἡμεῖς μηκέτι ἑαυτοῖς ζῶμεν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντι καὶ ἀναστάντι ἐκ νεκρῶν, τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ*⁴⁵. καὶ πάλιν· *Τὸν δὲ βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους ἠλαττωμένον βλέπομεν Ἰησοῦν διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου δόξῃ καὶ τιμῇ ἐστεφανωμένον, ὅπως χάριτι Θεοῦ ὑπὲρ παντὸς γεύσῃται θανάτου*⁴⁶. Εἶτα καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ μὴ ἄλλον δεῖν ἢ αὐτὸν τὸν Θεὸν Λόγον ἐνανθρωπήσαι σημαίνει λέγων· *Ἐπρεπε γὰρ αὐτῷ δι' ὃν τὰ πάντα, καὶ δι' οὗ τὰ πάντα, πολλοὺς υἱοὺς εἰς δόξαν ἀγαγόντα, τὸν ἀρχηγὸν τῆς σωτηρίας αὐτῶν διὰ παθημάτων τελειῶσαι*⁴⁷. Τοῦτο δὲ σημαίνει λέγων, **ὡς οὐκ ἄλλου ἦν ἀπὸ τῆς γενομένης φθορᾶς τοὺς ἀνθρώπους ἀνενεγκεῖν ἢ τοῦ Θεοῦ Λόγου τοῦ καὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν πεποικότες αὐτοῦ**⁴⁸. Ὅτι δὲ διὰ τὴν περὶ τῶν ὁμοίων σωμάτων θυσίαν σῶμα καὶ αὐτὸς ὁ Λόγος ἔλαβεν ἑαυτῷ, καὶ τοῦτο σημαίνουσι λέγοντες· *Ἐπεὶ οὖν τὰ παιδιά κεκοινώνηκεν αἵματος καὶ σαρκός, καὶ αὐτὸς παραπλησίως μετέσχε τῶν αὐτῶν, ἵνα διὰ τοῦ θανάτου καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τουτέστι τὸν διάβολον, καὶ ἀπαλλάξῃ τούτους, ὅσοι φόβῳ θανάτου διὰ παντὸς τοῦ ζῆν ἔνοχοι ἦσαν δουλείας*⁴⁹. Τῇ γὰρ τοῦ ἰδίου σώματος θυσίᾳ, καὶ τέλος ἐπέθηκε τῷ καθ' ἡμᾶς νόμῳ, καὶ ἀρχὴν ζωῆς ἡμῖν ἐκαίνισεν, ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως δεδοκώς. **Ἐπειδὴ γὰρ ἐξ ἀνθρώπων εἰς ἀνθρώπους ὁ θάνατος ἐκράτησε, διὰ τοῦτο πάλιν διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου ἢ**

⁴³ Ἀπὸ ὅ,τι διαπιστώνεται, ἡ θεία ἐνανθρώπησις ὑπῆρξε ἢ μοναδική λύσις, οὕτως ὥστε νὰ ἀποφευχθῶν τὰ ὅσα προαναφέρθησαν γιὰ τὸ ἀπρεπές καὶ ἀνάρμοστο σπιν ἐνδεχόμενη ἀδιαφορία τοῦ Θεοῦ γιὰ τὸν θάνατο τοῦ ἀνθρώπου. Ἔτσι, μὲ τὴν ἐνανθρώπησις τοῦ Λόγου καὶ ὁ θάνατος καταργεῖται κατὰ κράτος καὶ ὁ Θεὸς ἀποδεικνύεται φιλόανθρωπος καὶ προνοητικὸς τῶν δημιουργημάτων του.

⁴⁴ Ἀξίζει νὰ σημειωθῆι ὅτι ὁ Μ. Ἀθανάσιος χαρακτηρίζει τὸν θάνατο ὡς «συμβεβηκότα», προσδιορισμὸς πού, ὡς γνωστόν, προσάπτεται καὶ στό κακό. Καὶ μόνο ὁ παραλληλισμὸς ἀναδεικνύει τὸν θάνατο ὡς κάτι πού συνέβη ἀπροσδόκητα καὶ μὲ τὴν ἐλεύθερη ἐπιλογὴ τοῦ ἀνθρώπου, χωρὶς νὰ συνέβαλε ἢ νὰ τὸν δημιούργησε ὁ Θεός. Ὁ θάνατος ὅπως καὶ τὸ κακό ἀποτελοῦν ἐπίκτητα στοιχεῖα καὶ ὄχι προσλαμβανόμενα ἀπὸ τῆς θείας δημιουργίας.

⁴⁵ Β' Κορ. 5, 14-15.

⁴⁶ Ἐβρ. 2, 9.

⁴⁷ Ἐβρ. 2, 10.

⁴⁸ Ὁ Μ. Ἀθανάσιος, ἐπικαλούμενος τὴν πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολή, θεωρεῖ τὴν σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου ἀποκλειστικὸν προνόμιον καὶ ἔργον τοῦ ἰδίου τοῦ Θεοῦ Λόγου, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε καὶ ὁ δημιουργὸς τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴν ἀρχήν. Ὅπως προελέχθη, τὸ γεγονός ὅτι ὁ ἄνθρωπος προσέλαβε κατὰ τὴν δημιουργίαν σκιὰς τοῦ Λόγου καὶ δημιουργήθηκε κατὰ τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ κατὰ τὸν Λόγον του, ὑπῆρξε καὶ ἡ ἀφετηρία σπιν σκέψῃ τοῦ ἱεροῦ πατρὸς προκειμένου νὰ στηρίξῃ τὴν ἀνανέωση τῆς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ στὸν ἄνθρωπο σέ αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν εἰκόνα. Καὶ ὅπως ὁ Λόγος ὑπῆρξε ὁ δημιουργὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐξ ἀρχῆς, ἔτσι καὶ τώρα σέ αὐτὴ τὴν νέα δημιουργία ἀποτελεῖ τὸν δημιουργὸν καὶ ἀναγεννήτορα αὐτῆς τῆς ἴδιας ἀνθρώπινης φύσεως. Σημειωτέον δέ, ὅτι ἡ πρώτη δημιουργία ἀναφέρεται στὸν πρῶτον Ἀδάμ, ἢ δευτέρα καὶ νέα δημιουργία ἀναφέρεται στό πρόσωπον τοῦ σαρκωθέντος Λόγου, τοῦ δευτέρου Ἀδάμ, τοῦ Χριστοῦ.

⁴⁹ Ἐβρ. 2, 14-15.

τοῦ θανάτου κατάλυσις γέγονε, καὶ ἡ τῆς ζωῆς ἀνάστασις⁵⁰, λέγοντος τοῦ χριστοφόρου ἀνδρός· Ἐπειδὴ γὰρ δι' ἀνθρώπου θάνατος, καὶ δι' ἀνθρώπου ἀνάστασις νεκρῶν. Ὡσπερ γὰρ ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσιν, οὕτω καὶ ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιήσονται⁵¹. καὶ τὰ τούτοις ἀκόλουθα. Οὐκέτι γὰρ νῦν ὡς κατακρινόμενοι ἀποθνήσκουμεν, ἀλλ' ὡς ἐγειρόμενοι περιμένομεν τὴν κοινὴν πάντων ἀνάστασιν⁵², ἢν καιροῖς ἰδίους δεῖξει ὁ καὶ ταύτην ἐργασάμενος καὶ χαρισάμενος Θεός. Αἰτία μὲν δὴ πρώτη τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Σωτῆρος αὐτῆ. Γνοίη δ' ἂν τις αὐτοῦ τὴν ἀγαθὴν εἰς ἡμᾶς παρουσίαν εὐλόγως γεγενῆσθαι καὶ ἐκ τούτων.

11. Ὁ Θεός ὁ πάντων ἔχων τὸ κράτος, ὅτε τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος διὰ τοῦ ἰδίου Λόγου ἐποίει, κατιδὼν πάλιν τὴν ἀσθένειαν τῆς φύσεως αὐτῶν, ὡς οὐχ ἱκανὴ εἶη ἐξ ἑαυτῆς γνῶναι τὸν Δημιουργόν, οὐδ' ὅλως ἔννοιαν λαβεῖν Θεοῦ, τῷ τὸν μὲν εἶναι ἀγέννητον, τὰ δὲ ἐξ οὐκ ὄντων γεγενῆσθαι⁵³, καὶ τὸν μὲν ἀσώματον εἶναι, τοὺς δὲ ἀνθρώπους κάτω πού σώματι πεπλάσθαι, καὶ ὅλως πολλὴν εἶναι τὴν τῶν γεννητῶν ἔλλειψιν πρὸς τὴν τοῦ πεποικότος κατάληψιν καὶ γνῶσιν· ἐλέησας πάλιν τὸ γένος τὸ ἀνθρώπινον, ἅτε δὴ ἀγαθὸς ὢν, οὐκ ἀπῆκεν αὐτοὺς ἐρήμιους τῆς ἑαυτοῦ γνώσεως, ἵνα μὴ ἀνόνητον ἔχωσι καὶ τὸ εἶναι. Ποία γὰρ ὄνησις τοῖς πεποικμένοις μὴ γινώσκουσι τὸν ἑαυτῶν ποιητήν; Ἡ πῶς ἂν εἶεν λογικοὶ μὴ γινώσκοντες τὸν τοῦ Πατρὸς Λόγον, ἐν ᾧ καὶ γεγονάσιν; Οὐδὲν γὰρ οὐδὲ ἀλόγων διαφέρειν ἔμελλον, εἰ πλέον οὐδὲν τῶν περιγεῖων ἐπεγίνωσκον. Τί δὲ καὶ ὁ Θεὸς ἐποίει τούτους, ἀφ' ὧν οὐκ ἠθέλησε γινώσκεισθαι; Ὅθεν ἵνα μὴ τοῦτο γένηται, ἀγαθὸς ὢν, τῆς ἰδίας εἰκόνας αὐτοῖς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μεταδίδωσι, καὶ ποιεῖ τούτους κατὰ τὴν ἑαυτοῦ εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν· ἵνα διὰ τῆς τοιαύτης χάριτος τὴν εἰκόνα νοοῦντες, λέγω δὴ τὸν τοῦ Πατρὸς Λόγον, δυνηθῶσιν ἔννοιαν δι' αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς λαβεῖν⁵⁴, καὶ γινώσκοντες τὸν ποιητὴν ζῶσι τὸν εὐδαίμονα καὶ μακά-

⁵⁰ Ἐν προκειμένῳ, ὁ Μ. Ἀθανάσιος συγκρίνει τὸν Ἀδὰμ μὲ τὸν Χριστό καὶ εἰδικότερα τίς συνέπειες πού εἶχαν οἱ πράξεις τους γιὰ τὸν ἄνθρωπο. Βασικὴ προϋπόθεση καὶ ἐδῶ ἡ ὁμοιότητα τῆς ἀνθρώπινης φύσεως πού ἔφερε ὁ σαρκωθεὶς Λόγος. Ἔτσι, ὅπως ἀπὸ ἓνα ἄνθρωπο εἰσῆλθε καὶ κυριαρχήσῃ ὁ θάνατος στοὺς ἀπογόνους του, ἀπὸ ἓνα ἄνθρωπο ἐπιτεύχθηκε ἡ κατάλυσις τοῦ θανάτου καὶ ζωοποιήθηκε τὸ ἀνθρώπινο γένος. Σὲ αὐτὴ τὴ σύγκριση ὀφείλεται καὶ ἡ ὀνομασία τοῦ Χριστοῦ ὡς δευτέρου Ἀδὰμ στὴν πατερικὴ γραμματεία, συγκρινομένου πάντα μὲ τὸν πρῶτο. Γιὰ νὰ πιστοποιηθεῖ μάλιστα αὐτὸ τὸ γεγονός, ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἐπικαλεῖται καὶ τὸ ἐπερχόμενο ἀγιογραφικὸ χωρίο.

⁵¹ Α' Κορ. 15, 21-22.

⁵² Ἀπὸ ὅ,τι φαίνεται, ὁ Μ. Ἀθανάσιος δὲν ἐπικαλεῖται καθ' ὀλοκληρίαν ἀναίρεσις τοῦ θανάτου, σὰν νὰ μὴν ὑπῆρξε ποτέ, ἀλλ' ὅτι ὁ ἄνθρωπος συνεχίζει νὰ πεθαίνει, ὄχι ὡς καταδικασμένος ἀπὸ αὐτὸν ἀλλὰ ὡς φέρελπις τῆς ἐπικείμενης καὶ ἐπαγγελιομένης ἀπὸ τὸν Χριστὸ ἀνάστασις τῶν πάντων. Πλὴν ὅμως, ὁ θάνατος γιὰ τὸν ἱερό συγγράφει δὲν συνεχίζει νὰ ἔχει τὴν ἴδια δύναμιν ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ αὐτὸ τὸ ἐγγυᾶται ἡ ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ, ἔνεκα τῆς ὁποίας ἐν τέλει νικᾶται ὀλοκληρωτικά. Ὁ θάνατος, ἄλλωστε, τοῦ Χριστοῦ ὑπῆρξε τὸ γεγονός πού ἐπανέφερε τὴν δυνατότητα σωτηρίας στὸν ἄνθρωπο, χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει ὅτι ὀδηγεῖ σὲ μίαν μηχανιστικὴν τύπου καὶ αὐτόματην σωτηρία, ἀλλ' ὅτι ὁ ἄνθρωπος θὰ συνέχιζε νὰ ὑπάρχει καὶ, χρησιμοποιώντας εὐπρεπῶς τὸ ἀνακαινισμένο κατ' εἰκόνα, θὰ προσδοκοῦσε τὴν κοινὴ ἀνάστασις.

⁵³ Σὲ αὐτὴ τὴ φράση προσδιορίζεται ἡ ὄντολογικὴ διαφορὰ μεταξύ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου. Ὁ πρῶτος, ὡς ὁ ἀπόλυτος «ὢν», αὐτὸς πού δὲν ὀφείλει τὴν ὑπαρξὴν του σὲ κάποιο ἄλλο ὢν, εἶναι ἄκτιστος, ἀγέννητος, ἡ κατανόησις καὶ γνῶσις τοῦ ὁποίου εἶναι κατ' οὐσίαν ἀμέθεκτι ἀπὸ τὰ δημιουργήματά του. Ὁ δευτέρος, ὡς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος δημιουργήμα, ὀφείλει τὴν ὑπαρξὴν του στὸν ὄντα Θεὸ ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἤλθε στὴν ὑπαρξὴ ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία, εἶναι κτιστός, γεννητός καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει γνῶσις τοῦ ὄντος Θεοῦ παρὰ μόνον μέσω τοῦ Λόγου του, κατ' εἰκόνα τοῦ ὁποίου δημιουργήθηκε. Καὶ μόνον ἔτσι θὰ ἦταν λογικός καὶ θὰ ἀποκτοῦσε γνῶσις τοῦ Λόγου, καὶ δι' αὐτοῦ γνῶσις τοῦ Πατρὸς. Αὐτὴ ἡ διαφορὰ εἶναι πού προσδιορίζει τὴ φυσικὴ κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἐκ φύσεως δὲν θὰ μπορούσε ἀφ' ἑαυτοῦ νὰ ἔχει γνῶσις τοῦ Θεοῦ.

⁵⁴ Περί τοῦ κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν στὸν Μ. Ἀθανάσιον ἔχουμε ἀναφερθεῖ προωτέρως, ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ ὅτι αὐτὴ ἡ χάρις πού δόθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ κατὰ τὴ δημιουργία συνδέεται ἰδιαίτερος μὲ τὴ γνῶσις τῆς ἐννοίας τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ ἀκριβῶς ὁ ἄνθρωπος, ὡς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος δημιουργήμα, δὲν θὰ μπορούσε ἀφ' ἑαυτοῦ νὰ ἔχει γνῶσις τοῦ Θεοῦ, προσλαμβάνει τὴν εἰκόνα τοῦ Λόγου τοῦ Πατρὸς, οὕτως ὥστε, ὡς λογικός πιά, νὰ μπορεῖ νὰ γνωρίσει τὴν εἰκόνα, τὸν Λόγον, καὶ δι' αὐτοῦ τὸν Πατέρα. Ἡ εἰκόνα δηλαδὴ πού προσλαμβάνει ὁ ἄνθρωπος, ἀποτελεῖ τὸ ἐχέγγυον καὶ τὴν ἀπόλυτην προϋπόθεσιν ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ λάβει ἔννοιαν τοῦ ἀκαταλήπτου Θεοῦ.

ριον ὄντως βίον. Ἄλλ' ἄνθρωποι πάλιν παράφρονες, κατολιγορήσαντες καὶ οὕτω τῆς δοθείσης αὐτοῖς χάριτος, τοσοῦτον ἀπεστράφησαν τὸν Θεόν, καὶ **τοσοῦτον ἐθόλωσαν ἑαυτῶν τὴν ψυχὴν, ὡς μὴ μόνον ἐπιλαθέσθαι τῆς περὶ Θεοῦ ἐννοίας**⁵⁵, ἀλλὰ καὶ ἕτερα ἀνθ' ἑτέρων ἑαυτοῖς ἀναπλάσασθαι. Εἶδωλά τε γὰρ ἀντὶ τῆς ἀληθείας ἑαυτοῖς ἀνετυπώσαντο, καὶ τὰ οὐκ ὄντα τοῦ ὄντος Θεοῦ προετίμησαν, τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα λατρεύοντες, καὶ τό γε χεῖριστον, ὅτι καὶ εἰς ξύλα, καὶ εἰς λίθους, καὶ εἰς πᾶσαν ὕλην καὶ ἀνθρώπους τὴν τοῦ Θεοῦ τιμὴν μετετίθουν, καὶ πλείονα τούτων ποιοῦντες, ὥσπερ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴρηται. Τοσοῦτον δὲ ἠσέβουν, ὅτι καὶ δαίμονας ἐθρήσκουν λοιπὸν καὶ θεοὺς ἀνηγόρευον, τὰς ἐπιθυμίας αὐτῶν ἀποπληροῦντες. Θυσίας τε γὰρ ζῶων ἀλόγων καὶ ἀνθρώπων σφαγὰς, ὥσπερ εἴρηται πρότερον, εἰς τὸ ἐκείνων καθῆκον ἐπετέλουν, πλείον ἑαυτοῦς τοῖς ἐκείνων οἰστρημάσι καταδεσμεύοντες. Διὰ τοῦτο γοῦν καὶ μαγεῖαι παρ' αὐτοῖς ἐδιδάσκοντο, καὶ μαντεῖα κατὰ τόπον τοὺς ἀνθρώπους ἐπλάνα, καὶ πάντες τὰ γενέσεως καὶ τοῦ εἶναι ἑαυτῶν τὰ αἷτια τοῖς ἄστροις καὶ τοῖς κατ' οὐρανὸν πᾶσιν ἀντίθουν, μηδὲν πλέον τῶν φαινομένων λογιζόμενοι. Καὶ ὅλως πάντα ἦν ἀσεβείας καὶ παρανομίας μεστά, καὶ μόνος ὁ Θεὸς οὐδὲ ὁ τούτου Λόγος ἐπεγινώσκετο, καίτοι οὐκ ἀφανῆ ἑαυτὸν τοῖς ἀνθρώποις ἐπικρύψας, οὐδὲ ἀπλῆν τὴν περὶ ἑαυτοῦ γνῶσιν αὐτοῖς δεδωκώς, ἀλλὰ καὶ ποικίλως καὶ διὰ πολλῶν αὐτὴν αὐτοῖς ἐφαπλώσας.

12. Αὐτάρκης μὲν γὰρ ἦν ἡ κατ' εἰκόνα χάρις γνωρίζειν τὸν Θεὸν Λόγον, καὶ δι' αὐτοῦ τὸν Πατέρα· εἰδὼς δὲ ὁ Θεὸς τὴν ἀσθενεῖαν τῶν ἀνθρώπων, προενοήσατο καὶ τῆς ἀμελείας τούτων⁵⁶, ἵν' ἐὰν ἀμελίσαιεν δι' ἑαυτῶν τὸν Θεὸν ἐπιγνῶναι, ἔχωσι διὰ τῶν τῆς κτίσεως ἔργων τὸν Δημιουργὸν μὴ ἀγνοεῖν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀνθρώπων ἀμέλεια ἐπὶ τὰ χεῖρονα κατ' ὀλίγον ἐπικαταβαίνει, προενοήσατο πάλιν ὁ Θεὸς καὶ τῆς τοιαύτης αὐτῶν ἀσθενείας νόμον καὶ προφήτας τοὺς αὐτοῖς γνωρίμους ἀποστείλας, ἵν', ἐὰν καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ὀκνήσωσιν ἀναβλέψαι καὶ γνῶναι τὸν ποιητὴν, ἔχωσιν ἐκ τῶν ἐγγύς τὴν διδασκαλίαν. Ἄνθρωποι γὰρ παρὰ ἀνθρώπων ἐγγυτέρω δύνανται μαθεῖν περὶ τῶν κρειττόνων. Ἐξὸν οὖν ἦν ἀναβλέψαντας αὐτοὺς εἰς τὸ μέγεθος τοῦ οὐρανοῦ, καὶ κατανοήσαντας τὴν τῆς κτίσεως ἀρμονίαν, γνῶναι τὸν ταύτης ἡγεμόνα τὸν τοῦ Πατρὸς Λόγον, τὸν τῇ ἑαυτοῦ εἰς πάντα προνοίᾳ γνωρίζοντα πᾶσι τὸν Πατέρα, καὶ διὰ τοῦτο τὰ ὅλα κινοῦντα, ἵνα δι' αὐτοῦ πάντες γινώσκωσι τὸν Θεόν. Ἡ εἰ τοῦτο αὐτοῖς ἦν ὀκνηρόν, κὰν τοῖς ἁγίοις δυνατὸν ἦν αὐτοὺς συντυγχάνειν, καὶ δι' αὐτῶν μαθεῖν τὸν τῶν πάντων δημιουργὸν Θεόν, τὸν τοῦ Χριστοῦ Πατέρα· καὶ ὅτι τῶν εἰδώλων ἡ θρησκεία ἀθεότης ἐστὶ καὶ πάσης ἀσεβείας μεστή. Ἐξὸν δὲ ἦν αὐτοὺς, καὶ τὸν νόμον ἐγνωκότας, παύσασθαι πάσης παρανομίας, καὶ τὸν κατ' ἀρετὴν ζῆσαι βίον. Οὐδὲ γὰρ διὰ Ἰουδαίους μόνους ὁ νόμος ἦν, οὐδὲ δι' αὐτοὺς μόνους οἱ προφηταὶ ἐπέμποντο, ἀλλὰ πρὸς Ἰουδαίους μὲν ἐπέμποντο, καὶ παρὰ Ἰουδαίων ἐδιδάσκοντο· πάσης δὲ τῆς οἰκουμένης ἦσαν διδασκάλιον ἱερὸν τῆς περὶ Θεοῦ γνώσεως, καὶ τῆς κατὰ ψυχὴν πολιτείας. Τοσαύτης οὖν οὔσης τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος καὶ φιλανθρωπίας, **ὅμως οἱ ἄνθρωποι, νικώμενοι ταῖς παραυτίκα ἡδοναῖς, καὶ ταῖς παρὰ δαιμόνων φα-**

⁵⁵ Αὐτὴ ἡ θόλωσις τῆς ψυχῆς καὶ ἡ λήθη τοῦ ἀνθρώπου ἐρμηνεύεται ὡς βλάβη τοῦ λογικοῦ πού προσέλαβε, ὥστε νὰ μὴ εἶναι πλέον δεκτικὸς τῆς ἐννοίας τοῦ Θεοῦ. Ὁ χαρακτηρισμὸς, ἄλλωστε, τοῦ Μ. Ἀθανασίου «παράφρονες» γιὰ τὸν ἄνθρωπο, σκοπὸς ἔχει νὰ ἐπιδείξει αὐτὴ τὴν ζημίαν πού ἐπέστη στό λογικὸ μέρος. Ἔτσι, ἐνῶ σύμφωνα μέ τὰ προαναφερθέντα δημιουργήθηκε λογικός, φέροντας τὴν εἰκόνα τοῦ Λόγου, ἐν τέλει κατέστη παράφρων. Ἐπ' αὐτοῦ εἶχε νὰ κάνει καὶ ἡ θεία ἐνανθρώπησις, δηλαδή νὰ ἀνανεώσῃ τὴν εἰκόνα τοῦ Λόγου στόν ἄνθρωπο καὶ δι' αὐτοῦ τὴν ἐννοία τοῦ Θεοῦ Πατρὸς.

⁵⁶ Ὅπως ἐπισημαίνει καὶ ὁ Μ. Ἀθανάσιος, τὸ κατ' εἰκόνα πού δόθηκε στόν ἄνθρωπο κατὰ τὴν δημιουργία ἦταν ἀπὸ μόνου τοῦ ἀρκετὸ γιὰ νὰ γνωρίσει τὸν Λόγο καὶ δι' αὐτοῦ τὸν Πατέρα. Παρὰ ταῦτα, καὶ ἐπειδὴ ὁ Θεὸς προγνώριζε τὴν ἀδυναμία τῶν ἀνθρώπων, προνόησε οὕτως ὥστε διὰ τῆς κτίσεως, τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν νὰ μὴ ἀπωλέσῃ τὴν ἐννοία τοῦ Θεοῦ. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ ὅτι ὁ Θεὸς προαιωνίως γνωρίζει καὶ προνοεῖ γιὰ τὰ πράγματα ἐπειδὴ πρόκειται νὰ συμβοῦν, καὶ ὄχι ἐπειδὴ τὰ προγνώριζε πρόκειται νὰ συμβοῦν. Ἡ πρόγνωση τοῦ Θεοῦ δὲν προορίζει τίς ἐνέργειες τῶν ἀνθρώπων, διότι θὰ κατέληγε σὲ ἀπόλυτο προορισμό, ὅπως καὶ ἡ πρόνοια δὲν ἀλλάζει κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν συμβάντων. Ἔτσι, ἡ φράσις τοῦ Ἀθανασίου «προενοήσατο πάλιν», πού συναντᾶται κατωτέρω, θὰ μποροῦσε νὰ δικαιολογηθεῖ μόνου ἀπὸ ἀνθρώπινη ἄποψη, γιὰ τὸ πῶς ἐκλαμβάνεται καὶ γίνεται γνωστὴ ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ, μᾶς καὶ ὁ Θεὸς δὲν ἀλλάζει γνώμη καὶ δὲν μεταμελεῖται μεταγενέστερα. Καὶ αὐτό, διότι, μία τέτοια ἐκδοχὴ θὰ ἀνεδείκνυε ἕναν Θεὸ μετανοοῦντα καὶ ἀσθενῆ, καὶ ὄχι ἕναν Θεὸ παντογνώστη καὶ προνοητικὸ.

ντασίαις καὶ ἀπάταις, οὐκ ἀνένευσαν πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ἑαυτοὺς πλείοσι κακοῖς καὶ ἁμαρτήμασιν ἐνεφόρησαν⁵⁷, ὡς μικέτι δοκεῖν αὐτοὺς λογικούς, ἀλλὰ ἀλόγους ἐκ τῶν τρόπων νομίζεσθαι.

13. Οὕτω τοίνυν ἀλογωθέντων τῶν ἀνθρώπων, καὶ οὕτω τῆς δαιμονικῆς πλάνης ἐπισκιάζουσας τὰ πανταχοῦ, καὶ κρυπτούσης τὴν περὶ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ γνῶσιν, τί τὸν Θεὸν ἔδει ποιεῖν; Σιωπήσαι τὸ τηλικούτον καὶ ἀφείναι τοὺς ἀνθρώπους ὑπὸ δαιμόνων πλανᾶσθαι, καὶ μὴ γινώσκειν αὐτοὺς τὸν Θεόν; Καὶ τίς ἡ χρεία τοῦ καὶ ἐξ ἀρχῆς κατ' εἰκόνα Θεοῦ γενέσθαι τὸν ἄνθρωπον; Ἔδει γὰρ αὐτὸν ἀπλῶς ὡς ἄλογον γενέσθαι, ἢ γενόμενον λογικὸν τὴν τῶν ἀλόγων ζωὴν μὴ βιοῦν. Τίς δὲ ὅλως ἦν χρεία ἐννοίας αὐτὸν λαβεῖν περὶ Θεοῦ ἐξ ἀρχῆς; Εἰ γὰρ οὐδὲ νῦν ἄξιός ἐστι λαβεῖν, ἔδει μὴδὲ κατὰ τὴν ἀρχὴν αὐτῷ δοθῆναι. Τί δὲ καὶ ὄφελος τῷ πεποικκῶτι Θεῷ, ἢ ποία δόξα αὐτῷ ἂν εἴη, εἰ οἱ ὑπ' αὐτοῦ γενόμενοι ἄνθρωποι οὐ προσκυνοῦσιν αὐτῷ, ἀλλ' ἐτέρους εἶναι τοὺς πεποικκῶτας αὐτοὺς νομίζουσιν; Εὐρίσκεται γὰρ ὁ Θεὸς ἐτέροις καὶ οὐχ ἑαυτῷ τούτους δημιουργήσας. Εἶτα βασιλεὺς μὲν, ἄνθρωπος ὢν, τὰς ὑπὸ αὐτοῦ κτισθείσας χώρας οὐκ ἀφίψιν ἐκδότους ἐτέροις δουλεύειν, οὐδὲ πρὸς ἄλλους καταφεύγειν· ἀλλὰ γράμμασιν αὐτοὺς ὑπομνήσκει, πολλάκις δὲ καὶ διὰ φίλων αὐτοῖς ἐπιστέλλει, εἰ δὲ καὶ χρεία γένηται, αὐτὸς παραγίνεται, τῇ παρουσίᾳ λοιπὸν αὐτοὺς δυσωπῶν, μόνον ἵνα μὴ ἐτέροις δουλεύσωσι, καὶ ἀργὸν αὐτοῦ τὸ ἔργον γένηται. Οὐ πολλῷ πλέον ὁ Θεὸς τῶν ἑαυτοῦ κτισμάτων φείσεται πρὸς τὸ μὴ πλανηθῆναι ἀπ' αὐτοῦ, καὶ τοῖς οὐκ οὔσι δουλεύειν, μάλιστα ὅτι ἡ τοιαύτη πλάνη ἀπωλείας αὐτοῖς αἰτία καὶ ἀφανισμοῦ γίνεται; οὐκ ἔδει δὲ τὰ ἅπαξ κοινωνήσαντα τῆς τοῦ Θεοῦ εἰκόνας ἀπολέσθαι. Τί οὖν ἔδει ποιεῖν τὸν Θεόν; Ἡ τί ἔδει γενέσθαι, ἀλλ' ἢ τὸ κατ' εἰκόνα πάλιν ἀνανεῶσαι⁵⁸, ἵνα δι' αὐτοῦ πάλιν αὐτὸν γνῶναι δυνηθῶσιν οἱ ἄνθρωποι; Τοῦτο δὲ πῶς ἂν ἐγεγόνει, εἰ μὴ αὐτῆς τῆς τοῦ Θεοῦ εἰκόνας παραγενομένης, τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ⁵⁹; Δι' ἀνθρώπων μὲν γὰρ οὐκ ἦν δυνατόν, ἐπεὶ καὶ αὐτοὶ κατ' εἰκόνα γεγονάσιν· ἀλλ' οὐδὲ δι' ἀγγέλων· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ αὐτοὶ εἰσιν εἰκόνας. Ὅθεν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος δι' ἑαυτοῦ παρεγένετο, ἵν' ὡς εἰκὼν ὢν τοῦ Πατρὸς τὸν κατ' εἰκόνα ἄνθρωπον ἀνακτίσαι δυνηθῆ⁶⁰. Ἄλλως δὲ πάλιν οὐκ ἂν

⁵⁷ Εἶναι φανερό ὅτι ἡ κατάστασις στὴν ὁποία περιέπεσε ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖ συνέπεια τῆς προσβολῆς τοῦ διαβόλου καὶ τῆς συγκατάνευσης τοῦ ἰδίου. Ἔτσι, ὄχι μόνο δὲν εἶναι ἄμοιρος εὐθυνῶν γιὰ τὰ ὅσα διέπραξε, ἀλλὰ, ὑποκαθιστώντας τὴν λογικὴν μὲ τὴν φαντασίαν, τὴν δυσλειτουργία τοῦ λογικοῦ, ὀδήγησε ἑαυτὸν στὴν προοδευτικῶς ἀξανατόμητην κακία καὶ ἁμαρτία, γεγονός πού ἐπιβάλλει, ὅπως προαναφέρθηκε, τὴν ἐμφάνεια τοῦ Θεοῦ.

⁵⁸ Ὅπως διαφαίνεται, ὁ Μ. Ἀθανάσιος στά δύο τελευταῖα κεφάλαια ἐπιμένει νά κάνει λόγο περὶ «ἀλογωθέντων» καὶ «ἀλόγων» ἀνθρώπων, γεγονός τὸ ὁποῖο θά μπορούσε νά παραπέμψει σέ ἀπώλεια τοῦ λογικοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐν τέλει τοῦ κατ' εἰκόνα. Ἡ παρούσα φράσις ὁμῶς καταγράφει ἀνανέωση τοῦ κατ' εἰκόνα, πράγμα τὸ ὁποῖο σημαίνει ὅτι ὁ ἱερός πατήρ δὲν ἐκλαμβάνει τὸν ἄνθρωπο παντελῶς κατεστραμμένο στό λογικὸ του. Ἡ ὅλη συνάφεια, ἄλλωστε, τοῦ κειμένου δὲν συνηγορεῖ σέ μία τέτοια ἐρμηνεία. Τό προφανές εἶναι ὅτι ὁ Μ. Ἀθανάσιος ὑπερτονίζει τὴν βλάβη τοῦ ἀνθρώπου, συγκρίνοντας καὶ ταυτίζοντας τον μὲ τὰ ἄλογα ζῶα τῆς δημιουργίας, προκειμένου νά καταδείξει τόσο τὴν ἀδυναμία τοῦ ἀνθρώπου νά ἀνακαινισθεῖ ἀφ' ἑαυτοῦ ὅσο καὶ τὴν ἀπόλυτη ἀνάγκη καὶ ὠφέλεια τῆς θείας ἐνανθρώπησης.

⁵⁹ Ἡ ταύτιση τῆς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ μὲ τὸν Χριστὸ δὲν γίνεται ἄνευ λόγου καὶ αἰτίας ἀπὸ τὸν Μ. Ἀθανάσιο. Σκοπὸ ἔχει νά πιστοποιήσει τὴν ταυτότητα Λόγου καὶ Χριστοῦ, ἀπέναντι στοὺς ἀρνητὲς τῆς θεότητας τοῦ Χριστοῦ καὶ ἰδιαίτερα σέ αὐτοὺς πού ἀρνοῦνταν τὸν Χριστὸ ὡς αὐτὸ τὸν Λόγο καὶ συνδημιουργὸ τοῦ Θεοῦ Πατρὸς.

⁶⁰ Ἡ ἀνανέωση τῆς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ στὸν ἄνθρωπο, ὅπως παρουσιάζεται ἀπὸ τὸν Μ. Ἀθανάσιο, δὲν ἦταν μόνο ὁ σκοπὸς τῆς θείας ἐνανθρώπησης, ἀλλὰ καὶ τὸ κυριώτερο κριτήριον τοῦ τρόπου τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων. Ἔτσι, οἱ ἄνθρωποι δὲν θά μπορούσαν νά ἀνακαινίσουν τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ ἀφ' ἑαυτῶν, διότι δημιουργήθηκαν κατὰ τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν ἦταν εἰκόνας ὡς ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ. Ἐπίσης, ἀξίζει νά σημειωθεῖ ὅτι οἱ φέροντες ἀμαρτωμένο τὸ λογικὸ τους δὲν θά μπορούσαν νά ἀνανεώσουν αὐτό, ἀφοῦ τὸ ἔφεραν διαστρεβλωμένο καὶ ὄχι στό βαθμὸ ἐνεργείας πού τὸ εἶχαν κατὰ τὴν δημιουργία. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἄγγελοι δὲν εἶχαν τὴν δυνατότητα νά ἀνανεώσουν τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ στὸν ἄνθρωπο, διότι οὔτε αὐτοὶ ἦταν εἰκόνας τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸς λοιπὸν πού θά μπορούσε νά ἀναδημιουργήσει τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ στὸν ἄνθρωπο, ὅπως καὶ κατὰ τὴν πρώτη δημιουργία, εἶναι ἡ ἴδια ἡ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ὁ Λόγος του, ὁ ὁποῖος δημιούργησε τὸν ἄνθρωπο ἐξ ἀρχῆς.

ἐγεγόνει, εἰ μὴ ὁ θάνατος ἦν καὶ ἡ φθορὰ ἐξαφανισθεῖσα· ὅθεν εἰκότως ἔλαβε σῶμα θνητόν, ἵνα καὶ ὁ θάνατος ἐν αὐτῷ λοιπὸν ἐξαφανισθῆναι δυνηθῆ, καὶ οἱ κατ' εἰκόνα πάλιν ἀνακαινισθῶσιν ἄνθρωποι⁶¹. Οὐκοῦν ἐτέρου πρὸς ταύτην τὴν χρεῖαν οὐκ ἦν εἰ μὴ τῆς εἰκόνας τοῦ Πατρὸς.

14. Ὡς γὰρ τῆς γραφείσης ἐν ξύλῳ μορφῆς παραφανισθείσης ἐκ τῶν ἔξωθεν ῥύπων, πάλιν χρεῖα τοῦτον παραγενέσθαι, οὗ καὶ ἔστιν ἡ μορφή, ἵνα ἀνακαινισθῆναι ἡ εἰκὼν δυνηθῆ ἐν τῇ αὐτῇ ὕλῃ· διὰ γὰρ τὴν ἐκείνου γραφὴν ἡ αὐτὴ καὶ ὕλη ἐν ἡ καὶ γέγραπται, οὐκ ἐκβάλλεται, ἀλλ' ἐν αὐτῇ ἀνατυπῶται⁶². Κατὰ τοῦτο καὶ ὁ πανάγιος τοῦ Πατρὸς Υἱός, εἰκὼν ὢν τοῦ Πατρὸς, παρεγένετο ἐπὶ τοὺς ἡμετέρους τόπους, ἵνα τὸν κατ' αὐτὸν πεπονημένον ἄνθρωπον ἀνακαινίσῃ, καὶ ὡς ἀπολόμενον εὖρη διὰ τῆς τῶν ἁμαρτιῶν ἀφέσεως, ἧ φησὶ καὶ αὐτὸς ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις· Ἦλθον τὸ ἀπολόμενον εὐρεῖν καὶ σῶσαι⁶³. Ὅθεν καὶ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ἔλεγεν· Ἐὰν μὴ τις ἀναγεννηθῆ⁶⁴, οὐ τὴν ἐκ γυναικῶν γέννησιν σημαίνων, ὥσπερ ὑπενόουν ἐκεῖνοι, ἀλλὰ τὴν ἀναγεννωμένην καὶ ἀνακτιζομένην ψυχὴν ἐν τῷ κατ' εἰκόνα δηλῶν⁶⁵. Ἐπειδὴ δὲ καὶ εἰδωλομανία καὶ ἀθεότης κατεῖχε τὴν οἰκουμένην, καὶ ἡ περὶ Θεοῦ γνῶσις ἐκέκρυπτο⁶⁶. τίνος ἦν διδάξαι τὴν οἰκουμένην περὶ Πατρὸς; Ἀνθρώπου φαίη τις ἄν; Ἀλλ' οὐκ ἦν ἀνθρώπων ἐνὸν τὴν ὑφίλιον πᾶσαν ὑπελθεῖν, οὔτε τῇ φύσει τοσοῦτον ἰσχυρότων δραμεῖν, οὔτε ἀξιοπίστων περὶ τούτου δυναμένων γενέσθαι, οὔτε πρὸς τὴν τῶν δαιμόνων ἀπάτην καὶ φαντασίαν ἱκανῶν δι' ἑαυτῶν ἀντιστῆναι. Πάντων γὰρ κατὰ ψυχὴν πληγέντων καὶ ταραχθέντων παρὰ τῆς δαιμονικῆς ἀπάτης, καὶ τῆς τῶν εἰδώλων ματαιότητος, πῶς οἶόν τε ἦν ἀνθρώπου ψυχὴν καὶ ἀνθρώπων νοῦν μεταπεῖσαι, ὅπου γε οὐδὲ ὄρᾳν αὐτοὺς δύνα-

⁶¹ Σὲ αὐτὸ τό σημεῖο ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἐπισημαίνει τὴν ἀνάγκη παρουσίας τῆς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ στή σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου. Ἔτσι, ἀφ' ἐνός μὲν ἡ ἀνακαίνισις τοῦ κατ' εἰκόνα θά μπορούσε νά ἐπιτευχθῆ μόνο μέσω τῆς κατάλυσις τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ θανάτου, ἀφ' ἐτέρου δέ ὁ ἀνακαινίσας τὴν εἰκόνα ἔπρεπε νά εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὡς εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Ὁ Λόγος ὅμως ὡς ἄσαρκος, ἀσώματος καὶ ἀθάνατος δέν θά μπορούσε νά πεθάνει, γι' αὐτὸ καὶ προσλαμβάνει σῶμα θνητό, οὕτως ὥστε αὐτὸς ὁ ἴδιος ὡς εἰκόνα νά ἐπιτελέσει τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου καί, φέροντας τὸ θνητὸ ἀνθρώπινο σῶμα, νά μπορεῖ νά πεθάνει καὶ νά καταλύσει τὸ θάνατο κατὰ κράτος. Ἐπίσης, ἡ ἔννοια τῆς ἀνακαίνισις τοῦ κατ' εἰκόνα ἀπορρίπτει κάθε ἐρμηνεῖα τῆς ἀπώλειας τοῦ λογικοῦ στόν ἄνθρωπο, ὅπως διαπιστώνεται καὶ στή συνέχεια.

⁶² Σὲ αὐτὸ τό σημεῖο ἀναιρεῖται κάθε ἀμφισβήτηση περὶ τοῦ πῶς ἐκλαμβάνει ὁ Μ. Ἀθανάσιος τὴν ἀμαύρωση τοῦ κατ' εἰκόνα. Ὁ ἱερός πατήρ, μεταφέροντας τὴν εἰκόνα ἀποκατάστασις μίας προσωπογραφίας, ἀναλύει τὸ βαθμὸ βλάβης τοῦ λογικοῦ καὶ τῆς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ στόν ἄνθρωπο. Ἔτσι, ὅπως σὲ μία πεπαλαιωμένη καὶ μουτζουρωμένη προσωπογραφία ἐπανέρχεται ὁ ἴδιος προκειμένου νά ἀνανεωθῆ ἡ αὐτὴ εἰκόνα-μορφὴ μέ τὴν ἴδια ὕλη χωρὶς νά καταστραφεῖ, κατὰ τὸν αὐτὸ τρόπο καὶ κατὰ τὴν ἀνακαίνισις τῆς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ στόν ἄνθρωπο, ἔρχεται ὁ ἴδιος καὶ μέ τὴν ἴδια ὕλη νά ἀνατυπῶσει τὴν αὐτὴ εἰκόνα στόν ἄνθρωπο. Βασικά σημεῖα ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀποτελοῦν οἱ ἐπισημάνσεις τοῦ Μ. Ἀθανασίου περὶ τῆς αὐτῆς ὕλης καὶ τῆς ἀνατύπωσης, σημεῖα πού ὑπονοοῦν ὅτι δέν χρησιμοποιήθηκε ἄλλη ὕλη ὅπως οὔτε καὶ καταστράφηκε ἡ εἰκόνα κατὰ τὴν ἀνακαίνισις, ἀλλὰ διὰ τῆς ἰδίας ὕλης ἀνατυπώθηκε ἡ αὐτὴ εἰκόνα στήν προτέρα τῆς μορφῆς.

⁶³ Λουκ. 19, 10.

⁶⁴ Ἰωάν. 3, 5.

⁶⁵ Ἀποτελεῖ γεγονός ὅτι ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἀρέσκεται στό νά χρησιμοποιεῖ τὸν ὄρο σῶμα παρὰ αὐτὸν τῆς ψυχῆς, γι' αὐτὸ καὶ συναντᾶται σὲ λιγότερα σημεῖα στό παρόν κείμενο. Ἐπὶ τοῦ παρόντος, ὁ ἱερός πατήρ συνδέει τὴν ἔννοια τοῦ κατ' εἰκόνα μέ τὴν ψυχὴ, δηλαδή τὸ νοητὸ-πνευματικὸ μέρος τοῦ ἀνθρώπου μέ τὴ χάρις πού προσέλαβε ἀπὸ τὸν Θεὸ κατὰ τὴ δημιουργία. Ὅπως ἔχει προαναφερθῆ, ἡ βλάβη τοῦ κατ' εἰκόνα ἔχει μεταφερθῆ ὡς θόλωση τῆς ψυχῆς καὶ τῶν λειτουργιῶν αὐτῆς, μέ συνέπεια ἡ ἀνακαίνισις τοῦ κατ' εἰκόνα νά ταυτίζεται μέ τὴν ἀναγέννησις καὶ ἀναδημιουργία τῆς ψυχῆς. Παρὰ ταῦτα, δέν εἶναι λίγα τὰ σημεῖα ὅπου ὁ ἱερός πατήρ ἀναφέρεται στόν ὅλο ἄνθρωπο καὶ εἰδικότερα, ὅπως εἶδαμε προωτέρα, ὅταν καταγράφει τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ πεπτωκότος ἀνθρώπου.

⁶⁶ Ἐχοντας ὡς δεδομένο τὰ περὶ ἀναπαλαίωσης τῆς προσωπογραφίας πού προαναφέρθηκαν, ὁ ἱερός πατήρ ἀναγνωρίζει ὅτι σὺν τῷ χρόνῳ καὶ ἐπαυξανομένης τῆς εἰδωλολατρίας ἡ γνώσις καὶ ἔννοια τοῦ Θεοῦ ἐκρύβη. Δέν ἀπωλέσθη παντελῶς ἀλλὰ ἀπεκρύβη, καὶ σκοπὸς τῆς θείας ἐνανθρώπησις ἦταν νά τὴν ἐπαναφέρει στήν ἐπιφάνεια.

νται⁶⁷; ὁ δὲ μὴ ὀρᾷ τις, πῶς δύναται μεταπαιδεῦσαι; Ἄλλ' ἴσως ἂν τις εἴποι τὴν κτίσιν ἀρκεῖσθαι. Ἄλλ' εἰ ἡ κτίσις ἤρκει, οὐκ ἂν ἐγεγόνει τὰ τρικαῦτα κακά. Ἦν γὰρ καὶ ἡ κτίσις· καὶ οὐδὲν ἦπτον οἱ ἄνθρωποι ἐν τῇ αὐτῇ περὶ Θεοῦ πλάνη ἐκυλίοντο. Τίνος οὖν ἦν πάλιν χρεια ἢ τοῦ Θεοῦ Λόγου τοῦ καὶ ψυχὴν καὶ νοῦν ὀρῶντος, τοῦ καὶ τὰ ὅλα ἐν τῇ κτίσει κινουόντος, καὶ δι' αὐτῶν γνωρίζοντος τὸν Πατέρα; Τοῦ γὰρ διὰ τῆς ἰδίας προνοίας καὶ διακοσμίσεως τῶν ὄλων διδάσκοντος περὶ τοῦ Πατρὸς, αὐτοῦ ἦν καὶ τὴν αὐτὴν διδασκαλίαν ἀνανεῶσαι. Πῶς οὖν ἂν ἐγεγόνει τοῦτο; Ἰσως ἂν τις εἴποι, ὅτι ἐξὸν ἦν διὰ τῶν αὐτῶν, ὥστε πάλιν διὰ τῶν τῆς κτίσεως ἔργων τὰ περὶ αὐτοῦ δεῖξαι. Ἄλλ' οὐκ ἦν ἀσφαλὲς ἔτι τοῦτο. Οὐχί γε· παρείδον γὰρ τοῦτο πρότερον οἱ ἄνθρωποι, καὶ οὐκ ἔτι μὲν ἄνω, κάτω δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐσχίκασιν. Ὅθεν εἰκότως, ἀνθρώπους θέλων ὠφελεῖσαι, ὡς ἄνθρωπος ἐπιδημεῖ, λαμβάνων ἑαυτῷ σῶμα ὅμοιον ἐκείνοις, καὶ ἐκ τῶν κάτω· λέγω δὲ διὰ τῶν τοῦ σώματος ἔργων· **ἵνα οἱ μὴ θελήσαντες αὐτὸν γνῶναι ἐκ τῆς εἰς τὰ ὅλα προνοίας καὶ ἡγεμονίας αὐτοῦ κἂν ἐκ τῶν δι' αὐτοῦ τοῦ σώματος ἔργων γνῶσονται τὸν ἐν τῷ σώματι τοῦ Θεοῦ Λόγον, καὶ δι' αὐτοῦ τὸν Πατέρα**⁶⁸.

15. Ὡς γὰρ ἀγαθὸς διδάσκαλος κηδόμενος τῶν ἑαυτοῦ μαθητῶν, τοὺς μὴ δυναμένους ἐκ τῶν μειζόνων ὠφελθῆναι, πάντως διὰ τῶν εὐτελεστέρων συγκαταβαίνων αὐτοὺς παιδεύει, οὕτω καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, καθὼς καὶ ὁ Παῦλος φησιν· *Ἐπειδὴ γὰρ ἐν τῇ σοφίᾳ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔγνω ὁ κόσμος διὰ τῆς σοφίας τὸν Θεόν, εὐδόκησεν ὁ Θεὸς διὰ τῆς μωρίας τοῦ κηρύγματος σῶσαι τοὺς πιστεύοντας*⁶⁹. Ἐπειδὴ γὰρ οἱ ἄνθρωποι, ἀποστραφέντες τὴν πρὸς τὸν Θεὸν θεωρίαν, καὶ ὡς ἐν βυθῷ βυθισθέντες κάτω τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔχοντες, ἐν γενέσει καὶ τοῖς αἰσθητοῖς τὸν Θεὸν ἀνεξίτουν, ἀνθρώπους θνητοὺς καὶ δαίμονας ἑαυτοῖς θεοὺς ἀνατυπούμενοι· **τούτου ἕνεκα ὁ φιλόανθρωπος καὶ κοινὸς πάντων Σωτὴρ, ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος λαμβάνει ἑαυτῷ σῶμα, καὶ ὡς ἄνθρωπος ἐν ἀνθρώποις ἀναστρέφεται, καὶ τὰς αἰσθήσεις πάντων ἀνθρώπων προσλαμβάνει, ἵνα οἱ ἐν σωματικοῖς νοοῦντες εἶναι τὸν Θεόν, ἀφ' ὧν ὁ Κύριος ἐργάζεται διὰ τῶν τοῦ σώματος ἔργων, ἀπ' αὐτῶν νοήσωσι τὴν ἀλήθειαν, καὶ δι' αὐτοῦ τὸν Πατέρα λογίσωνται**⁷⁰. Ἄνθρωποι δὲ ὄντες καὶ ἀνθρώπινα πάντα νοοῦντες, οἷς ἐὰν ἐπέβαλον τὰς ἑαυτῶν αἰσθήσεις, ἐν τούτοις προσλαμβάνομένους ἑαυτοὺς ἐώρων, καὶ πανταχόθεν διδασκομένους τὴν ἀλήθειαν. Εἴτε γὰρ εἰς τὴν κτίσιν ἐπτόντο, ἀλλ' ἐώρων αὐτὴν ὁμολογοῦσαν τὸν Χριστὸν Κύριον· εἴτε εἰς ἀνθρώπους ἦν αὐτῶν ἡ διάνοια προληφθεῖσα, ὥστε τούτους θεοὺς νομίζειν, ἀλλ' ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Σωτῆρος, συγκρινόντων τε ἐκείνων, ἐφαίνετο ἐν ἀνθρώποις μόνος ὁ Σωτὴρ Θεοῦ Υἱός, οὐκ ὄντων παρ' ἐκείνοις τοιούτων ὁποῖα παρὰ τοῦ Θεοῦ Λόγου γέγονεν. Εἰ δὲ καὶ εἰς δαίμονας ἦσαν προληφθέντες, ἀλλὰ ὀρῶντες αὐτοὺς διωκομένους ὑπὸ τοῦ Κυρίου, ἐγίνωσκον μόνον εἶναι τοῦτον τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον, καὶ οὐκ εἶναι θεοὺς τοὺς δαίμονας. Εἰ δὲ καὶ εἰς νεκροὺς ἤδη τούτων ἦν ὁ νοῦς κατασχεθεῖς, ὥστε θρησκεύειν ἥρωας, καὶ τοὺς παρὰ

⁶⁷ Σὲ αὐτὸ τό σημεῖο ἐπιβεβαιώνονται τὰ ὅσα πρῶτα εἶχε ἀναφέρει ὁ Μ. Ἀθανάσιος περὶ ἀδυναμίας τοῦ ἀνθρώπου νὰ σώσει ἑαυτόν. Καὶ αὐτό, διότι, ἀπὸ τῆς στιγμῆς πού ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀμαρτωμένο τό κατ' εἰκόνα, δηλαδή διαστρεβλωμένο τό λογικὸ καὶ τό νοῦ, πῶς θὰ μπορούσε νὰ ἀνακαινίσει αὐτὰ μὴ φέροντας τὴν καθαρὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ.

⁶⁸ Ἡ ἀνικανότητα τοῦ ἀνθρώπου νὰ σωθεῖ ἀφ' ἑαυτοῦ, ἡ ἀπουσία τῆς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ στοὺς ἀγγέλους, ἡ ἀδυναμία τῆς κτίσεως, τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν νὰ συνετίσουν τὸν ἄνθρωπο, φέρουν στό προσκῆνιο τῆς θείας ἐνανθρώπησιν ὡς τῆς μόνῃ καὶ ἐφικτῆς λύσῃ γιὰ τὸν ἄνθρωπο νὰ γνωρίσει τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ δι' αὐτοῦ τὸν Πατέρα.

⁶⁹ Α' Κορ. 1, 21.

⁷⁰ Ἡ πρόσληψη τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ἀπὸ τὸν Θεὸν Λόγον καθίσταται τό μέσο, οὕτως ὥστε οἱ ἄνθρωποι νὰ ἀντιληφθοῦν τὸν ἐνανθρωπήσαντα ὡς τέλειον ἄνθρωπο καὶ διὰ τῶν ἀνθρωπίνων νὰ ἀποδεχθοῦν τὸν ἀληθινὸν Θεόν. Καὶ αὐτό, διότι, ἡ μεταπτωτικὴ κατάσταση τῶν ἀνθρώπων, πού ἀπεστράφησαν τὸν Θεόν καὶ ἐπέλεξαν τὰ εἰδῶλα, ἀπετέλεσε τὸν τροχοπέδη στὴν ἀντίληψη τῆς ἐννοίας τοῦ Θεοῦ, γεγονός τό ὁποῖο «ἐπιβάλλει» τὴν ἀνθρώπινη ἐμφάνεια στό σωτηριολογικὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ. Αὐτό τό σημεῖο πραγματώνεται μὲ τῆς θείας ἐνανθρώπησιν, ὅπου ἡ πρόσληψη τῶν ἀνθρωπίνων ἀπὸ τὸν Θεόν συνεπικουρεῖ στὴν κατανόησιν τῶν θείων, τουτέστιν, διὰ τῶν ἀνθρωπίνων θὰ μπορούσαν οἱ ἄνθρωποι νὰ προσεγγίσουν τὰ θεία. Αὐτὴ ἡ συγκατάβασις δηλαδή πραγματοποιήθηκε ἕνεκα τῆς ἀδυναμίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς προσαρμοσμένης θείας προνοίας στὴς ἀνθρώπινες δυνατότητες. Ἐπομένως, μὲ τὴν ἐν λόγῳ φράσιν ὁ ἱερός πατὴρ ἐπικαλεῖται τὴν πραγματικότητα τῆς ἐνανθρώπησιν προκειμένου νὰ ἀναδείξει τό πραγματοποιησῆς τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας.

ποιπταις λεγομένους θεούς· ἀλλ' ὀρῶντες τὴν τοῦ Σωτῆρος ἀνάστασιν, ὁμολογοῦν ἐκείνους εἶναι ψευδεῖς, καὶ μόνον τὸν Κύριον ἀληθινὸν τὸν τοῦ Πατρὸς Λόγον, τὸν καὶ τοῦ θανάτου κυριεύοντα. Διὰ τοῦτο καὶ γεγένηται, καὶ ἄνθρωπος ἐφάνη, καὶ ἀπέθανε, καὶ ἀνέστη, ἀμβλύνας καὶ ἐπισκιάσας τὰ τῶν πρότερον γενομένων ἀνθρώπων διὰ τῶν ἰδίων ἔργων, ἵνα ὅπου δ' ἂν ᾧσι προληφθέντες οἱ ἄνθρωποι, ἐκεῖθεν αὐτοὺς ἀναγάγῃ, καὶ διδάξῃ τὸν ἀληθινὸν ἑαυτοῦ Πατέρα, καθάπερ καὶ αὐτὸς φησιν· *Ἦλθον σῶσαι καὶ εὐρεῖν τὸ ἀπολωλός*⁷¹.

16. Ἄπαξ γὰρ εἰς αἰσθητὰ πεσοῦσης τῆς διανοίας τῶν ἀνθρώπων, ὑπέβαλεν ἑαυτὸν διὰ σώματος φανῆναι ὁ Λόγος, ἵνα μετενέγκῃ εἰς ἑαυτὸν ὡς ἄνθρωπον τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τὰς αἰσθήσεις αὐτῶν εἰς ἑαυτὸν ἀποκλίνῃ, καὶ λοιπὸν ἐκείνους ὡς ἄνθρωπον αὐτὸν ὀρῶντας, δι' ὧν ἐργάζεται ἔργων, πείσῃ μὴ εἶναι ἑαυτὸν ἄνθρωπον μόνον, ἀλλὰ καὶ Θεὸν καὶ Θεοῦ ἀληθινοῦ Λόγον καὶ σοφίαν. Τοῦτο δὲ καὶ ὁ Παῦλος βουλόμενος σημεῖναί φησιν· *Ἐν ἀγάπῃ ἐρρίζωμένοι καὶ τεθεμελιωμένοι, ἵνα ἐξισχύσῃτε καταλαβέσθαι σὺν πᾶσι τοῖς ἀγίοις, τί τὸ πλάτος, καὶ μῆκος, καὶ ὕψος, καὶ βάθος, γινῶναί τε τὴν ὑπερβάλλουσαν τῆς γνώσεως ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ, ἵνα πληρωθῆτε εἰς πᾶν τὸ πλήρωμα τοῦ Θεοῦ*⁷². πανταχοῦ γὰρ τοῦ Λόγου ἑαυτὸν ἀπλώσαντος, καὶ ἄνω, καὶ κάτω, καὶ εἰς τὸ βάθος, καὶ εἰς τὸ πλάτος· ἄνω μὲν εἰς τὴν κτίσιν, κάτω δὲ εἰς τὴν ἐνανθρώπησιν, εἰς βάθος δὲ εἰς τὸν ἄδην, εἰς πλάτος δὲ εἰς τὸν κόσμον· τὰ πάντα τῆς περὶ Θεοῦ γνώσεως πεπλήρωται. **Διὰ δὲ τοῦτο οὐδὲ παραυτὰ παραγενόμενος τὴν θυσίαν τὴν ὑπὲρ πάντων ἐπετέλει, παραδιδούς τὸ σῶμα τῷ θανάτῳ, καὶ ἀνιστῶν αὐτό, ἀφανῆ ἑαυτὸν διὰ τούτου ποιῶν**⁷³. ἀλλὰ καὶ ἐμφανῆ ἑαυτὸν διὰ τούτου καθίστη διαμένων ἐν αὐτῷ, καὶ τοιαῦτα τελῶν ἔργα καὶ σημεῖα διδούς, ἃ μῆκετι ἄνθρωπον, ἀλλὰ Θεὸν Λόγον αὐτὸν ἐγνώριζον. **Ἀμφοτέρω γὰρ ἐφιλανθρωπεύετο ὁ Σωτὴρ διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως**⁷⁴, ὅτι καὶ τὸν θάνατον ἐξ ἡμῶν ἠφάνιζε, καὶ ἀνεκαίνιζεν ἡμᾶς· καὶ ὅτι, ἀφανῆς ὢν καὶ ἀόρατος, διὰ τῶν ἔργων ἐνέφανε, καὶ ἐγνώριζεν ἑαυτὸν εἶναι τὸν Λόγον τοῦ Πατρὸς, τὸν τοῦ παντὸς ἡγεμόνα καὶ βασιλέα.

17. Οὐ γὰρ δὴ περικεκλεισμένος ἦν ἐν τῷ σώματι· οὐδὲ ἐν σώματι μὲν ἦν, ἀλλαχόσε δὲ οὐκ ἦν· οὐδὲ ἐκεῖνο μὲν ἐκίνει, τὰ ὅλα δὲ τῆς τούτου ἐνεργείας καὶ προνοίας κεκένωτο· ἀλλὰ τὸ παραδοξότατον, Λόγος ὢν, οὐ συνέχετο μὲν ὑπὸ τινος, συνέχευε δὲ τὰ πάντα μᾶλλον αὐτός· καὶ ὡσπερ ἐν πάσῃ τῇ κτίσει ὢν, ἐκτὸς μὲν ἐστὶ τοῦ παντὸς κατ' οὐσίαν, ἐν πᾶσι δὲ ἐστὶ ταῖς ἑαυτοῦ δυνάμεσι, τὰ πάντα διακοσμῶν, καὶ εἰς πάντα ἐν πᾶσι τὴν ἑαυτοῦ πρόνοιαν ἐφαπλῶν, καὶ ἕκαστον καὶ πάντα ὁμοῦ ζωοποιῶν, **περιέχων τὰ ὅλα καὶ μὴ περιεχόμενος, ἀλλ' ἐν μόνῳ τῷ ἑαυτοῦ Πατρὶ ὅλος ὢν κατὰ πάντα· οὕτω καὶ ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ σώματι ὢν**⁷⁵, καὶ αὐτὸς αὐτὸ ζωοποιῶν, εἰκότως ἐζωοποιεῖ καὶ τὰ ὅλα·

⁷¹ Λουκ. 19, 10.

⁷² Ἐφεσ. 3, 17-19.

⁷³ Ἐπὶ τοῦ προκειμένου καταδεικνύεται ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἐνήργησε ἐρήμην τοῦ ἀνθρώπου, ὑπὸ τίνος ἐννοία ὅτι θέλησε νὰ ὀδηγήσῃ αὐτὸν σὲ μία μηχανιστικοῦ εἶδους καὶ ἀπόλυτου προορισμοῦ σωτηρία, ἀλλὰ θὰ ἔπρεπε καὶ ὁ τελευταῖος νὰ προσπαθῆσιν πρὸς ἀπόκτησιν τῆς γνώσεως τοῦ Λόγου καί, δι' αὐτοῦ, τῆς ἐννοίας τοῦ Πατρὸς. Ἔτσι, ἐνῶ θὰ μπορούσε ἅμα τῇ ἐνανθρωπήσει ὁ Χριστὸς νὰ κυριαρχήσει στὴ φθορὰ τοῦ θανάτου μὲ τὸν ἐκούσιο θάνατο καὶ τὴν ἀνάστασί του, παρά ταῦτα, ἐπεδίωξε νὰ μὴ μείνῃ στὴν ἀφάνεια καὶ νὰ γνωρισθῆ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους μέσα ἀπὸ τὰ ἔργα του. Αὐτὴ ἡ ἐπιλογὴ εἶχε σάν ἀποτέλεσμα τὴ γνώση τοῦ Χριστοῦ, ὡς αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ Λόγου σαρκωθέντος, καὶ δι' αὐτοῦ τὴν κατανόηση τοῦ Πατρὸς. Ἀπὸ ὅ,τι φαίνεται λοιπόν, ἡ μονόδρομη πράξις τοῦ Θεοῦ δὲν θὰ ἔφερε τὴν ἀρμόζουσα ἀκολουθία στὴ σωτηριολογικὴ προοπτικὴ τῶν ἀνθρώπων, ἐάν οἱ ἴδιοι δὲν προσπαθοῦσαν νὰ γνωρίσουν τὸν Θεό. Κατὰ συνέπεια, ἀπλὰ καὶ μόνο ἡ σωτηριώδης κίνησις τοῦ Θεοῦ δὲν θὰ ἔσωζε αὐτομάτως τὸν ἄνθρωπο, ἐάν δὲν συναινοῦσε καὶ ὁ ἴδιος.

⁷⁴ Τὸ φιλάνθρωπο γεγονός τῆς θείας ἐνανθρώπησις εἶχε σκοπὸ «ἀμφοτέρω», δηλαδή, τὴν κατάλυση τοῦ θανάτου καὶ τὴν ἀπόκτησιν τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ. Ὅπως ἔχει προαναφερθῆ, ἐπειδὴ ἡ πτώσις τοῦ ἀνθρώπου εἶχε ὡς συνέπεια τὴν εἴσοδο τοῦ θανάτου στὸ ἀνθρώπινο γένος καὶ τὴ δυσκολία του νὰ ἔχει γνώση τοῦ Θεοῦ, ἡ θεία ἐνανθρώπησις ἀπεκατέστησε καὶ τὰ δύο.

⁷⁵ Σὲ αὐτὸ τὸ σημεῖο ὁ Μ. Ἀθανάσιος κατ' οὐσίαν ἀναδεικνύει ὡς Θεὸν τὸν ἐνανθρωπήσαντα, καὶ αὐτὸ διότι εἶναι ἀπεριχώρητος καὶ δὲν περιορίζεται στὴν ὕλη. Δὲν περιχωρεῖται ἀπὸ κανένα καὶ σὲ κανένα κτιστό, παρά μόνο στὸν Πατέρα, στὸν ὁποῖο ἀλληλοπεριχωρεῖται ὡς δεύτερο πρόσωπο τῆς Τριάδος. Αὐτὸ ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι μὲ τὴν ἐνανθρώπησις περιορίσθηκε στὸ σῶμα, ἀλλὰ μᾶλλον ὅτι συνέχισε νὰ συγκρατεῖ αὐτὸ ὡς Θεὸς καὶ ἄρα καὶ τὴν κτίσις. Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο, ἐπισημαίνεται τὸ ἐξαιρετικὸ καὶ κατ' οἰκονομίαν γεγονός τῆς θείας ἐνανθρώπησις, κατὰ τὸ ὁποῖο δὲν καταλύεται τὸ ἀχώρητο τοῦ Λόγου, ἀλλὰ, ὑπάρχοντα στὸ σῶμα, συνεχίζει νὰ ζωοποιεῖ καὶ αὐτὸ καὶ ὅλη τὴν κτί-

καὶ ἐν τοῖς πᾶσιν ἐγίνετο, καὶ ἔξω τῶν ὄλων ἦν· καὶ ἀπὸ τοῦ σώματος δὲ διὰ τῶν ἔργων γνωριζόμενος, οὐκ ἀφανῆς ἦν καὶ ἀπὸ τῆς τῶν ὄλων ἐνεργείας. Ψυχῆς μὲν οὖν ἔργον ἐστὶ θεωρεῖν μὲν καὶ τὰ ἔξω τοῦ ἰδίου σώματος τοῖς λογισμοῖς, οὐ μὴν καὶ ἔξωθεν τοῦ ἰδίου σώματος ἐνεργεῖν, ἢ τὰ τούτου μακρὰν τῆ παρουσίᾳ κινεῖν. Οὐδέποτε γοῦν ἄνθρωπος διανοούμενος τὰ μακρὰν, ἥδη καὶ ταῦτα κινεῖ καὶ μεταφέρει· οὐδὲ εἰ ἐπὶ τῆς ἰδίας οἰκίας καθέξοιτο τις καὶ λογίζοιτο τὰ ἐν οὐρανῷ, ἥδη καὶ τὸν ἥλιον κινεῖ, καὶ τὸν οὐρανὸν περιστρέφει· ἀλλ' ὅρα μὲν αὐτὰ κινούμενα καὶ γεγονότα, οὐ μὴν ὥστε ἐργάζεσθαι αὐτὰ δυνατὸς τυγχάνει. Οὐ δὴ τοιοῦτος ἦν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. Οὐ γὰρ συνεδέδετο τῷ σώματι, ἀλλὰ μᾶλλον αὐτὸς ἐκράτει τοῦτο, ὥστε καὶ ἐν τούτῳ ἦν καὶ ἐν τοῖς πᾶσιν ἐτύγχανε, καὶ ἔξω τῶν ὄντων ἦν, καὶ ἐν μόνῳ τῷ Πατρὶ ἀνεπαύετο. **Καὶ τὸ θαυμαστὸν τοῦτο ἦν, ὅτι καὶ ὡς ἄνθρωπος ἐπολιτεύετο, καὶ ὡς Λόγος τὰ πάντα ἐξωογόνει, καὶ ὡς Υἱὸς τῷ Πατρὶ συνῆν**⁷⁶. Ὅθεν οὐδὲ τῆς Παρθένου τικτούσης ἔπασχεν αὐτός, οὐδὲ ἐν σώματι ὢν ἐμολύνετο· ἀλλὰ μᾶλλον καὶ τὸ σῶμα ἠγίαζεν. Οὐδὲ γὰρ ἐν τοῖς πᾶσιν ὢν, τῶν πάντων μεταλαμβάνει· ἀλλὰ πάντα μᾶλλον ὑπ' αὐτοῦ ζωογονεῖται, καὶ τρέφεται. Εἰ γὰρ καὶ ἥλιος ὁ ὑπ' αὐτοῦ γενόμενος καὶ ὑφ' ἡμῶν ὀρώμενος, περιπολῶν ἐν οὐρανῷ, οὐ ῥυπαίνεται τῶν ἐπὶ γῆς σωμάτων ἀπτόμενος, οὐδὲ ὑπὸ σκότους ἀφανίζεται, ἀλλὰ μᾶλλον αὐτὸς καὶ ταῦτα φωτίζει καὶ καθαρίζει· πολλῷ πλέον ὁ πανάγιος τοῦ Θεοῦ Λόγος, ὁ καὶ τοῦ ἡλίου ποιητὴς καὶ κύριος ἐν σώματι γνωριζόμενος οὐκ ἐῤῥυπαίνεται· ἀλλὰ μᾶλλον ἀφθαρτος ὢν, καὶ τὸ σῶμα θνητὸν τυγχάνον ἐξωοποιεῖ καὶ ἐκαθάριζεν, ὡς *ἀμαρτίαν* γάρ, *φησὶν, οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ*⁷⁷.

18. Ὅταν τοίνυν ἐσθίοντα καὶ πίνοντα καὶ τικτόμενον αὐτὸν λέγωσιν οἱ περὶ τούτου θεολόγοι, γίνωσκε ὅτι τὸ μὲν σῶμα, ὡς σῶμα, ἐτίκτετο καὶ καταλλήλοις ἐτρέφετο τροφαῖς, αὐτὸς δὲ ὁ συνὼν τῷ σώματι Θεὸς Λόγος τὰ πάντα διακοσμῶν, καὶ δι' ὧν εἰργάζετο ἐν τῷ σώματι, οὐκ ἄνθρωπον ἑαυτὸν, ἀλλὰ Θεὸν Λόγον ἐγνωρίζεν. **Λέγεται δὲ περὶ αὐτοῦ ταῦτα, ἐπειδὴ καὶ τὸ σῶμα ἐσθίον καὶ τικτόμενον καὶ πάσχον, οὐχ ἑτέρου τινός, ἀλλὰ τοῦ Κυρίου ἦν**⁷⁸. καὶ ὅτι ἀνθρώπου γενομένου, ἔπρεπε καὶ ταῦτα ὡς περὶ

ση. Γιά τό λόγο αὐτό, συνηθίζεται νά προβάλλεται ἀπό τούς πατέρες τό ὑπεράνω τῆς ἀνθρώπινης λογικῆς, τό πῶς δηλαδή ὁ ἀχώρητος ἐχώρησε στή μήτρα τῆς Παρθένου. Πέραν ὅμως τούτων, ἀναδεικνύεται τό διφυές τοῦ ἐνανθρωπήσαντος καί ἡ μοναδικότητα τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ. Ἔτσι, ὁ ἔνσαρκος Λόγος ἀφ' ἐνός μὲν ὑπάρχει στόν Πατέρα ὡς Θεός, ἀφ' ἑτέρου δέ ὑπάρχει στό ἀνθρώπινο σῶμα ὡς ἄνθρωπος, τό ὁποῖο καί ζωογονεῖ. Τουτέστιν, εἶναι ὁμοούσιος μέ τόν Πατέρα ὡς τέλειος Θεός καί ὁμοούσιος μέ ἑμᾶς ὡς ὀλοκληρωμένος ἄνθρωπος. Καί μάλιστα, αὐτός ὁ «ὢν» εἶναι «ὄλος» χωρὶς νά συναλείφεται μέ τό πρόσωπο τοῦ Πατρός, ὅπως ἐπίσης αὐτός ὁ ἴδιος εἶναι καί ἡ μοναδική ὑπόστασις στόν Χριστό, καθὼς εἶναι ὁ «ὢν» στό ἀνθρώπινο σῶμα, αὐτός δηλαδή πού δίδει ὑπαρξή στήν ἀνθρώπινη φύση του καί ὄχι ἄλλος.

⁷⁶ Αὐτό πού ἐπισημαίνει ἐν προκειμένῳ ὁ Μ. Ἀθανάσιος εἶναι δυσνόητο γιά τήν ἀνθρώπινη λογική καί ἀκόμη δυσκολότερο νά προσεγγισθεῖ μέ ἀνθρώπινα νοήματα. Εἶναι ἡ διάκρισις τοῦ προαιωνίου καί ἀχρόνου μέ τό ἐν χρόνῳ καί κτιστό, πού συνδυάζεται ὅμως καί πραγματοποιεῖται στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ. Ἔτσι, ἐνῶ ὁ σαρκωμένος Λόγος γεννᾶται καὶ ἐνεργεῖ ὡς ἄνθρωπος, «συνγχρόνως» (χρησιμοποιεῖται καταχρηστικά γιά τήν προαιώνια κατάστασις) αὐτός ὁ ἴδιος προαιωνίως καί ἀχρόνως γεννᾶται αἰδίως καί συνυπάρχει μέ τόν Πατέρα ὡς Θεός. Ὅταν δηλαδή οἱ ἄνθρωποι συναναστρέφονταν τόν Χριστό ἐπὶ τῆς γῆς, ὁ ἴδιος συνυπάρχει μέ τὰ ὑπόλοιπα πρόσωπα τῆς Τριάδος χωρὶς νά ἀποποιεῖται τῶν θείων ιδιωμάτων του. Γιά τό λόγο αὐτό, καί ὅταν ἐγεννᾶτο ὡς ἄνθρωπος, δέν ἐφθειρετο καί δέν ἐμολύνετο ὡς Θεός. Ἀπό ὅ,τι φαίνεται εἶναι ἔντονη ἡ δυοφυσιτική σκέψη τοῦ ἱεροῦ πατρός ἐπὶ τοῦ παρόντος, δίδοντας προτεραιότητα στή θεότητα τοῦ Χριστοῦ, προφανῶς ἀντιπαρατασσόμενος στίς σύγχρονες κακοδοξίες.

⁷⁷ Α' Πέτρ. 2, 22.

⁷⁸ Σέ αὐτό τό σημεῖο ὁ Μ. Ἀθανάσιος παρουσιάζει κυρίως τίς συνέπειες τῆς θείας ἐνανθρώπησις. Ἐπὶ τῆ βάσει τῆς πρόσληψης τῆς ἀνθρώπινης φύσης στήν ὑπαρξή τοῦ Λόγου («ἐαυτῷ», ὅπως ἐπανειλημμένως ἔχει σημειωθεῖ), οἱ δύο φύσεις, ἡ θεία καί ἡ ἀνθρώπινη, ἀλληλοπεριχωροῦνται, ἀντιδίδοντας καί κοινοποιώντας τὰ ιδιώματά τους στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ. Αὐτό σημαίνει ὅτι οἱ δύο φύσεις παραμένουν ἀμετάβλητες, χωρὶς νά ὑπάρχει τροπή τῆς θείας σέ ἀνθρώπινη καί τό ἀντίθετο, ἐνῶ τό πρόσωπο τοῦ ἐνανθρωπήσαντος εἶναι αὐτό πού συνδυάζει τὰ ιδιώματα καί τῶν δύο φύσεων. Ἔτσι, ἐνῶ ἡ βρώσις, ἡ πόσις καί ἡ κατά σάρκα γέννησις ἐπιβεβαιώνουν τήν ἀνθρωπότητα τοῦ Χριστοῦ, οἱ θαυματουργίες πιστοποιοῦν τή θεότητα αὐτοῦ. Αὐτός ὁ ἴδιος, δηλαδή, συμπεριφερόταν ὡς ἀληθινός ἄνθρωπος, τήν ἴδια στιγμὴ πού θαυματουργοῦσε ὡς Θεός. Καί αὐτά καί ἐκεῖνα ἀναφέρονται στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, τό ὁποῖο σημειωτέον εἶναι τό θεῖο προ-

άνθρώπου λέγεσθαι, ἵνα ἀληθεία καὶ μὴ φαντασία σῶμα ἔχων φαίνεται. Ἄλλ' ὥσπερ ἐκ τούτων ἐγινώσκετο σωματικῶς παρών, οὕτως ἐκ τῶν ἔργων ὧν ἐποίει διὰ τοῦ σώματος, Υἱὸν Θεοῦ ἑαυτὸν ἐγνώριζεν. Ὅθεν καὶ πρὸς τοὺς ἀπίστους Ἰουδαίους ἐβόα λέγων· *Εἰ οὐ ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ Πατρὸς μου, μὴ πιστεύητέ μοι· εἰ δὲ ποιῶ, κὰν ἐμοὶ μὴ πιστεύητε, τοῖς ἔργοις μου πιστεύσατε· ἵνα γινώτε καὶ γινώσκητε, ὅτι ἐν ἐμοὶ ὁ Πατήρ, κἀγὼ ἐν τῷ Πατρί*⁷⁹. Ὡς γάρ, ἀόρατος ὢν, ἀπὸ τῶν τῆς κτίσεως ἔργων γινώσκεται, οὕτως ἄνθρωπος γενόμενος καὶ ἐν σώματι μὴ ὁρώμενος, ἐκ τῶν ἔργων ἂν γνωσθῆναι, ὅτι οὐκ ἄνθρωπος, ἀλλὰ Θεοῦ δύναμις καὶ Λόγος ἐστὶν ὁ ταῦτα ἐργαζόμενος. Τὸ γὰρ ἐπιτάσσειν αὐτὸν τοῖς δαίμοσι, κάκεινους ἀπελαύνεσθαι, οὐκ ἀνθρώπινον, ἀλλὰ θεϊόν ἐστι τὸ ἔργον. Ἦ τίς, ἰδὼν αὐτὸν τὰς νόσους ἰώμενον, ἐν αἷς ὑπόκειται τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἔτι ἄνθρωπον καὶ οὐ Θεὸν ἠγεῖτο; Λεπρούς γὰρ ἐκαθάριζε, χωλοὺς περιπατεῖν ἐποίει, κωφῶν τὴν ἀκοὴν ἠνοιγε, τυφλοὺς ἀναβλέπειν ἐποίει, καὶ πάσας ἀπλῶς νόσους καὶ μαλακίας πάσας ἀπύλαυνεν ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων, ἀφ' ὧν ἦν αὐτοῦ καὶ τὸν τυχόντα τὴν θεότητα θεωρεῖν. Τίς γάρ, ἰδὼν αὐτὸν ἀποδιδόντα τὸ λείπον, οἷς ἡ γένεσις ἐνέλειπε, καὶ τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνοίγοντα, οὐκ ἂν ἐνενόησε τὴν ἀνθρώπων ὑποκειμένην αὐτῷ γένεσιν, καὶ ταύτης εἶναι δημιουργὸν τοῦτον καὶ ποιητὴν; Ὁ γὰρ τὸ μὴ ὁ ἐκ γενέσεως ἔσχεν ὁ ἄνθρωπος ἀποδιδούς, δῆλος ἂν εἶπεν πάντως, ὅτι Κύριος οὗτός ἐστι καὶ τῆς γενέσεως τῶν ἀνθρώπων. **Διὰ τοῦτο καὶ ἐν ἀρχῇ κατερχόμενος πρὸς ἡμᾶς, ἐκ παρθένου πλάττει ἑαυτῷ τὸ σῶμα, ἵνα μὴ μικρὸν τῆς θεότητος αὐτοῦ γνώρισμα πᾶσι παράσχη· ὅτι ὁ τοῦτο πλάσας, αὐτός ἐστι καὶ τῶν ἄλλων ποιητής**⁸⁰. Τίς γάρ, ἰδὼν χωρὶς ἀνδρὸς ἐκ παρθένου μόνης προερχόμενον σῶμα, οὐκ ἐνθυμεῖται τὸν ἐν τούτῳ φαινόμενον εἶναι καὶ τῶν ἄλλων σωμάτων ποιητὴν καὶ Κύριον; Τίς δέ, ἰδὼν καὶ τὴν ὑδάτων ἀλλασσομένην οὐσίαν, καὶ εἰς οἶνον μεταβάλλουσαν, οὐκ ἐννοεῖ τὸν τοῦτο ποιήσαντα Κύριον εἶναι καὶ κτίστην τῆς τῶν ὄλων ὑδάτων οὐσίας; Διὰ τοῦτο γὰρ ὡς δεσπότης ἐπέβαινε καὶ τῇ θαλάσῃ, καὶ περιεπάτει ὡς ἐπὶ γῆς, γνώρισμα τῆς ἐπὶ πάντα δεσποτείας αὐτοῦ τοῖς ὀρῶσι παρέχων. Τρέφων δὲ καὶ ἐξ ὀλίγων τοσοῦτον πλῆθος, καὶ ἐξ ἀπόρων εὐπορῶν αὐτός, ὥστε ἀπὸ πέντε ἄρτων πεντακισχιλίους κορεσθῆναι, καὶ ἄλλο τοσοῦτο καταλείπει, οὐδὲν ἕτερον ἢ αὐτὸν εἶναι καὶ τὸν τῆς ὄλων προνοίας Κύριον ἐγνώριζεν.

19. Ταῦτα δὲ πάντα ποιεῖν τῷ Σωτῆρι καλῶς ἔχειν ἐδόκει· ἴν', ἐπειδὴ τὴν ἐν τοῖς πᾶσιν αὐτοῦ πρόνοιαν ἠγνόησαν οἱ ἄνθρωποι, καὶ οὐ κατενόησαν τὴν διὰ τῆς κτίσεως αὐτοῦ θεότητα, κὰν ἐκ τῶν διὰ τοῦ σώματος ἔργων αὐτοῦ ἀναβλέψωσι, καὶ ἐννοίαν λάβωσι δι' αὐτοῦ τῆς εἰς τὸν Πατέρα γνώσεως, ἐκ τῶν κατὰ μέρος τὴν εἰς τὰ ὅλα αὐτοῦ πρόνοιαν, ὡς προεῖπον, ἀναλογιζόμενοι. Τίς γάρ, ἰδὼν αὐτοῦ τὴν κατὰ δαυμόνων ἐξουσίαν, ἢ τίς, ἰδὼν τοὺς δαίμονας ὁμολογοῦντας εἶναι τούτων αὐτὸν Κύριον, ἔτι τὴν διάνοιαν ἀμφίβολον ἔξει, εἰ οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς καὶ ἡ σοφία καὶ ἡ δύναμις; Οὐδὲ γὰρ τὴν κτίσιν αὐτὴν σιωπῆσαι πεποιήκεν, ἀλλὰ τό γε θαυμαστόν, καὶ ἐν τῷ θανάτῳ, μᾶλλον δὲ ἐν αὐτῷ τῷ

σωπο τοῦ Λόγου πού, ἔνεκα τῆς ἐνώσεως, ἐνεργεῖ τὰ θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα. Αὐτό ἐνισχύει καὶ τὴ μοναδικότητα τῆς ὑπόστασης τοῦ Θεοῦ Λόγου, ἡ ὁποία καταγράφεται ποικιλοτρόπως ἐν προκειμένῳ. Ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Μ. Ἀθανασίου νά ὁμιλεῖ περὶ «αὐτοῦ» καὶ ὄχι ἄλλου, ὅπως καὶ ἡ ἐπισήμανση ὅτι θεωρεῖ «ἑαυτὸν» Υἱὸν Θεοῦ, σέ συνδυασμὸ μέ τὴν προτέρα καὶ συνεχῆ καταγραφή περὶ πρόσληψης «ἑαυτῷ» τῆς ἀνθρωπότητας, ἐνδυναμώνουν τὰ περὶ τῆς μοναδικότητας τῆς θείας ὑπόστασης. Μία ἐπίσης ἀκολουθία τῆς ἐνώσεως τῶν δύο φύσεων ἀποτελεῖ καὶ ἡ ἰδιοποίηση τῆς ἀνθρώπινης φύσεως ἀπὸ τὸν Θεὸ Λόγο, γεγονός τό ὁποῖο καταδεικνύει ὅτι αὐτός ὁ ἴδιος οἰκαιοποιεῖται τὰ ἀνθρώπινα χωρὶς νά ἀποποιεῖται τὰ θεῖα. Ἔτσι, ἀκόμη καὶ αὐτό τό πάθος τῆς σάρκας εἶναι δικό του καὶ ὄχι ἄλλου, πλὴν ὅμως ἔπαθε κατὰ σάρκα, τὴ δική του, καὶ ὄχι κατὰ τὴ θεότητα. Οἱ ἀνωτέρω ἐπισημάνσεις τοῦ Μ. Ἀθανασίου σκοπὸ ἔχουν νά ἀναδείξουν τὸν ὁρώμενο Χριστὸ πραγματικὸ ἄνθρωπο, ἔναντι κάθε δοκητικῆς ἐρμηνείας τῆς ἐνανθρώπησης, ἀλλὰ καὶ ἀληθινὸ Θεὸ ἔναντι κάθε ἀντίθετης θεώρησης περὶ αὐτοῦ.

⁷⁹ Ἰωάν. 10, 37.

⁸⁰ Σκοπὸς τοῦ Μ. Ἀθανασίου ἀποτελεῖ ἡ ἀνάδειξη τῆς θεότητος τοῦ ὁρωμένου ὡς ἀνθρώπου Χριστοῦ. Μέσα ἀπὸ τὰ θαυμάσια ἔργα του ἐπὶ τῆς γῆς, ἐπιδιώκει νά πιστοποιήσει αὐτὸν ὡς Θεὸ. Σέ αὐτό τό πλαίσιο, θεωρεῖ ὅτι ἡ δημιουργία τοῦ σώματος κατὰ τὴν ἐνανθρώπησιν ἦταν ἀπόδειξη αὐτοῦ ὡς δημιουργοῦ τῶν πάντων, καὶ ἐπιπλέον θά μπορούσε νά ἐκληφθεῖ ὡς φυσιολογικὸ ἔργο τοῦ δημιουργοῦ τοῦ ἀνθρώπου νά δημιουργήσει καὶ πάλι, καὶ μάλιστα «ἑαυτῷ» καὶ ἐκ Παρθένου. Ἐπομένως, τό ὑπέρλογο καὶ ἄνευ ἀνδρὸς δημιουργικὸ ἔργο στή μίτρα τῆς Παρθένου, ἀποτελεῖ καὶ τό πλέον ἀποδεικτικὸ στοιχεῖο τῆς θεότητος τοῦ δημιουργοῦ καὶ γεννηθέντος.

κατὰ τοῦ θανάτου τροπαίῳ, λέγω δὴ τῷ σταυρῷ, πᾶσα ἡ κτίσις ὁμολογεῖ τὸν ἐν τῷ σώματι γνωριζόμενον καὶ πάσχοντα, οὐχ ἀπλῶς εἶναι ἄνθρωπον, ἀλλὰ Θεοῦ Υἱὸν καὶ σωτήρα πάντων⁸¹. Ὅτε γὰρ ἥλιος ἀπεστράφη, καὶ ἡ γῆ ἐσειέτο, καὶ τὰ ὄρη ἐρῶρήγνυτο, πάντες κατέπτησσαν· ταῦτα δὲ τὸν ἐν τῷ σταυρῷ Χριστὸν Θεὸν ἐδείκνυον, τὴν δὲ κτίσιν πᾶσαν τούτου δούλην εἶναι, καὶ μαρτυροῦσαν τῷ φόβῳ τὴν τοῦ Δεσπότητος παρουσίαν. Οὕτω μὲν οὖν ὁ Θεὸς Λόγος διὰ τῶν ἔργων ἑαυτὸν ἐνεφάνιζε τοῖς ἀνθρώποις. Ἀκόλουθον δ' ἂν εἶη καὶ τὸ τέλος τῆς ἐν σώματι διαγωγῆς καὶ περιπολίσεως αὐτοῦ διηγήσασθαι καὶ εἰπεῖν, καὶ ὁποῖος γέγονεν ὁ τοῦ σώματος θάνατος· μάλιστα ὅτι τὸ κεφάλαιον τῆς πίστεως ἡμῶν ἐστὶ τούτο, καὶ πάντες ἀπλῶς ἄνθρωποι περὶ τούτου θρυλλοῦσιν· ἵνα γνῶς, ὅτι καὶ ἐκ τούτου μᾶλλον οὐδὲν ἥττον γινώσκεται Θεὸς ὁ Χριστὸς καὶ τοῦ Θεοῦ Υἱός.

20. Τὴν μὲν οὖν αἰτίαν τῆς σωματικῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ, ὡς οἷόν τε ἦν, ἐκ μέρους καὶ ὡς ἡμεῖς ἠδυνήθημεν νοῆσαι, προείπομεν, ὅτι οὐκ ἄλλου ἦν τὸ φθαρτὸν εἰς ἀφθαρσίαν μεταβαλεῖν, εἰ μὴ αὐτοῦ τοῦ Σωτήρος τοῦ καὶ τὴν ἀρχὴν ἐξ οὐκ ὄντων πεποικκός τα ὄλα· καὶ οὐκ ἄλλου ἦν τὸ κατ' εἰκόνα πάλιν ἀνακτίσαι τοῖς ἀνθρώποις, εἰ μὴ τῆς εἰκόνας τοῦ Πατρὸς⁸². καὶ οὐκ ἄλλου ἦν τὸ θνητὸν ἀθάνατον παραστήσαι, εἰ μὴ τῆς αὐτοζωῆς οὐσίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· καὶ οὐκ ἄλλου ἦν περὶ Πατρὸς διδάξαι, καὶ τὴν εἰδώλων καθαιρῆσαι θρησκείαν, εἰ μὴ τοῦ τὰ πάντα διακοσμοῦντος Λόγου καὶ μόνο τοῦ Πατρὸς ὄντος Υἱοῦ μονογενοῦς ἀληθινοῦ. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ ὀφειλόμενον παρὰ πάντων ἔδει λοιπὸν ἀποδοθῆναι· ὠφείλετο καὶ πάντας, ὡς προείπον, ἀποθανεῖν, δι' ὃ μάλιστα καὶ ἐπεδίημψε· τούτου ἕνεκεν μετὰ τὰς περὶ θεότητος αὐτοῦ ἐκ τῶν ἔργων ἀποδείξεις, ἥδη λοιπὸν καὶ ὑπὲρ πάντων τὴν θυσίαν ἀνέφερεν, ἀντὶ πάντων τὸν ἑαυτοῦ ναὸν εἰς θάνατον παραδιδούς, ἵνα τοὺς μὲν πάντας ἀνυπευθύνους καὶ ἐλευθέρους τῆς ἀρχαίας παραβάσεως ποιήσῃ· δείξῃ δὲ ἑαυτὸν καὶ θανάτου κρείττονα, ἀπαρχὴν τῆς τῶν ὄλων ἀναστάσεως τὸ ἴδιον σῶμα ἀφθαρτὸν ἐπιδεικνύμενος⁸³. Καὶ μὴ τοι

⁸¹ Ἐχοντας ὡς δεδομένο τὰ ὅσα προαναφέρθηκαν περὶ τῶν συνεπειῶν τῆς θείας ἐνανθρώπησης στό μοναδικὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, ὁ Μ. Ἀθανάσιος κάνει ἰδιαίτερο λόγο στό σταυρικό θάνατο τοῦ Χριστοῦ, προκειμένου νά πιστοποιήσει τὴν πραγματικότητα τῆς ἐνανθρώπησης καὶ τὸ πραγματοποίησιμο τοῦ σκοποῦ αὐτῆς, δηλαδή, τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου. Ἐάν ὁ Χριστὸς δὲν ὑπέκειτο πραγματικῶς στὰ ἀνθρώπινα πάθη καὶ ἐν τέλει στό θάνατο, τότε θά ἦταν βάσιμη κάθε δοκητικὴ ἐρμηνεία τοῦ γεγονότος τῆς σάρκωσης. Ἐάν πάλι ὁ σταυρωθεὶς ὑπῆρξε διαφορετικὸς ἀπὸ τὸν Θεὸ Λόγο, τότε ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου θά ἐτίθετο ὑπὸ ἀμφισβήτηση. Ὡς ἐκ τούτου, ὁ πάσχων καὶ σταυρωθεὶς δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸν Χριστό, ὁ ὁποῖος συμπάσχει τὰ ἀνθρώπινα ὡς ἄνθρωπος καὶ σώζει αὐτὰ ὡς Θεός. Τὰ μὲν ἀνθρώπινα πιστοποιεῖ ὁ σταυρικός θάνατος, τὰ δὲ θεῖα ἡ ἴδια ἡ κτίσις μὲ τὴν παρουσία τῶν φυσικῶν φαινομένων, ὅπως διαπιστώνεται στή συνέχεια. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου, λοιπόν, ὁ ἱερός πατήρ μέ σωτηριολογικὰ κριτήρια ἀφ' ἑνός μὲν ἐπισημαίνει τὸ πραγματικὸ σταυρικό πάθος καὶ θάνατο τοῦ Χριστοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀναδεικνύει αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸν Θεὸ Λόγο ὡς τὸν πάσχοντα κατὰ σάρκα, προκειμένου νά τὸν πιστοποιήσει Υἱὸ Θεοῦ καὶ σωτήρα τῶν πάντων. Ἐπομένως ὁ ἱερός συγγραφέας δὲν καταφέρεται μόνο σέ κάθε δοκητικὴ ἐρμηνεία τῆς θείας ἐνανθρώπησης, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτῶν πού θά ἰσχυρίζονταν τὸν πάσχοντα διαφορετικὸ ἀπὸ τὸν σωτήρα Κύριο, καὶ αὐτὸ προκειμένου νά ἐπιβεβαιώσει τὴν ἐπαγγελομένη σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου.

⁸² Ὁ Μ. Ἀθανάσιος προβάλλει τὸ πρέπον καὶ ἀρμόζον κατὰ τὴν θεῖα ἐνανθρώπηση, πού ἐν τέλει δικαιολογεῖ τὴν σάρκωση τοῦ Θεοῦ Λόγου. Μεταξύ ἄλλων, ἀναφέρεται στὴν ἀνακαίνιση τοῦ κατ' εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου, τὸ ὁποῖο ἀναδημιουργεῖται καὶ ἀνανεώνεται ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν εἰκόνα τοῦ Πατρὸς, ὡς τὴν πλέον ἀρμόδια περὶ αὐτοῦ. Θά μπορούσε νά σημειωθεῖ ὅτι διὰ τῆς ἐνανθρωπίσεως ἐπαναλαμβάνονται τὰ τῆς δημιουργίας καὶ ἀποκλείεται ὡς μέσο ἀναδημιουργίας ὁ,τιδήποτε ἄλλο, πού δὲν εἶναι ἡ εἰκόνα τοῦ Πατρὸς. Ἐπομένως, αὐτὸ πού ἐννοεῖ εἶναι ὅτι αὐτὸ πού ἐβλάφη ἐπρεπε νά ἀναδημιουργηθεῖ καὶ ὅτι ὁ πλέον ἀρμόδιος νά τὸ πράξῃ εἶναι ὁ ἴδιος ὁ εἰκονιζόμενος, ὅπως ἔχει προαναφερθεῖ καὶ πρωτίτερα.

⁸³ Ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος σημειωτέον κρίνεται ἀναγκαῖος ὄχι γιὰ τὸν ἴδιο ἀλλὰ γιὰ τὸν χρωμένο ἄνθρωπο, ἐπιφέρει δύο τινὰ στὴν πορεία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἀφ' ἑνός μὲν ἀναδεικνύει ἐλεύθερο τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴν ἀρχαία παράβαση καὶ τὴν δέσμευση τοῦ θανάτου, ἀφ' ἑτέρου δὲ καθιστᾷ τὸν Χριστὸ ἀνώτερο τοῦ θανάτου καὶ ἀπαρχή. Ἡ ἐννοια τῆς ἀπαρχῆς σκοπὸ ἔχει νά διακρίνει τίς πράξεις καὶ τίς συνέπειες τῶν δύο Ἀδάμ, τοῦ πρώτου καὶ τοῦ δευτέρου, τοῦ Χριστοῦ, καθὼς καὶ νά τονίσει τὴν ἐπανένταξη καὶ ἐπανεναρξη τοῦ ἀνθρώπου σέ αὐτὴ τὴν νέα κατάσταση. Γι' αὐτὸ καὶ ἐνίοτε χαρακτηρίζεται στὴν πατερικὴ γραμματεία νέα ἀπαρχή, δικαιολογώντας

θαυμάσης εἰ πολλάκις τὰ αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν λέγομεν. Ἐπειδὴ γὰρ περὶ τῆς εὐδοκίας τοῦ Θεοῦ λαλοῦμεν, διὰ τοῦτο τὸν αὐτὸν νοῦν διὰ πλειόνων ἐρμηνεύομεν, μὴ ἄρα τι παραλιμπάνειν δόξωμεν, καὶ ἔγκλημα γένηται ὡς ἐνδεῶς εἰρηκόσι. Καὶ γὰρ βέλτιον ταυτολογίας μέμψιν ὑποστῆναι, ἢ παραλείψαι τι τῶν ὀφειλόντων γραφῆναι. **Τὸ μὲν οὖν σῶμα, ὡς καὶ αὐτὸ κοινὴν ἔχον τοῖς πᾶσι τὴν οὐσίαν (σῶμα γὰρ ἦν ἀνθρώπινον), εἰ καὶ καινότερῳ θαύματι συνέστη ἐκ παρθένου μόνης· ὁμως θνητὸν ὄν, κατὰ ἀκολουθίαν τῶν ὁμοίων καὶ ἀπέθνησκε· τῇ δὲ τοῦ Λόγου εἰς αὐτὸ ἐπιβάσει, οὐκέτι κατὰ τὴν ἰδίαν φύσιν ἐφθείρετο**⁸⁴. ἀλλὰ διὰ τὸν ἐνοικήσαντα τοῦ Θεοῦ Λόγον ἐκτὸς ἐγένετο φθορᾶς. Καὶ συνέβαινε ἀμφοτέρω ἐν ταύτῳ γενέσθαι παραδόξως· ὅτι τε ὁ πάντων θάνατος ἐν τῷ κυριακῷ σώματι ἐπληροῦτο, καὶ ὁ θάνατος καὶ ἡ φθορὰ διὰ τὸν συνόντα Λόγον ἐξηφανίζετο. **Θανάτου γὰρ ἦν χρεια, καὶ θάνατον ὑπὲρ πάντων ἔδει γενέσθαι, ἵνα τὸ παρὰ πάντων ὀφειλόμενον γένηται**⁸⁵. Ὅθεν, ὡς προεῖπον, ὁ Λόγος, ἐπεὶ οὐχ οἷόν τε ἦν αὐτὸν ἀποθανεῖν (ἀθάνατος γὰρ ἦν), ἔλαβεν ἑαυτῷ σῶμα τὸ δυνάμενον ἀποθανεῖν, ἵνα, ὡς ἴδιον ἀντὶ πάντων αὐτὸ προσενέγκη, καὶ ὡς αὐτὸς ὑπὲρ πάντων πάσῃων διὰ τὴν πρὸς αὐτὸ ἐπίβασιν, **καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τουτέστι τὸν διάβολον, καὶ ἀπαλλάξῃ τούτους, ὅσοι φόβῳ θανάτου διὰ παντὸς τοῦ ζῆν ἔνοχοι ἦσαν δουλείας**⁸⁶.

τὸ γεγονός τῆς ἀνάστασης ὡς τὸ κομβικὸ σημεῖο τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων. Ἔτσι, ἐνῶ ὁ πρῶτος Ἀδάμ ὑπῆρξε ἡ ἀπαρχὴ τοῦ θανάτου, ὁ δεῦτερος εἶναι ἡ ἀπαρχὴ τῆς ἀνάστασης τῶν ἀνθρώπων.

⁸⁴ Σὲ αὐτὸ τὸ σημεῖο ὁ Μ. Ἀθανάσιος μὲ ἀντιδοκητικὸ προσανατολισμὸ ἐπιδιώκει νά τονίσει τὴν πραγματικότητα τῆς ἐνανθρώπησης, διὰ τῆς ἀναδείξεως τῆς ὁμοιότητος τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος τοῦ Χριστοῦ μὲ τὸ δικό μας. Ἔτσι, παρὰ τὸ ὑπέρλογο γεγονός τῆς παρθενικῆς σύλληψης καὶ γέννησης, τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ εἶχε τὴν κοινὴ οὐσίαν τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων καὶ ἄρα ἦταν ἀληθινὸ καὶ ἀνθρώπινον, καὶ ὡς τέτοιο ἦταν θνητὸ καὶ ἀπέθνησκε, ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὰ δικά μας σώματα. Σκοπὸς τοῦ ἱεροῦ πατρὸς εἶναι ἀφ' ἑνὸς μὲν νά καταγράψῃ τὴν πραγματικότητα τῆς ἀνθρώπινης φύσεως τοῦ Χριστοῦ, ἀφ' ἑτέρου δέ νά δικαιολογήσῃ τὴν ἔνεκα τοῦ ἐνοικήσαντος Λόγου ἀφθαρσία ἐπ' αὐτοῦ. Ὁ συνδυασμὸς τῶν δύο αὐτῶν στοιχείων ἐγγυᾶται τὴν πραγματικότητα τῆς ἐνανθρώπησης, τῶν παθῶν καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ, καθὼς καὶ τὴν ἐπαγγελομένη ἀφθαρσία δι' αὐτοῦ στό ἀνθρώπινον γένος. Ἔτσι, πραγματοποιοῦνται «ἀμφοτέρω», ὅπως χαρακτηριστικὰ ἐπισημαίνει στὴ συνέχεια, δηλαδή, καὶ ὁ θάνατος καὶ ἡ ἀφθαρσία αὐτοῦ.

⁸⁵ Ἡ ἀναγκαιότητα τοῦ θανάτου, πού ἐπικαλεῖται ὁ Μ. Ἀθανάσιος, δὲν ἔχει νά κάνει μὲ τὴν ὑπαρξὴν τοῦ Λόγου, ὧν ἀνευδεῖς καὶ ἀθάνατος, ἀλλὰ μὲ τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ θεία ἐνανθρώπηση, καὶ κατ' ἐπέκτασιν τὰ πάθη καὶ ὁ θάνατος, δὲν ἦταν ἓνα φυσικὸ καὶ ἐπόμενο γεγονός γιὰ τὸν Θεὸ Λόγον, ἀλλὰ μία κατ' οἰκονομίαν καὶ ἐκούσια ἐπιλογή, πλὴν ὁμως ἀναγκαία γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ αὐτὸ, διότι, ὅπως διὰ τοῦ ἀνθρώπου εἰσῆλθε ὁ θάνατος στό ἀνθρώπινον γένος, δι' ἑνὸς ἀνθρώπου ἔπρεπε καὶ νά καταλυθεῖ. Ἐπειδὴ ὁμως ὁ Θεὸς Λόγος ὑπῆρξε ἀσώματος καὶ ἀθάνατος, προσέλαβε τὴν προϋπόθεσιν πού θά ἐγγυόταν κάτι τέτοιο, καὶ αὐτὸ ἦταν ἓνα ἀνθρώπινον σῶμα ὁμοιο μὲ τὸ δικό μας.

⁸⁶ Ἐβρ. 2, 14.